

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

TALVITAISTELUKOKEILUT SUOMESSA ENNEN TALVISOTAA

Pro gradu -tutkimus

Yliluutnantti

Joni Liimatainen

Sotatieteiden maisterikurssi 4

Jääkäriopintosuunta

Huhtikuu 2015

Kurssi Sotatieteiden maisterikurssi 4	Linja Jääkäriopintosuunta
Tekijä Yliluutnantti Joni Liimatainen	
Opinnäytetyön nimi TALVITAISTELUKOKEILUT SUOMESSA ENNEN TALVISOTAA	
Oppiaine, johon työ liittyy Sotahistoria	Säilytyspaikka Maanpuolustuskorkeakoulun Kurssikirjasto
Aika Huhtikuu 2015	Tekstisivuja 75 Liitesivuja 0
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Vuonna 1918 vasta itsenäistyneen ja sisällissodan käyneen Suomen sotaväki oli monien haasteiden edessä. Suomen sotaväen oli lähdettävä kehittämään sotataidollisia seikkoja ja sotavarustusta. Aluksi vaikutteita otettiin ulkomailta ja suurvalloilta. Jo varhaisessa vaiheessa ymmärrettiin ottaa huomioon suomalaiset erityisolosuhteet, joista talvi oli eräs merkittävimmistä. Varsin pian Suojeluskunnat ja sotaväki alkoivat suorittaa omia talvisotakokeiluitaan, jotka yhdistettiin yhteiseksi kokeilutoiminnaksi vuonna 1924.</p> <p>Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää talvitaistelukokeiluiden merkitys suomalaisen sota-aidon kehittämisessä, keskittyen sotavarustuksen, taistelutekniikan sekä osin taktiikan kehittymiseen. Tutkimustehtävän avulla selvitetään keskeisien talvitaisteluun liittyvien suorituskykyjen kehittyminen, ja kokeilutoiminnan merkitys. Käsittelyajanjakso on rajattu 1920 ja 1930- luvulle, päättyen vuoteen 1939.</p> <p>Tutkimus on pääosin arkistolähteisiin perustuva asiakirjatutkimus. Tutkimusmenetelmänä on kvalitatiivinen sisällönanalyysi. Pääaineistona tutkimuksessa ovat käsittelyajanjakson sotaväen asiakirjat. Lisäksi aineistona on aiheeseen liittyvää tutkimuskirjallisuutta. Asiakirjalähteistä hyödyllisimpiä ovat sotaväen eri joukko- osastojen sekä Suojeluskuntien harjoitus- ja kokeilukertomukset, sekä asiaan liittyneiden virkamiesten kirjeenvaihto. Erityisesti jalkaväen tarkastajan ja Yleisesikunnan koulutustoimiston asiakirjat - sekä kirjeenvaihto ovat olleet merkittäviä lähdekokonaisuuksia.</p> <p>Haastavasta lähtökohtatilanteesta huolimatta kokeilutoiminta lähti verrattain nopeasti käyntiin, ja siitä tuli koordinoitua. Jo 1920-luvun puoliväliin mennessä tehtiin arvokkaita havaintoja ja saatiin jatkon kannalta merkittäviä kokemuksia. Alussa kokeilut olivat melko teknisiä, mutta vähitellen ne muuttuivat enemmän taistelutekniikkaa ja taktiikkaa koskeviksi. Saavutettujen tulosten ja kokemusten ansiosta laadittiin talvitaisteluun liittyviä ohjesääntöjä, ja sotavarustus kehittyi 1930-luvun puoliväliin mennessä tarkoituksenmukaiseksi. Vaikka kailta osin ei päästy tyydyttäviin tuloksiin, oli talvitaisteluun liittyvä osaaminen sekä sotavarustus kehittynyt merkittävästi verrattuna lähtökohtatilanteeseen. Osittain kehitystyötä haittasivat taloudelliset tekijät, ja varsinkin suurempien sotaharjoitusten vähyys näkyi talvitaisteluun koulutettujen joukkojen osaamistasossa.</p> <p>Tutkimuksen ja tutkimusaineiston perusteella tullaan siihen johtopäätökseen, että talvitaistelukokeiluilla saavutettiin pitkällä aikavälillä merkittäviä tuloksia sotavarustuksen, taistelutekniikan ja taktiikan osalta.</p>	
Avainsanat Suojeluskunnat, sotaväki, talvisota, kokeilu, talvitaistelukokeilut, sotavarustus, taktiikka, taistelutekniikka, erityisolosuhteet, 1920-luku, 1930-luku	

1.	JOHDANTO	1
1.1.	Johdatus tutkimusaiheeseen.....	1
1.2.	Aikaisempi tutkimus.....	5
1.3.	Lähteet	6
1.4.	Tutkimusmenetelmä, tutkimuskysymykset ja rajaus.....	7
2.	KEHITTÄMISTOIMINNAN LÄHTÖKOHTATILANNE JA TAUSTA.....	10
2.1.	Historia, vapaussota ja heimosodat taustavaikuttajina	10
2.2.	Aikalaisnäkemys ja ajatuksia talvisodankäynnistä.....	11
2.3.	Ulkomaalaiset vaikutteet ja kansalliset erityisolosuhteet	13
2.4.	Haasteiden edessä: Kehittämistarpeet ja materiaali	14
3.	1920- LUKU: HAJANAISUUDESTA KOORDINOITUUN TOIMINTAAN	18
3.1.	Suojeluskunnat suunnannäyttäjänä ja sotaväen mukaantulo	18
3.2.	Kokeilu- ja harjoitustoiminta: Teknispainotteinen alkutaival	21
3.3.	Kokemukset 1920-luvun edetessä: Taktiset näkemykset alkavat saada muotoaan...	27
3.4.	Teknillisten joukkojen ja teknilliseen alaan kuuluvat kokeilut 1920-luvulla.....	41
3.5.	Talvitaisteluun liittyvä ohjesääntökirjallisuus	47
3.6.	Yhteenveto 1920-luvun kokeilutoiminnasta	50
4.	1930-LUKU: HAASTEITA JA VAKIINTUMISTA	53
4.1.	Kokeilu - ja harjoitustoiminta.....	53
4.2.	Talvitaisteluun liittyvä ohjesääntötyöskentely 1930-luvulla.....	63
4.3.	Tilanne 1930-luvun lopulla	65
5.	JOHTOPÄÄTÖKSET	69
	LÄHTEET.....	76

TALVITAISTELUKOKEILUT SUOMESSA ENNEN TALVISOTAA

1. JOHDANTO

1.1. Johdatus tutkimusaiheeseen

Vuoden 1555 maaliskuussa ylitti monituhatpäinen venäläinen sotajoukko Suomen rajan Joutselän seudulla Karjalan kannaksella. Ruotsi-Suomen kuninkaalla ei ollut asettaa tätä sotajoukkoa vastaan muuta kun pienehkö Juho Maununpojan johtama joukko, joka koostui vakinaisesta sotaväestä sekä talonpojista. Venäläisiä saattoi olla jopa 12 000, kun taas Maununpojalla oli noin 500 miestä käytettävissään. Maununpoika ymmärsi, että epätasaisten voimasuhteiden ja talvisään vallitessa olisi turvauduttava joukkojen liikkuvuuteen jos vihollinen mielittää lyödä. Mahdollisimman suurelle osalle vakinaisesta sotaväestä oli jakaa sukset, ja talonpojat olivat tuoneet omat suksensa mukanaan. Kivennavan puulinnasta irrotettiin kevyitä tykkejä, jotka sijoitettiin rekiin.

Maununpoika sai tiedon venäläisestä sotajoukosta joko lähettämiltään tiedustelijoilta tai raja-seudun asukkailta. Hän sijoitti joukkonsa poikkeuksellisesti hyökkäysryhmyykseen. Suksettomat miehet, vähäinen ratsuväki sekä tykistö sijoitettiin keskustaksi Joutselän tien suuntaan. Suksimiehet Maununpoika sijoitti siiviksi tälle joukolle. Suksimiehet olivat leveässä rintamassa ja suurelta osin kätkössä vihollisen tähytykseltä. Paikalle saapunut venäläinen sotajoukko havaitsi pienen suomalaisten joukon tien suunnassa. Ennen kun venäläiset ehtivät levittäytyä taisteluun, ampuivat suomalaisten tykit yhteislaukauksen ja suomalaiset suksimiehet lähtivät hyökkäykseen.

Yllätys oli täydellinen, ja pian suomalaiset suksimiehet hiihtivät loivaa alamäkeä kaukana sivustoilla ja keskusta hyökkäsi suoraan venäläisiä vastaan. Syvä lumi haittasi venäläisten liikkumista, ja aloite oli vääjäämättä siirtynyt suomalaisille. Pian venäläisten etujoukko oli lyöty irti, ja suksimiehet olivat kohta taisteluun valmistautumattoman venäläisen pääjoukon ja kuormaston kimpussa. Venäläisten pääjoukkoon iski pakokauhu, jota varmasti täydensi peräytymistien katkeaminen tai ainakin sen uhka. Pienillä voimilla toteutettuna peräytymisreittejä ei voitu täysin katkaista, ja hajalle lyöty venäläinen sotajoukko pakeni takaisin rajan taa. Sotasaaliiksi mainitaan saadun 2000 miekkaa, 500 hevosta ja 29 lippua. Kaatuneita sanottiin venäläisillä jääneen 900 miestä kentälle, ja suomalaisten tappiot olivat todennäköisesti pienehköt. Voitto oli lähes täydellinen, ja se saavutettiin olosuhteiden hyödyntämisellä, liikkuvuudella, selkeällä johtamisella sekä yllätyselementin hyödyntämisellä.¹

Suomen itsenäistymisen ja moninaisten historian vaiheiden jälkeen nousivat edellä kuvatun Joutselän taistelun tietyt elementit jälleen esille. Joutselän taistelu ehkä muistettiin, mutta monet sen opit olivat vähitellen vaipuneet historian hämärään.

Ensimmäisen maailmansodan ja Suomen itsenäistymisen jälkeen Suomen sotaväki eli voimakasta murroksen ja muutoksen aikakautta. Vasta itsenäistyneen Suomen armeijaa lähdettiin kehittämään ja rakentamaan monien asioiden osalta lähes puhtaalta pöydältä. Ensimmäisen maailmansodan ja Vapaussodan kokemukset olivat vielä tuoreessa muistissa. Luonnollisesti oppia sotataitoon haettiin aluksi suurvalloilta ja etenkin muilta pohjoismailta. Jo heti itsenäistymisen alkuaikana suomalaiset erityisolosuhteet ymmärrettiin ottaa kehitystyössä huomioon. Metsämaaston lisäksi Suomen talvea pidettiin merkittävimpana erityisolosuhteena, jonka mukaan taktista ja taisteluteknistä osaamista sekä sotavarustusta olisi kehitettävä.

Neuvosto- Venäjää, (myöhemmin Neuvostoliitto) pidettiin suurimpana uhkana Suomen kannalta. Neuvostoliitossa tapahtunutta voimakasta asevoimien kehittämistä seurattiin Suomessa tarkoin. Suojeluskunnissa ja sotaväen piirissä heräsi keskustelua ja ajatusten vaihtoa Suomen erityisolosuhteista. Ajateltiin, että potentiaalisen tulevan vihollisen määrällistä ja teknistä ylivoimaa saataisiin tasapainotettua erikoisosaamisella ja olosuhteiden täysimääräisellä hyödyntämisellä. Lisäksi alkoi vääjäämättä käydä selväksi, etteivät esimerkiksi keskieuropalaiset ja Euroopassa vasta käydyn maailmansodan opit sodankäynnistä olisikaan suoraan sovellettavissa suomalaisiin olosuhteisiin ja resursseihin. Kaikki nämä taustatekijät vaikuttivat kokeilu-

¹ Hannula, J.O.: *Sotataidon historia II. Taktiikan ja strategian pääpiirteet keskiajalla ja uudella ajalla ennen kolmekymmenvuotista sota.* Otava, Helsinki 1931. s. 203–210.

toiminnan käynnistämiseen sekä sen korkeaan prioriteettiin verraten nuorena sotaväessä, ja aluksi etenkin suojeluskunnissa. Talvitaistelutaidon katsottiin olevan niin merkittävä asia, että siihen liittyvä toiminta oli alusta asti salaista.²

Mitä talvitaistelutaidon ajateltiin olevan ja mitä talvella taistelemisen tulisi vaatimaan joukoilta? Vuonna 1922 suojeluskuntien yliesikunnan julkaisemassa kirjassa ”Jalkaväki suksilla” asiaa kiteytetään näin:

*”Joukon taistelukelpoisuus talvella riippuu ensisijassa siitä, missä määrin se on kasvatettu ja harjoitettu kykeneväksi toiselta puolen kestäväksi ja voittamaan ne vaikeudet ja rasitukset, joita kova pakkanen ja paksu lumi sen toiminnalle aiheuttavat, toiselta puolen käyttämään hyväkseen niitä etuja, joita vesistöjen jäätyminen ja lumen suoma mahdollisuus nopeaan, teistää riippumattomaan liikkumiseen suksilla sille tarjoavat.”*³

Myöhemmin samana vuosikymmenenä, vuonna 1928 ilmestynyt sotaväen yleisesikunnan julkaisu, Talvisotakäsikirja, sanoo talvisodankäynnistä seuraavaa:

*”Vuodenajoista aiheuttaa talvi eniten muutoksia pohjoisten maitten sodankäyntiin. Taktiikan johtavat periaatteet tosin pysyvät muuttumattomina, mutta sodan materiaali ja tämän teknillinen käyttö kaipaavat osakseen perusteellista erikoishuomiota, voidakseen suurimmin mahdollisin eduin palvella taktiikan viitoittamia tarkoituksia.”*⁴

Talvitaistelukokeilut aloitettiin 1920-luvun alussa Suojeluskunnissa, ja heti vuosikymmenen alkupuolella Sotaväen ja Suojeluskuntien kokeilu- ja harjoitustoiminta alkoi vähitellen yhdistyä. Tarvittavat talvisen sotataidon kehitettävät ja tarvittavat osatekijät haluttiin selvittää, ja sitä myöten kehittää toimivaksi kokonaisuudeksi. Toki yksilötasolla Suomessa osattiin vielä tuolloin hiihtää ja selvitä talven olosuhteista melko hyvin. Kehittämistoiminnan tarkoituksena oli selvittää uudenlaisten välineiden tarve, kokeilla talven mahdollistamia taisteluteknisiä ja taktisia seikkoja sekä tunnistaa talven aiheuttamat rajoitteet.

² Tynkkynen, Vesa: *Hyökkäyksestä puolustukseen. Taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomessa*. Joutsa 1996. s.42.

Kemppi, Jarkko: *Suomalaisen sotataidon kehittyminen vuosina 1918- 1924*. MPKK- sarjat. Helsinki 2006.s. 210.

³ Hannula, Erkki: *Jalkaväki Suksilla*. Suojeluskuntien Yliesikunnan julkaisu. Helsinki 1922. s.15.

⁴ *Talvisotakäsikirja*. Yleisesikunnan julkaisu. Helsinki 1928. s. 5.

Kokeilutoiminnan edetessä puutteet materiaalin määrän ja laadun osalta tulivat selväksi, joten toimintatapojen lisäksi oli kehitettävä voimallisesti myös talvitaistelussa tarvittavaa sotavarustusta. Jo heti alussa kävi ilmi, että välttämättömän materiaalin, kuten esimerkiksi suksien osalta, olivat määrät Sotaväen joukko-osastoissa aivan liian vähäiset. Suksikalusto oli pääosin kunnoltaan ja laadultaan huonoa. Vähitellen talvitaistelukokeilujen painopisteeksi alkoi muotoutua tarkoituksenmukaisten välineiden testaaminen ja kehittäminen. Ennen pitkää ymmärrettiin, että koko jalkaväki ja suuri osa aselajijoukoista olisi varustettava suksilla ja ahkioilla. Kävi selväksi, että talvella hiihtämisen tulisi olla pääasiallinen liikkumismuoto.⁵

Kokeilu – ja kehittämistoimintaa suorittivat suojeluskunnat, sotaväki ja rajavartiojoukot. Suojeluskunnat aloittivat kokeilutoiminnan aktiivisesti jo 1920-luvun alussa järjestämällä talvileiripäiviä ja hiihtoretkiä. Yhteistyö armeijan kanssa alkoi vuonna 1924. Suojeluskunnat järjestivät jo varhaisessa vaiheessa suojeluskuntapiireissä aiheeseen liittyviä luentoja ja talvileiripäiviä jäsenilleen. Vähitellen myös Rajavartiojoukot ja Metsähallitus tarjosivat oman panoksensa talvitaistelukokeiluihin ja kehittämistoiminnan tueksi. Näillä organisaatioilla oli tietotaitoa ja kokemusta monesta sotaväkeä kiinnostaneesta asiasta, etenkin kenttämajoittumiseen, hiihtovälineisiin ja sissitoimintaan liittyen.

Yleisesikunta antoi 1920-luvun kuluessa toimeksiantoja kiertokirjeillä joukko- osastoille. Näissä toimeksiannoissa käskettiin selvittää määrättyjä talvitaisteluun liittyviä asioita, ja talvitaistelukokeita pyrittiin liittämään oheistoiminnaksi sotaharjoituksiin. Kaikki joukko- osastot saivat talvitaisteluun liittyviä kokeilu ja kehittämistehtäviä osakseen. Alkuvaiheessa varsinkin 2.divisioona ja Jääkäriprikaati ansioituivat talvitaisteluharjoituksissa sekä kokeilutoiminnassa. Lisäksi järjestettiin erillisiä talvikokeiluretkiä ja kokonaisia talvitaisteluharjoituksia. Kaikista kokemuksista pyrittiin kirjoittamaan ja havainnollistamaan tarkat selvitykset, jotta saataisiin edelleen kehitettyä toimintatapoja sekä sotavarustusta yhä paremmiksi. Selvitykset sisälsivät usein seikkaperäisiä selostuksia, valokuva-liitteitä ja piirroksia, ja niissä pyrittiin vastaamaan Yleisesikunnan esittämiin tietotarpeisiin.

Vuosikymmenen kuluessa sotaväen päällikkö ja jalkaväen tarkastaja alkoivat kiinnittää yhä enenevässä määrin huomiota harjoitusten laadulliseen sisältöön. Harjoituksiin haluttiin yhä

⁵ Kemppi (2006). s. 210–211. Tynkkynen (1996), s.43. Lisäksi esimerkiksi 2.divisioona Os. I Pvk. N:o 384/81/23.sal, Wiipuri 6.6.23 T22104/Hh44.

enemmän sisältöä, kehittämistehtäviä ja aselajijoukkojen yhteistoimintaa. Lisäksi sissitoiminnan tuli olla osana miltei jokaista talvisotaharjoitusta.⁶

Kokeilutoiminta väheni jonkin verran 1930-luvulle tultaessa, koska määrärahat vähenivät laman myötä myös sotaväessä. Harjoituksia järjestettiin pienemmillä joukkokokonaisuuksilla ja aiempaa harvemmin. Tästä huolimatta materiaalia saatiin kaikesta huolimatta kehitettyä eteenpäin. Vuosikymmenen lopulla pidettiin kaksi suurempaa talvisotaharjoitusta vuosina 1937 ja 1939. Vuoden 1937 Armeijakunnan talvisotaharjoituksesta tehtyjen havaintojen perusteella, talvisotaharjoituksia oli vuosikymmenen mittaan ollut liian vähän ja liian pienessä mittakaavassa. Tästä johtuen harjoituksessa oli tapahtunut monia virhearviointeja. Näin ollen suuret harjoitukset nähtiin välttämättömänä joukkojen harjaantumisen kannalta.

Lopputuloksena noin kahden vuosikymmenen kokeilutoiminnasta syntyi oppaita ja ohjesääntöjä, näistä viimeisimpänä Talvisotaopas vuonna 1939. Joukkoja harjaannutettiin vähitellen talvitaisteluun sekä kertausharjoituksissa että muissa sotaharjoituksissa 1920- ja 1930-lukujen kuluessa. Sotavarustuksen kehitystyöhön oli jo alusta asti panostettu, joten tarkoituksenmukaiset välineet saatiin vähitellen vakiinnutettua joukkojen käyttöön, joskaan kaikkia välineitä ei saatu hankittua sodanajan määrävahvuuksien edellyttämää määrää.

Työtä talvitaistelukyvyn ja välineiden osalta saatiin tehtyä ja toimintoja vakinaistettua juuri ennen vuonna 1939 syttynyttä Talvisotaa, joten ainakin teoriassa armeijalla oli mahdollisuus aselajien yhteistyöhön ja taktiseen käyttöön myös talviolosuhteissa.⁷

1.2. Aikaisempi tutkimus

Moni aiemmin tehty tutkimus sivuaa tässä tutkimuksessa käsiteltävänä olevaa aihetta. Tällaisia tutkimuksia ovat Markku Iskaniuksen diplomityö ” Suomen maavoimien taistelukelpoisuus vuosina 1919–1939 materiaalisen valmiuden kannalta” vuodelta 1981. Kapteeni Iskaniuksen työssä käsitellään maavoimien valmiutta sodankäyntiin materiaalin osalta, mukaan lukien talvisodankäynnissä tarvittava materiaali. Hannu Toivosen ” Maavoimien sotaharjoitukset 1920–1930- luvuilla.” vuodelta 1981 käsittelee laajasti maavoimien sotaharjoitustoimintaa mainittuna aikavälinä, ja käsittelee näin ollen muun muassa vuosien 1937 ja 1939 talvisota-

⁶ Kemppe (2006). s. 212–213.

⁷ Selostus AK:n talvisotaharjoituksesta v 1937. II osa Kokemukset. Sotaväen päällikön yleisarvostelu. (1938) T 17644/64 .Tynkkynen (1996). s. 43- 44.

harjoitukset ja niistä saatuja johtopäätöksiä. Aikalaisnäkemystä talvisodankäynnin kannalta edustaa luutnantti Lindgrenin Sotakorkeakoulun diplomityö ”*Talvitaistelut*” vuodelta 1928. Taktista näkökulmaa sivuaa Ari Raunion pro gradu- tutkielma ”Suomalainen taktiikka suuntaa etsimässä – taktiikan kehittämisen vaikeudet 1920-luvulla” vuodelta 1989.

Jotkut väitöskirjat sivuavat tutkimusaihetta. Tällaisia väitöskirjoja ovat Vesa Tynkkysen väitöskirja ”Hyökkäyksestä puolustukseen: taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet suomessa” Edellä mainittu väitöskirja tarjoavaa arvokasta tietoa Suomen sotaväen silloisesta tilanteesta liittyen suomalaiseen sotataitoon ja niihin olosuhteisiin jossa Sotaväki teki kehittämistoimintaansa.

Kaikista aihetta sivuavista ja osin käsittelevistä tutkimuksista huolimatta talvitaistelukokeiluista ei kuitenkaan ole tehty kokonaisvaltaista historian tutkimusta. Selkeä tarve tämänkaltaiselle tutkimukselle on siis olemassa.

1.3. Lähteet

Julkaisematon alkuperäinen arkistomateriaali muodostaa tutkimuksen lähdeaineiston rungon, johon tutkimus tärkeimmiltä osin perustuu. Suurin osa arkistolähteistä on virallisia kokeilukertomuksia, harjoituskertomuksia, sekä talvikokeiluja koskevia asiakirjoja tai asiaan liittyntä kirjeenvaihtoa. Asiakirjojen virallisesta luonteesta johtuen niitä voidaan pitää todistusvoimaltaan kohtalaisen luotettavina. Tutkimuksen kannalta keskeisimmät arkistolähteet ovat sotaväen esikunnan ja yleisesikunnan koulutustoimiston, järjestelytoimiston sekä jalkaväen tarkastajan toimiston arkistomateriaalit.

Kokeilutoiminnan kanssa tekemisissä olleiden henkilöiden virkakirjeet ovat lisäksi yksi tärkeä kokonaisuus tutkimuksen kannalta. Varsinkin harjoituskertomuksien osalta lähdekritiikki on tärkeää, sillä esimerkiksi oman harjoitusosapuolen virheitä ei välttämättä oteta erityisen korostetulla tavalla esille. Toisaalta esimerkiksi divisioonien talvikokeilujen ja kokemusten yhteenvedoissa on otettu korostetusti virheet ja puutteet esille. Samalla tavalla tulee suhtautua myös kokeilukertomuksiin, vaikkakin niiden luonne on hieman erilainen. Divisioonien seikkaperäiset lausunnot niiden alaisten joukkojen talvikokemuksista ovat tutkimuksen kannalta erittäin tärkeä lähdekokonaisuus. Niistä selviää kokemusten lisäksi silloin eri aihealueista tehdyt johtopäätökset ja mielipiteet.

Joistakin asiakokonaisuuksista on olemassa useita lähteitä, jolloin lähteitä vertailemalla voi tehdä johtopäätöksiä varmemmin. Haasteena arkistolähteiden osalta on aineiston hajanaisuus,

jolloin on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että käsiteltävät aihepiirit pystytään liittämään laajempiin asiakokonaisuuksiin ja asiayhteyksiin. Arkistolähteiden tukena on käytetty myös kirjallisuuslähteitä ainakin niiden asioiden osalta, jotka ovat yleisemmin tiedossa ja jotka eivät ole erityisen tarkastelun kohteena. Esimerkiksi Jarkko Kempin ”Suomalaisen sotataidon kehittyminen vuosina 1918–1924” tarjoaa hyvää tietoa aihealueesta.

Yhden oman kokonaisuutensa lähdemateriaalina muodostavat aikalaiset talvisodankäyntiin liittyvät oppaat ja ohjesäännöt. Toiminta asevoimissa perustuu pitkälti ohjesääntöihin, joten aikalaisjulkaisut tarjoavat ikkunan siihen aikaan tehtyjen johtopäätösten ja tulosten keskelle. Ohjesääntöjen muuttuvat painotukset ja asiasisällöt lisäksi kuvaavat myös ajattelun kehittymistä silloisessa sotaväessä.

Vaikka viralliset asiakirjat ja lähteet edustavat organisaatiota ja sen toimintaa, on monen asian taustalla asialleen omistautunut yksittäinen sotilashenkilö. Yksittäiset sotilaat kehittivät välineitä ja ottivat esille toistuvasti talvitaistelutaidon tärkeyden, ja pohtivat taisteluteknisiä ja taktisia seikkoja. Tällaisten henkilöiden arkistoidut pikkukokoelmat tarjoavat hyvän ikkunan kulissien taakse. Esimerkiksi Paavo Susitaipaleen pikkukokoelma on varsinkin talvitaistelukokeilujen alkutaipaleen osalta tärkeä.

1.4. Tutkimusmenetelmä, tutkimuskysymykset ja rajaus

Tutkimusmenetelmänä on kvalitatiivinen sisältöanalyysi, jossa tutkitaan ja vertaillaan useita eri lähteitä jotta saadaan vastaus tutkimuskysymyksiin ja tehtyä synteesi tutkittavasta aihekokonaisuudesta. Kyseessä on siis arkistotutkimus, jota tuetaan tarvittavilta osin kirjallisuudella ja ohjesäännöillä sekä oppailla. Tutkimustehtävänä on tutkia talvitaistelukokeiluiden merkitystä suomalaisten kykyyn käydä sotaa talviolosuhteissa.

Päätutkimuskysymys on seuraavanlainen:

Millä tavalla talvitaistelukokeilujen perusteella kehitettiin Suomen sotaväen sotavaruustusta ja taisteluteknistä osaamista?

Vastausta päätutkimuskysymykseen selvitetään talvitaistelukokeiluiden kokonaistarkastelulla ja tarkasteluajankohdan loppupuolen tilanteen selvittämisellä kun sitä vertaa lähtökohtatilanteeseen. Päätutkimuskysymyksen tukena on neljä alatutkimuskysymystä, jotka avaavat talvitaistelukokeiluiden kokonaisuutta ja sen osa-alueita päätutkimuskysymykseen liittyen.

Alatutkimuskysymykset ovat seuraavanlaiset:

Miksi ja mistä lähtökohdista talvitaistelukykyä lähdettiin kehittämään?

Päätutkimuskysymykseen vastaamiseen liittyy kiinteästi ne lähtökohdat, josta kokeilutoimintaa lähdettiin tekemään. Tämän alatutkimuskysymyksen on tarkoitus selvittää syyt talvitaistelukoikeiluiden aloittamiselle. Lisäksi tähän alatutkimuskysymykseen vastaamisen avulla selvitetään ne valmiudet ja tietotaito, jotka sotalaitoksella ja suojeluskunnilla oli itsenäistymisen jälkeen lähteä kehittämään sotataidollista osaamista talvitaistelun osalta.

Mitä asioita talvitaistelukoikeiluilla haluttiin selvittää?

Tällä alatutkimuskysymyksellä on tarkoitus selvittää ne osa-alueet, joita tutkimalla ja kokeilemalla uskottiin voivan kehittää talvitaisteluosaamista. Näihin asioihin kuului niin taisteluteknisiä, taktisia kuin sotavarustukseenkin liittyviä osatekijöitä ja ongelmia. Talven vaikutukset sotilaalliseen toimintaan tuli niin ikään selvittää.

Miten sotavarustus ja taistelutekniikka kehittyivät kokeilutoiminnan perusteella?

Talvitaistelukoikeiluiden tavoitteena oli kehittää ja tutkia näitä teknisiä ja sotataidollisia osa-alueita. Näin ollen tähän alatutkimuskysymykseen vastaamalla selvitetään niitä konkreettisia välineitä ja oppeja, joita kokeiluiden perusteella saatiin vähitellen aikaan tai joita alettiin tiedostaa.

Miten talvitaisteluun liittyvät ohjesäännöt ja taktiikka kehittyivät kokemusten lisääntyessä?

Sotalaitoksen toimintatapojen katsotaan vakiintuvan siinä vaiheessa, kun asioista saadaan tehtyä ohjesääntöjä ja kun niitä aletaan noudattaa koulutustoiminnassa ja kun toimintaa aletaan harjoitella niiden mukaisesti. Talvitaistelusta oli olemassa useita epävirallisia julkaisuja ja suomennettuja ulkomaalaisia oppaita, ennen kuin omien kokemusten perusteella laaditut ohjesäännöt astuivat voimaan. Tämän tutkimuskysymyksen on tarkoitus selvittää ohjesääntöjen ja niiden sisältämän taisteluteknisen ja taktisen ajattelun kehittyminen käsiteltävänä ajanjaksona.

Ajallisesti tutkimus käsittelee vapaussodan ja talvisodan välistä aikaa, keskittyen 1920 - ja 1930-lukuihin. Painopisteenä on 1920-luku, sillä tuolloin kehittämistoiminta oli aktiivisinta, ja tuolloin luotiin pohja tulevalle toiminnalle. Seuraavalle vuosikymmenelle tultaessa kokeilutoiminta väheni, mutta se ei kuitenkaan täysin loppunut. Lisäksi 1930-luku on sinänsä tärkeä,

koska vasta silloin välineistö alkoi vakiintua ja kokeilutuloksia alettiin summata ohjesääntöihin.

Talvitaistelukokeiluiden toteuttamista käsitellään kokonaisuutena, eli kuinka kokeilutoiminta delegoitiin eri toteuttajille, mitä kokeiltiin ja mikä oli kokeilutoiminnan vaikutus toimintatapoihin ja sotavarustukseen. Näkökulma on siis sekä materiaaliin painottuva että taistelutekninen, jolloin myös kentällä välttämättömien välineiden kehitystyö liittyy tutkimukseen kiinteästi. Välineet eivät ole olleet itsetarkoitus, vaan ne ovat ylipäättään mahdollistaneet taktiikan ja taistelutekniikan toteuttamisen talviolosuhteissa. Kuten jo aikalaiset ohjesäännöt kertoivat, eivät taktiset periaatteet sinänsä muutu talviolosuhteista huolimatta. Sen sijaan asioiden tekninen puoli aiheuttaa haasteita talviolosuhteissa.

Tutkimuksessa ei käsitellä jokaista yksittäistä talvitaistelukokeilua tai harjoitusta, sillä kaikkien kokeilujen perusteella ei saatu tuloksia aikaan. Ei ole mielekäästä ottaa esille kaikkia samasta aiheesta saatuja tuloksia. Tutkimusaiheen kannalta tärkeimmät harjoitukset käsitellään siltä osin kun se on tarpeellista. Tutkimus keskittyy sotaväen osalta maavoimien toimintaan, ja lisäksi suojeluskuntiin niiden merkittävän panoksensa takia.

2. KEHITTÄMISTOIMINNAN LÄHTÖKOHTATILANNE JA TAUSTA

2.1. Historia, vapaussota ja heimosodat taustavaikuttajina

Keskustelua hiihtojoukkojen mahdollisuuksista sodankäynnissä käytiin sotilasalan julkaisuissa, virkakirjeissä sekä joukko- osastojen raporteissa 1920-luvun alkupuolella. Vapaussodassa oli valkoisten puolella muodostettu suksiosastoja, mutta niiden taistelukoulutus ja varustetaso jäivät hyvin vajavaiseksi. Suurin osa osastoista oli pieniä partio – ja tiedustelutoimintaan tarkoitettuja osastoja, mutta lisäksi perustettiin myös hiihtopataljoonia. Kaikki edellä mainitut osastot muodostettiin sodan loppuvaiheilla, jolloin niiden hyötyä ei päästy kunnolla toteamaan. Jotkut johtajat kokosivat suksia joukkojaan varten, jotta nämä saataisiin liikkuvaksi esimerkiksi hyökkäystä varten. Näin tehtiin ilmeisesti Varkauden valtausoperaatioon liittyen, jossa myöhemmin jalkaväen tarkastajaksi noussut Löfström⁸ keräsi suksia vapaaehtoisjoukkojaan varten. Samalla hän vakuuttui omalta osaltaan hiihtotaidon merkityksestä talvisodankäynnissä.⁹

Sotaväen esikunta keräsi joukoilta havaintoja talvisodankäynnistä 1920-luvun alussa. Lausunnoissa käytiin läpi mielipiteitä ja kokemuksia. Joidenkin mielestä Vapaussodan kokemukset osoittivat, että kokonaisia rykmentejä ei voisi varustaa suksilla, ja että suksilla varustetun joukon olisi vaikea edetä vihollistulella. Toisaalta kuitenkin ymmärrettiin, että Vapaussodan kokemukset talvisodankäynnistä olivat liian rajalliset kattavien johtopäätösten tekemiseksi. Suurin osa hiihtojoukoista oli perustettu talven ollessa jo melkein ohi. Samaan aikaan Euroopassa käydyn maailmansodan huomattavan erilaiset olosuhteet ja lähtökohdat verrattuna Suomeen ymmärrettiin.¹⁰

Heimosodista havainnot olivat jo toisenkaltaisia. Vienankarjalaiset olivat lukumäärältään ja varustukseltaan täysin alivoimaiset verrattuna Neuvosto-Venäjän joukkoihin. Tästä huolimatta vienankarjalaisten puna-armeijaa vastaan suorittamat sotatoimet katsottiin menestyneiksi

⁸ Ernst Berthold Löfström (1865- 1937). Kenraalimajuri, Jalkaväen tarkastajana 1919–1928.

⁹ Jalkaväen tarkastajan vuosikertomus, 1924. Sotaväen esikunta, koulutustoimisto. R-76/18.

¹⁰ Liit K.S.R. 80/Ia. sal. 16.4.22. VR. Os.Ia. N:o 580/sal. 18.4.22. T 22104/Hh46.

juuri hiihtotaidon ja sen mahdollistaman paremman liikkuvuuden ansiosta. Talviaikaan sissit hallitsivat laajojakin alueita hiihtämällä. Vasta kun puna-armeija alkoi itse käyttää hiihtojoukkoja, sen katsottiin alkaneen menestyä taistelussa. Kiimasjärven taistelussa suomalaisten vienkarkajalaisten avuksi lähettämä vapaaehtoisjoukko lyötiin hajalle juuri punaisten hiihtojoukkojen toimesta. Kyseinen hiihtojoukko käytti yllätystä ja liikkuvuutta hyväkseen, ja sillä oli hiihtosodankäyntiin soveltuva tarkoituksenmukainen varustus. Vienan-karjalan kansannousun tapahtumista vedettiin yhtäläisyyksiä Suomalaisiin maasto ja sääolosuhteisiin sekä niiden hyväksikäyttöön mahdollisen sodan aikana. Talviosaamisen kehittämisen tärkeyttä alettiin täten yhä enemmän ymmärtää 1920-luvun alkupuolella.¹¹

2.2. Aikalaisnäkemystä ja ajatuksia talvisodankäynnistä

Suojeluskuntien Yliesikunnan sotilastarkastaja, Majuri Sivén (myöh. Susitaival) piti 1920-luvun kuluessa useita luentoja Suojeluskuntapiireille erilaisista talvitaisteluun liittyvistä seikoista. Luentoja pidettiin erityisesti alue- ja paikallispääällikkökurseilla, jolloin talvitaisteluun liittyvien asioiden tietämys levisi vähitellen suojeluskuntapiireissä. Luennoilla käsiteltiin muun muassa majoittumista, marssia, hiihtämistä ja taistelutekniikkaa.¹²

Jääkäriluutnantti Erkki Hannulan mielestä talvea pidettiin puolustuslaitoksen ja Suojeluskuntien piirissä välttämättömänä pahana, ja että kesää pidettiin ainoana mahdollisena aikana taistelukoulutukseen. Talvesta haluttiin vain selvitä jotenkuten yli, joten koulutus järjestettiin mahdollisen miellyttäväksi. Hannulan mukaan talvitaistelutaito ja sotilashiihtopalvelus oli puolustuslaitoksessa laiminlyöty, ja että siihen tulisi jatkossa panostaa huomattavasti enemmän.¹³

Vähitellen 1920-luvun kuluessa asenteet muuttuivat. Talvitaistelutaito alettiin nähdä yhä tärkeämpänä sotaväen kannalta. Aiheeseen liittyen kirjoiteltiin artikkeleita Sotilasaikakauslehteen ja talvitaisteluista tehtiin myös erilaisia tutkielmia. Näkemykset olivat esimerkiksi hiihtotaidon osalta ristiriitaisia, mutta ainakin sotaväen keskuudessa käytiin nyt aktiivista keskustelua erityisolosuhteiden merkityksestä ja hyödyntämisestä.¹⁴

¹¹ Liit K.S.R. 80/Ia. sal. 16.4.22. T 22104/Hh46.

Keskisarja, Ville. *Raaka tie raatteeseen*. Bookwell oy 2012. s.21–28.

Vapaussodan hiihtopataljoonat eivät todennäköisesti olleet täysvahvuisia pataljoonia.

¹² Talvisota I. rv. 1916- 1930. Etelä- Hämeen sk- piirin kirje Majuri Susitaipaleelle, Lisäksi Majuri Sivenin (Susitaipaleen) 9- 12.3.1926 pitämien luentosarjojen mukaelma. SA Pk-1147/5.1.

¹³ Hannula,E(1922). s.3–4.

¹⁴ Luutnantti Häkli, William Lindgren: Talvitaistelut. SKK:n diplomityö 1928.

Vuosikymmenen alkupuolella kerättiin jo joukko-osastojen kokemuksia talvisodankäyntiin liittyvistä asioista. Samassa yhteydessä käsiteltiin erilaisia mielipiteitä ja ajatuksia asiaan liittyen¹⁵. Eräs tärkeimmistä kysymyksistä oli se, että tuleeko vain osa joukoista erikoiskouluttaa ja varustaa suksilla, vai varustetaanko käytännössä koko jalkaväki suksilla. Esimerkiksi 2.divisioonaan kuulunut Karjalan Kaartin Rykmentti (KKR) oli lausunnossaan vuodelta 1922 sitä mieltä, että jalkaväkikomppaniaan kaksi suksilla varustettua ryhmää olisi riittävä määrä. Tarvittaessa kaikista komppanioista voitaisiin sitten koota erikokoisia suksiosastoja erikoistehtäviä varten rykmentin komentajan käyttöön.¹⁶ Kuitenkin jo samassa divisioonassa oli tästä eräiviäkin mielipiteitä joukkojen keskuudessa. Esimerkiksi Savon Jääkärirykmentti (SJR) oli lausunnossaan sitä mieltä, että jokainen rivimies jalkaväessä olisi varustettava suksilla ja vielä aivan erityisesti koulutettava suksimieheksi. Joukon kyvyn liikkua maastossa ja suorittaa sille annetut tehtävät katsottiin olevan suorastaan välttämättömiä jos haluttiin menestyä sodankäynnissä talvella.¹⁷ Näkemykset asiasta vaihtelivat sotaväen joukko- osastojen sisällä, mutta koko jalkaväen varustaminen suksilla alkoi ajatustasolla päästä voitolle.

Vuonna 1924 sotaväen päällikkö, kenraalimajuri Karl Fredrik Wilkama¹⁸ otti talvisotakysymyksen ja sen haasteet esille puolustusministerille lähettämässään kirjeessä. Hän painotti että varsinkin talvisodankäynnin osalta tulee kehitys olemaan Suomessa erilainen suurvaltoihin nähden. Jo saadut tulokset osoittivat, että varustusta ja sotimismenetelmiä olisi kokonaisuudessaan muutettava. Näin ollen tulisi kehitystoimintaan saada rahoitusta ja tulisi muodostaa erillinen osasto tai muodostelma suorittamaan kokeilutoimintaa. Siihenastiset kokeilut olivat antaneet suuntaviivoja, ja nyt olisi määrätietoisen kehittämistoiminnan aika. Kokeilumuodostelman perustamista, johon katsottiin tarvittavan vähintään pataljoonan suuruista joukkoa, puolsi sotaväen päällikön mukaan monta seikkaa. Näitä seikkoja olivat pätevän ja jatkuvasti oppivan päällystön määrääminen, tulosten seuraamisen helppous sekä taloudelliset seikat. Näihin syihin vedoten sotaväen päällikkö määräsi kokeilumuodostelmaksi Terijoella sijainneen Polkupyöräpataljoona I:n. Kokeilupataljoonan lisäksi sotaväen päällikkö painotti suoje-luskuntien kanssa tapahtuvan yhteistyön merkitystä.¹⁹

¹⁵ Tarkemmin alaluvussa 2.4.

¹⁶ KKR. Pvk. N:o 157/22/II.sal. Wiipuri 14.2.22. T 22104/Hh46.

¹⁷ Os. Ia. N:o 169/5c.sal. Wiipuri 12.4.22.T 22104/Hh46.

¹⁸ Karl Fredrik Wilkama (1876–1947) Sotaväen päällikkönä 1919–1926.

¹⁹ Jalkaväen tarkastajan toimisto, 302/7 sal. Os.Jt.Ia. Kokeilupataljoona.17.9.1924, R-76/17.

Vuosikymmenen kuluessa talvisodankäynnistä keskusteltiin sotilasalan lehdissä, ja asiaa pohdittiin myös Sotakorkeakoulussa. Esimerkiksi vuonna 1928 valmistuneessa luutnantti William Häklin diplomityössä ”Talvitaistelut” käsiteltiin talvisodankäyntiä. Häklin mukaan oli jopa todennäköistä, että mahdollisen sodan syttyessä ”Itäisen vihollisen” kanssa ajankohtana olisi talvi. Näin ollen talvisodankäyntiin tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Diplomityössä painotettiin hyvin koulutetun, liikkumiskykyisen ja tarkoituksenmukaisesti aseistetun armeijan mahdollisuutta lyödä ylivoimainenkin vihollinen, kunhan vaan olosuhteita osattaisiin hyödyntää. Erityisolosuhteiden pohdiskelun lisäksi työssä pohdittiin aseistuksen käyttäytymistä ja lisävälineitä, varustusta sekä taistelemiseen liittyviä seikkoja. Ajan henkeä osin kuvastavasti Häkli oli sitä mieltä, että varsinaisen hiihtotaidon opettelemiseen ei tarvitsisi kuluttaa aikaa, olihan hiihto hänen näkemyksensä mukaan jo pienestä pitäen opittu taito.²⁰

2.3. Ulkomaalaiset vaikutteet ja kansalliset erityisolosuhteet

Myös muualla kun Suomessa mietittiin talvisodankäyntiin liittyviä asioita. Tällaisia maita olivat esimerkiksi Ruotsi ja Norja, joissa talviolosuhteet ovat hyvin samankaltaiset Suomen kanssa. Olikin loogista, että vaikutteita otettiin näistä maista, ja lisäksi upseereita vieraili esimerkiksi Norjassa talvikursseilla. Ohjesääntöjen puolelta otettiin vaikutteita Ruotsista. Esimerkiksi 2.divisioonan jo vuonna 1920 käyttöön ottama suksijoukkojen harjoitusohjelman luonnos oli melko suora käänös ruotsalaisesta oppaasta.²¹

Vuosien 1919–1931 välisenä aikana liki 600 suomalaista sotilashenkilöä suoritti opintokomennuksen ulkomailla. Toiseksi yleisin maa komennuksille oli Ruotsi, jossa vieraili mainitulla aikavälillä 118 sotilasta.²²

Ulkomaiden sotakorkeakouluista haettua oppia kuitenkin myös kritisoitiin Suomessa. Kriitikin mukaan ulkomailta saatuja oppeja soveltaessa ei välttämättä otettaisi huomioon Suomen erityisolosuhteita. Suomalaisilla erityisolosuhteilla tarkoitettiin ilmastollisia ja maantieteellisiä tekijöitä, kuten vesistöjä, maaperää, pimeyttä ja luonnollisesti talvea. Esimerkiksi keskieu-rooppalaisessa sotataidossa kuviteltiin voitavan johtaa rykmenttiä tai jopa divisioonaa komentajan varsinaisessa näköpiirissä. Sotilasalan lehdet, kuten *Sana ja Miekka*, kritisoivat sotalaistosta ulkomaisten oppien liian sokeasta seuraamisesta. Kirjoituksissa peräänkuulutettiin määrätietoisten ja itsenäisen selvitystyön tarvetta selvittämään Suomen olosuhteiden hyödyntä-

²⁰ Häkli, William Lindgren: Talvitaistelut, SKK:n diplomityö 1928.

²¹ Kemppi (2006). s. 210, 214.

²² Kronlund, Jarl: *Suomen puolustuslaitos 1918–1939*. Werner Söderström Oy, Porvoo 1988. s.331.

mismahdollisuuksia. Metsätaistelun lisäksi luonnollisesti talviolosuhteet korostuivat aikalaisessa ajatusmaailmassa. Ainakin teoriassa miesten katsottiin jo luonnostaan olevan erittäin tottuneita liikkumaan metsässä sekä hiihtämään.

Ulkomaiset vaikutteet eivät läheskään aina olleet yksinomaan hyödyllinen asia. Esimerkiksi kenraalimajuri Paul von Gerichin vuonna 1923 julkaisema teos ”Maastontiedustelu” keskittyi yleisesti tiedusteluun ja maaston kulkukelpoisuuden arviointiin eri olosuhteissa, eikä keskittynyt erityisesti Suomeen. Teoksessa käsiteltiin esimerkiksi liikkumista vuoristossa, ja sen mukaan suuret metsät eivät olisi soveliaita puolustustaisteluun.²³

Jotkut ajatukset Suomen erityisolosuhteiden hyödyntämisestä olivat melko eksoottisia. Lapin olosuhteita erityisesti korostanut luutnantti Väinö Heikkinen pohti ajatusta käyttää poroja puolustuslaitoksen tarpeisiin. Heikkinen kirjoitti aiheesta artikkelin lehteen Sana ja Miekka vuonna 1924. Hänen näkemyksensä mukaan porot olisivat olleet hyödyllisiä ja jopa välttämättömiä etenkin talviolosuhteissa ja maastossa.²⁴

Heikkinen oli tehnyt laskelmia yksittäisen poron kantokyvystä, jonka ansiosta poro olisi ollut hiihtojoukolla tehokas apu. Lisäksi poron voisi hätätilanteessa vaikka syödä. Koska porojen määrä oli vähäinen ja porokanta oli enimmäkseen puolivilliä, ehdotti Heikkinen erityisten porosiirtoloiden perustamista eri puolelle Suomea. Näitä sotaväen ja suojeluskuntien perustamia porosiirtoloita olisivat sitten hoitaneet siihen erikoisesti koulutetut miehet. Lyhyemmin porojen käytöstä oli kirjoitettu jo oppaassa Suomalainen sotilaskäsikirja vuodelta 1917. Edes poikkeuksellisia näkemyksiä erityisolosuhteiden osalta ei suoralta kädeltä tyrmätty.²⁵

2.4. Haasteiden edessä: Kehittämistarpeet ja materiaali

Hiihtotaitoa ja suksia voidaan pitää eräänä talvitaistelukyvyyn kulmakivenä. Ennen kun kokeilu- ja harjoitustoimintaa voitaisiin tehokkaasti alkaa toteuttaa, tulisi joukoilla olla tarpeeksi suuri määrä soveltuvaa välineistöä käytössään. Näin ollen kysymys sotaväen käyttöön sopivista suksista nousi esille varhaisessa vaiheessa.

Sotaväellä oli vuonna 1919 varastoissaan yli 22 500 paria suksia. Samana vuonna sodan ajan vahvuuden oli määrä olla 110 000 miestä, josta maavoimien osuus olisi noin 94 000 sotilasta.

²³ Kemppi (2006).s 208, 210.

²⁴ Sama.s.214.

²⁵ Sama.s. 215.

²⁶ Tässä vaiheessa vasta itsenäistyneessä maassa ei kuitenkaan todennäköisesti ollut ehditty kouluttaa sodan ajan vahvuuden vertaa henkilöstöä.

Sotaväen päällikkö, kenraalimajuri Wilkama käski joulukuussa 1921 joukko-osastoja lähettämään muistiot omista kertyneistä talvikokemuksistaan sotaväen esikuntaan vuoden 1922 toukokuuhun mennessä. Tarvittavat tiedot tuli lähettää tiettyyn järjestykseen ryhmitettynä. Selvitettäviä tietotarpeita olivat muun muassa suksijoukkojen tarvitsema suksivahvuus joukko-osastoissa, huomautukset aseistuksen suhteen, huomautukset varustuksen ja vaatetuksen suhteen, mielipiteet koulutuksen järjestelyistä, mietinnöt hiihtojoukkojen taktisesta käytöstä sekä joukkojen omat aloitteet.²⁷ Wilkaman tietovaatimukset loivat jo eräänlaisen pohjan osatekijöistä, joita lähdettiin 1920-luvun kuluessa selvittämään.

Kokemuksia ja mietintöjä talvisodankäyntiin liittyen kertyi sotaväen esikunnalle vuoden 1922 aikana.²⁸ Nämä kokemukset ja mielipiteet muodostivat tietyt lähes yhtenevät peruseriaatteen, joiden mukaan kokeilutoimintaa lähdettiin edelleen tekemään ja joita ainakin aluksi tavoiteltiin. Lähtökohtaisesti joukko- osastoissa tultiin siihen johtopäätökseen, että koko jalkaväki olisi asetettava suksille. Tämä luonnollisesti asetti tarpeen kehittää tarkoituksenmukaiset hiihtovälineet. Hiihtovälineiden lisäksi nähtiin tarve kehittää välineistöä, jolla raskaampi aseistus ja ampumatarvikkeet kulkisivat joukon mukana. Talvivaatetuksen kokeileminen ja kehittäminen oli luonnollisesti eräs kehitettävä asiakokonaisuus. Alussa ei vielä otettu liiemmin kantaa esimerkiksi talvimajoittumiseen, eikä sitä ollut kehitettäväksi tai kokeiltavaksi vaadittu. Kehittämistarpeita nähtiin olevan varusteiden lisäksi koulutuksessa ja taktisissa asioissa. Vielä näin varhaisessa vaiheessa ei osattu esimerkiksi taktiikasta antaa kovinkaan kattavia mielipiteitä. Vasta julkaistua suojeluskuntien opasta ”Jalkaväki suksilla” käytettiin ilmeisesti sotaväenkin piirissä antamaan suuntaviivoja talvikoulutukselle.²⁹

Wilkama oli jo heti 1920-luvun alussa havainnut suuria puutteita suksien laadun ja määrän suhteen joukko-osastoissa. Wilkama käski marraskuussa 1922 Sotaväen Esikuntaa selvittämään joukko- osastoista ehjien ja korjauskelpoisten suksien määrän ja ilmoittamaan tarkat luvut Sotaväen Esikuntaan (myöhemmin Yleisesikunta).

²⁶ Kronlund, (1988). s. 79.

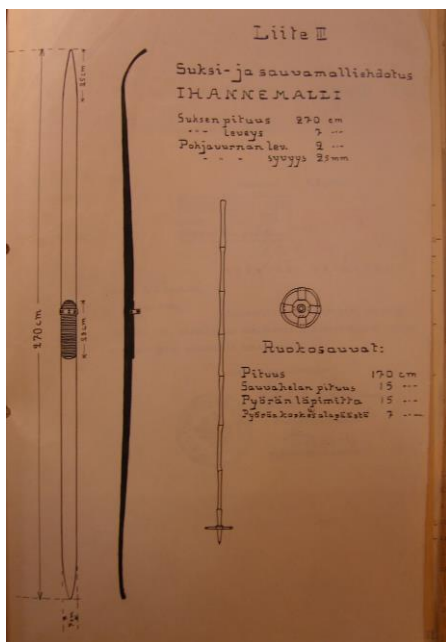
²⁷ Osasto IA N:o 658/1040/12.Salainen. Helsinki 12.12.21. T 22104/Hh46.

²⁸ Kts. alaluku 2.1 Wilkaman kiertokirje joukko- osastoille.

²⁹ 2.D. Os.I. Pvk. N:o 122/74/22. sal. Wiipuri 14.5.22. T 22104/Hh46. Lisäksi JPR:n esikunta. Osasto pääll. N:o 496/324/1.Salainen. Vaasa 15.5.22. T 22104/Hh46.

Käyttökelpoisten suksien määrä vaihteli joukko- osastoittain, mutta ainakin teoriassa rauhanajan vahvuuden mukainen suksimäärä löytyi lähes kaikilta. Suksien kunto sen sijaan antoi paljonkin toivomisen varaa, ja sotaväellä ei vielä käytännössä ollut käyttöön vakiintunutta suksimallia.³⁰ Luonnollisesti suksiasiaan vaikutti taustalla vallinnut keskustelu siitä, että tuleeko koko taisteleva voima varustaa suksilla vai ei.

Sotaväen joukko- osastot olivat jo heti 1920-luvun alusta alkaen kokeilleet erilaisia suksimalleja niiden soveltuvuuden selvittämiseksi. Tämä tapahtui siis muutamaa vuotta ennen varsinaisten ”virallisten” talvisotakokeilujen aloittamista. Joukko-osastot tekivät lausuntonsa eri suksimalleista ja ehdottivat niitä vaatimuksia, jota heidän mukaansa sotilaskäyttöön otettavalle sukselle olisi asetettava. Vertailussa kaksi suksimallia nousi esille. Nämä olivat perinteinen suomalainen murtomaasuksi muutaman eri valmistajan tekemänä ja norjalainen sotilassuksi. Vaatimukset sotilassuksen osalta olivat jo tässä vaiheessa hyvin samankaltaiset joukko- osastosta riippumatta. Noin 2–3 metriä pitkät ja 7–8 senttimetriä leveät ylöspäin kaareutuvilla kärjillä varustetut murtomaasukset olivat ”keskiarvo” toimivasta sotilassuksesta.³¹

Uudenmaan Rykmentin lausunnon liitteessä ollut luonnos ”ihannemallin” sotilassuksesta ja sauvasta vuodelta 1922.

Jo kokeilutoiminnan alkuvaiheessa sotajoukon tiestöstä riippumattomuus koettiin tärkeäksi taktiseksi tekijäksi. Jälkikuljetuksista ja kuormastosta riippumattoman joukon tulisi kyetä kuljettamaan välttämätön materiaali mukanaan. Näin heräsi kysymys pulkkien ja ahkioiden käyt-

³⁰ Osasto I a N:o 575/23/5, Helsinki 10.11.22. T 17644/2.

³¹ Joukko- osastojen lausunnot suksimalleista. Ilmoitukset suksivahvuuksista ja lausunnot suksimalleista 1921–1925. T 17644/1.

tömahdollisuuksista sotilasjoukon välttämättömien kuljetustarpeiden tyydyttämiseksi. Ahkioiden käyttöön liittyvien kysymysten ratkaisemiseksi perustettiin erillinen ahkiokomitea vuonna 1923. Luonnollisesti ahkioista tuli jo alkuvaiheessa yksi kokeilutoiminnan yleinen kohde. Ahkiot alettiin jaotella käyttötarkoituksensa mukaan yleisahkioksi tai erikoisahkioksi.³² Armeija oli 1920-luvulla hevosvetoinen. Varsinkin tykistön talviliikkuvuus oli haasteellinen tekijä. Vuosikymmenen puolivälissä lähes kaikkia tykistörekiä pidettiin tarkoitukseensa sopimattomina. Kunnollisten tykistörekien puutetta pidettiin suurimpana kuormastovälineisiin liittyvänä puutteena.³³

Kenttämajoittuminen oli 1920-luvulla haasteellinen kysymys. Useimmat telttakankaat eivät vastanneet tarkoitustaan. Osittain majoituskysymys liittyi sopivan lämmityslaitteen puuttumiseen, jolloin havumajat säilyivät majoitusratkaisuna suhteellisen pitkään. Telttakankaita kehitettiin ja hankittiin lisää 1920-luvun kuluessa. Kuitenkin telttakankaita laskettiin vielä 1930 puuttuvan 20 000 kappaletta todellisesta tarpeesta.³⁴

Talvi aiheutti tarpeen naamioitua kesäolosuhteista eroavalla tavalla. Vielä vuonna 1926 lumipukuja oli puolustusrevisionin tekemien laskelmien mukaan vain 16 % lasketusta sodanajan tarpeesta.³⁵ Lumipukuja oli vähitellen alettu hankkimaan jo 1920-luvun alussa. Lumipukujen määrä varastoissa nousi vuonna 1925 varastoissa olleista noin 25 700 puvusta noin 41 600:an kappaleeseen vuodeksi 1934. Ennen talvisotaa varastossa oli noin 144 400 lumipukua, joiden malli hieman vaihteli. Hyvin pitkän aikaa lumipuku oli varsinaisesti yksiosainen kaapu.³⁶

³² Pöytäkirja ahkiokomitean istunnosta Katajanokan upseeri kasinolla 3.11.1925 klo 2ip. T22104/Hh44. Lisäksi Puolustusministeriön kirje Sotaväen päällikön esikuntaan 27.4.1923, No 2327/136/17, R-76/20

³³ Iskanius, Markku: *Suomen maavoimien taistelukelpoisuus vuosina 1919–1939 materiaalisen valmiuden kannalta*. Diplomityö 81/1438, 1981. s.31.

³⁴ Sama. s.32–33.

³⁵ Kronlund (1988). s. 319.

³⁶ Sama s. 450–451.

3. 1920- LUKU: HAJANAISUUDESTA KOORDINOITUUN TOIMINTAAN

3.1. Suojeluskunnat suunnannäyttäjänä ja sotaväen mukaantulo

Suksijoukkojen käytöstä oli olemassa ohjesääntötekstiä jo vuonna 1918, ja jalkaväen alokas-koulutuksessa hiihtotaito oli yksi koulutettavista asioista. Joulukuussa 1918 ilmestyneessä oppaassa ”Suojeluskuntain käsikirjan I osa” käsiteltiin muun muassa hiihtojoukkojen välttämättömiä suorituksia. Tätä opasta valmisteltiin kokonaisuutena yhteistyössä sotaväen kanssa. Suojeluskuntajärjestö oli eräänlainen suunnannäyttävä talvitaisteluihin liittyvässä kokeilutoiminnassa 1920-luvun alkupuolella. Sotaväki alkoi suorittaa kokeilutoimintaa hieman myöhemmässä vaiheessa, ja aluksi yhteistoiminnassa suojeluskuntien kanssa. Sotaministeriö alkoi suunnitella talvisotaharjoituksia jo vuonna 1920, mutta harjoitustoiminta alkoi konkreettisesti muutamaa vuotta myöhemmin. Suojeluskuntien yliesikunnan vuonna 1923 tehdyn esityksen perusteella kokeilutoiminta yhdistettiin sotaväen kanssa vuonna 1924. Näin päällekkäistä työtä voitaisiin välttää ja työn tulokset voitiin yhdistää. Luonnollisesti havaintojen ja kokemusten välittäminen kuului asiaan.³⁷

Kuten on jo mainittu, sotaväen joukko-osastot raportoivat omista silloisista talvikokemuksistaan sotaväen esikuntaan jo vuonna 1922. Tuolloin ei ehkä voitu vielä puhua varsinaisesta kokeilutoiminnasta, vaan ehkä enemmän kokemusten ja ajatusten kokoamisesta jatkoa varten.

Suojeluskuntain yliesikunta pyysi Sotaväeltä tukea kokeilu- ja kehittämistoimintaan joulukuussa 1923. Tarkoituksena oli suorittaa seuraavasta tammikuusta alkaen perusteellisia kokeita tarkoituksenmukaisen talvivarustuksen ja aseistuksen selvittämiseksi. Suojeluskunnat tarvitsivat sotaväeltä aseistusta, varustusta sekä olemassa olevia ohjesääntöjä ja materiaalia oman kokeilutoimintansa tueksi. Käytännössä tämä tarkoitti kaikkia käytössä olevia varuseineitä sekä jo kehitettyjä talvisodankäyntiin liittyviä välineitä. Lisäksi pyydettiin avuksi sotaväessä palvelevia talvisodankäyntiin perehtyneitä upseereita. Suojeluskuntien tarkoituksena oli laatia alustava ehdotus jalkaväen hiihto- ohjesäännöksi sekä erillisen hiihtokomppanian

³⁷ Pylkkänen, Ali: *Sarkatakkien armeija: Suojeluskunnat ja suojeluskuntalaiset 1918–1944*. Juva 2004. s.267–268. Tynkkynen. s 42. Toivonen, Hannu: *Maavoimien sotaharjoitukset 1920–1930-luvuilla*. SKK:n dt n:o 1535. 1983. SKK-1/1536. s.9.

talvikenttäpalvelusohjesääntö. Yliesikunta painotti tarvitsevansa sotaväeltä kaikkea mahdollista tukea suojeluskunnille asiaan liittyen.³⁸

Sotaväki suhtautui erittäin myötämielisesti suojeluskuntien yliesikunnan pyyntöön, ja yleisesikunta aloittikin välittömästi toimenpiteet tuen antamiseksi. Sotaväen yleisesikunta käski kiertokirjeellä joukko- osastoja toimittamaan toivotun materiaalin suojeluskuntien käyttöön. Ainoastaan pyydettyjä ulkomaiden talvisodankäyntiä käsitteleviä ohjesääntöjä ei tässä vaiheessa ollut antaa. Sotaväen päällikkö, kenraaliluutnantti Wilkama määräsi lisäksi neljä upseeria suojeluskuntien käytettäväksi 2-4 päivän ajaksi erikseen sovittavana ajankohtana. Nämä upseerit olivat everstiluutnantti Savonius, kapteenit Viberg ja Tapola sekä majuri Strömberg.³⁹

Talvisotakokeilut eivät olleet ensimmäinen sotaväen ja suojeluskuntien yhteistyön muoto. Suojeluskuntain ylipäällikkö, eversti von Essen oli esittänyt vuoden 1921 toukokuussa asevoimien ja suojeluskuntien välisen suhteen selvittävän komitean asettamista. Ajatuksena oli molempien osapuolien johdon säännöllinen yhteydenpito sekä koulutuksen yhdenmukaistaminen.⁴⁰

Jääkäriluutnantti Erkki Hannulan teos ”*Jalkaväki suksilla*” jaettiin suojeluskuntapiireille vuonna 1922. Teoksessa käsiteltiin kohtalaisen laajasti niin taisteluteknisiä asioita kuin käytännön talvitoimintaan ja talviselviytymiseen liittyviä seikkoja aina komppaniatasolle asti. Kirjassa perustellaan laajasti hiihtotaidon ja talvitaistelutaidon merkitystä nykyaikaisessa sodankäynnissä.⁴¹ Hannulan teos oli itse asiassa ainoa Suojeluskuntapiireille vuonna 1922 jaettu koulutusta koskeva opas.⁴² Vuonna 1922 suojeluskuntien Yliesikunta antoi luutnantti Hannulalle tehtäväksi laatia hiihtokoulutusohjesäännön, joka jaettiin piireille kokeiltavaksi heti vuoden 1923 alussa.⁴³

Hannulan lisäksi suojeluskunnissa vaikutti jo aiemmin mainittu majuri Paavo Sivèn (Susitaival). Sotaväen esikunnassa aiemmin palvellut majuri Susitaival siirtyi suojeluskuntien palvelukseen lokakuussa 1922. Susitaival kirjasi ylös omia sekä muiden ajatuksia erilaisista talvisodankäyntiä hyödyntävistä keksinnöistä. Hän laati muun muassa taulukoita erilaisista varustekokonaisuuksista ja niiden painosta, tavoitteenaan selvittää mahdollisimman suuren liik-

³⁸ N:o 222/23.Ia.sal. Suojeluskuntien yliesikunnan kirje sotaväen päällikölle koskien Talvisotaa, 29.12.1923. R-70/13.

³⁹ Osasto: Ep.Ia.N:o 1/31/2.Helsinki 17.1.1924. Koskien Suojeluskuntain talvikokeiluita, sekä Osasto Ep.Ia. N:o 1/10/2a.sal. Kiertokirje koskien suojeluskuntien talvisotakokeiluita, Helsinki 15.1.1924. R-70/13.

⁴⁰ Pylkkänen (2004). s.254.

⁴¹ Hannula,E (1922), s. 1–164. Pylkkänen, (2004). s. 267.

⁴² Suojeluskuntain yliesikunnan vuosikertomus 1922. Helsinki 1923. s.9.

⁴³ Suojeluskuntain yliesikunnan vuosikertomus 1923. Helsinki 1924. s 6.

kuvaisuuden antava varustekokonaisuus. Susitaival esitelmöi suojeluskuntapiireissä talvisodankäyntiin liittyvistä asioista 1920-luvun alkuvuosina, aiheenaan ”Hiihtojoukot talvisodassa”. Suojeluskuntien sotilastarkastajan ominaisuudessa Susitaival keräsi suojeluskuntapiirien kokemuksia talvikoulutuksesta tavoitteenaan kehittää talvikoulutusta eteenpäin. Vuonna 1927 Susitaival osallistui Norjan jalkaväen talvikoulun talvitaistelukurseille. Norjalainen ”Talviohjesääntö” vuodelta 1926 kulkeutui Suomeen todennäköisesti hänen mukanaan.⁴⁴

Talvella 1923–1924 aloitettiin talvisotakokeilut sotilasohjaajien hiihtokokeilukurssilla. Tämän perusteella järjestettiin 19–30.3.1924 kokeiluhiihtoretki välillä Rantasalmi- Kajaani. Retken aikana kokeiltiin erilaisia talvivarusteita, kuljetusvälineitä ja majoitustapoja. Myös suojeluskuntien ylilääkäri oli mukana marssilla tekemässä havaintoja muonasta ja terveydenhoidosta talvisissa olosuhteissa. Retkellä oli mukana niin armeijan kuin suojeluskuntienkin väkeä, joten yhteistoiminnan voidaan katsoa alkaneeksi konkreettisesti ainakin tältä osin. Samaisena talvena kokeilutoimintaa suoritettiin rajoitetusti myös piiritasolla.

Samoin tammi- helmikuussa 1924 järjestetyllä suojeluskuntien sotilasohjaajien hiihtokurssia oli seuraamassa myös armeijan edustajia.⁴⁵

Kuvat on otettu Rantasalmi-Kajaani hiihtoretkeltä, joka merkitsi konkreettisen yhteistoiminnan alkua sotaväen ja suojeluskuntien osalta. Oikeassa kuvassa näkyy retkellä mukana ollut poro, jonka kanssa vedettiin kuormastoa. Poron lisäksi retkellä oli mukana vetokoiria.⁴⁶

Vuonna 1926 yleisesikunta pyysi Rajavartiostolta lausuntoja heidän talvikokemuksestaan. Rajavartiosto lähetti Lapin, Kainuun, Joensuun ja Salmin rajavartiostojen komentajien lau-

⁴⁴ Pylkkänen, (2004). s. 269. P.O.E Susitaival: Sodankäyntiä talvella koskevat muistiinpanot 1916–1931, Pk 1147/5.

⁴⁵ Suojeluskuntain yliesikunnan vuosikertomus 1924. Helsinki 1925. s. 5, 28. Pylkkänen, 2004. s.267–268.

⁴⁶ Suojeluskuntain yliesikunnan hiihtoretki Kajaani-Rantasalmi . Kertomus. T 17814/2. Kertomuksen lopussa on kuvaliite.

sunnot talvikokemuksistaan yleisesikunnalle.⁴⁷ Lausunnot käsittelivät muun muassa tiedustelua, majoittumista, varustusta, marssin suorittamista ja eri aseiden käyttöä. Lausunnot perustuivat ilmeisesti enemmän kertyneisiin kokemuksiin kun varsinaiseen kokeilutoimintaan. Joka tapauksessa rajavartiosto antoi oman panoksensa talvitaistelukokeiluihin.⁴⁸

Vaikka kokeilutoiminnasta tulikin 1920-luvulla paremmin koordinoitua, sekä suojeluskunnat että sotaväki tekivät edelleen myös itsenäisiä talvikokeiluja. Sovitun yhteistoiminnan ansiosta yhteydenpito oli kuitenkin säännöllistä, ja kokeilutoiminnan tulokset tulivat kaikkien tietoa tarvitsevien tahojen käytettäväksi. Sotaväen etuina olivat suojeluskuntia suuremmat resurssit, eivätkä suojeluskunnat kyenneet suorittamaan kokeiluita samassa mittakaavassa.⁴⁹

3.2. Kokeilu- ja harjoitustoiminta: Teknispainotteinen alkutaival

Suojeluskuntien ja sotaväen yhteisten hiihtoretkien ja yhteistoiminnasta sopimisen jälkeen talvikokeiluihin sekä talvikokemuksiin yleensä kiinnitettiin erityistä huomiota joukko- osastoissa. Useimmiten kokeilut perustuivat yleisesikunnan antamiin kysymyksiin tai tiedontarpeisiin. Näihin haettiin vastauksia joukko-osastoissa suoritetuissa kokeiluissa ja harjoituksissa. Näistä kokemuksista raportoitiin Yleisesikuntaan säännöllisesti, sillä sotaväen päällikkö ja jalkaväen tarkastaja seurasivat tarkoin talvikokeiluja ja niistä saatuja tuloksia. Käytännössä kaikki sotaväen joukko-osastot ja aselajit suorittivat kokeilutoimintaa. Tämä siitä huolimatta, että jo vuonna 1924 sotaväen päällikkö määräsi Polkupyöräpataljoona I:n kokeilupataljoonaksi. Kokeilupataljoonan määräämisestä huolimatta haluttiin saada laajasti tietoa talvisodankäynnin haasteista ja mahdollisuuksista. Lisäksi erikoisaselajit vastasivat osaltaan itse tarvitsemansa sotamateriaalin kehitystyöstä.⁵⁰

Sotaväen 2.divisioona raportoi Yleisesikunnalle kokemuksistaan vuoden 1923 talven osalta. Kertomuksessa korostettiin talvisodankäyntitaidon merkitystä, ja divisioonan komentajan, kenraalimajuri Paul Martin Wetzlerin⁵¹ mukaan talvisodankäynnistä voisi tulla vahvin osaamisalue Suomessa. Wetzlerin mukaan kyky taistella talviolosuhteissa tasoittaisi merkittävästi voimasuhde- eroja mahdollisen vihollisen ja suomalaisten joukkojen välillä. Tiestöstä riippumaton liikkuminen nähtiin elintärkeänä sodankäynnin kannalta, ja siihen olisikin tullut kehittää mahdollisimman tarkoituksenmukainen välineistö. Maastoon ja olosuhteisiin tulisi siis

⁴⁷ N:o 43/R.T.sal. 25.5.1916, T 22104/Hh44.

⁴⁸ Esimerkiksi N:o 45/1/26 sal. Lapin rajavartioston lausunto 5.5.1926. T 22104/Hh44.

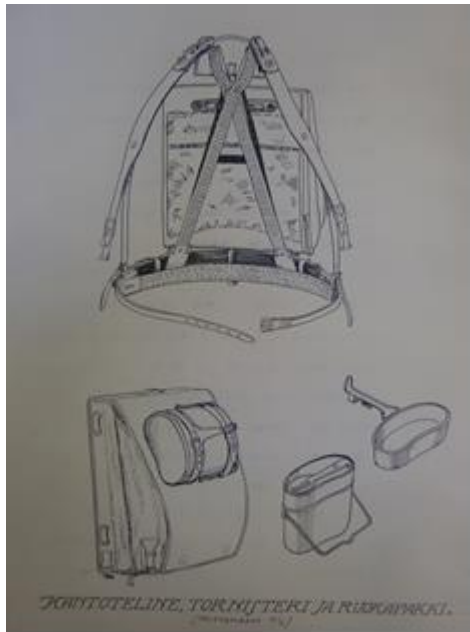
⁴⁹ Pyllkkänen (2004). s.268.

⁵⁰ Kts. luku 2.2.

⁵¹ Paul Martin Wetzler (1868–1954). Erosi sotaväestä 1925 kenraaliluutnanttina.

mukautua, ja tämä edellyttäisi että jalkaväki ja osa tukevista aselajeista olisi kokonaisuudessaan varustettava suksilla. Tällaiseen sodankäyntiin harjaantuneen joukon nähtiin olevan jopa aivan ylivoimainen suhteessa viholliseen, jolla ei olisi samaa kykyä taistella ja liikkua talvisissa olosuhteissa.⁵²

Divisioonan kertomuksessa kiinnitettiin erityisesti huomiota käytössä olleisiin suksiin, ja niiden vaihtelevaan laatuun. Laadukkaasti valmistetun murtomaasuksen nähtiin parhaiten vastaavan vaatimuksia sotilassuksen osalta. Mahdollisimman laadukkaiden suksien nähtiin olevan ensiarvoisen tärkeitä talvitaistelukyvyn kannalta. Suurimman osan varustuksesta ei muutenkaan katsottu soveltuvan hiihtäen liikkuvan joukon varustuksena. Esimerkiksi reput olivat lausunnon mukaan epämukavia ja vaikeita pakata. Soveltuvan kantolaitteen kehittämisen katsottiin olevan ensiarvoisen tärkeää, jotta joukot kykenisivät toimimaan joissain olosuhteissa ilman kuormaston tukea.⁵³

Kuvassa olevan kaltainen saksalainen tornisteri kantotelineineen oli pitkään todennäköisesti yleisin kantolaitemalli sotaväessä ja suojeluskunnissa. Tornisteri osoittautui kokeilutoiminnan edetessä epäkäytännölliseksi hiihtäen liikuttaessa.⁵⁴

⁵² Os I. Pvk. N:o 384/81/23.sal. Talvisotakokemukset vuonna 1923 (2.divisioona) Viipuri 6.6.23 T22104/Hh44. s.1.

⁵³ Sama.s. 2–3.

⁵⁴ Suojeluskuntain yliesikunnan hiihtoretki Kajaani-Rantasalmi . Kertomus. T 17814/2. Kuva ja tietoa tornisterista löytyy kertomuksesta. Tornisterin malli säilyi muuttumattomana pitkään.

Divisioonan lausunnossa otettiin voimakkaasti kantaa koulutuksellisiin seikkoihin. Koulutus olisi tullut kokonaisuudessaan siirtää suksilla tapahtuvaksi. Näin harjoituksia voitaisiin talvi-aikaan suorittaa maastossa harjoituskenttien sijaan. Koulutus suksilla voisi korvata koulutuksen ilman suksia, mutta ei päinvastoin. Vallinnutta tapaa kouluttaa vain pieni osa miehistöä toimimaan suksien kanssa kritisoitiin, koska pääosa taisteluvoimaa ei tällöin olisi tehokas ja liikkuva sotatilanteessa. Joillekin jo hyvin hiihtäville sotilaille sen sijaan nähtiin olevan hyödyllistä vielä edelleen kouluttaa erilaisia taitoja, jotta heitä voisi käyttää esimerkiksi lähetti-palveluksessa ja tiedustelussa. Jalkaväen talvikoulutuksen lisäksi pioneerikoulutus koettiin tärkeäksi, jotta talven olosuhteita voitaisiin täysimääräisesti hyödyntää. Esimerkiksi lumen käyttöä linnoittamiseen mietittiin lausunnossa.⁵⁵

Divisioonan lausunnossa pohdittiin ylösmarssin⁵⁶ suorittamista talviolosuhteissa. Useilla rinnakkaisilla rivistöillä saataisiin siirrettyä taisteluvälmiina ja sivustat saataisiin suojattua. Joukkojen hiihtäessä vähäiset tieurat olisivat kuormastojen ja tykistön käytössä, ja taistelevat osastot olisivat hyvässä suojassa lentotiedustelulta. Edellytyksenä nähtiin olevan yhteydenpidon eli lähettitoiminnan onnistuminen.

Taistelutekniikan osalta pohdittiin erityisesti suksien mukanaolon tarpeellisuutta hyökkäys-taistelussa. Tähän asiaan ei vielä saatu ratkaisua aikaan, ja lausunnossa peräänkuulutettiin lisäksi lisäkokeilujen tarvetta. Ajateltiin, että suksien olisi oltava taistelijan mukana vähintään ry-näkköetäisyydelle asti, jonka jälkeen ne jätettäisiin tukilinjalle odottamaan jatkokäyttöä. Taistelemisen sukset jalassa katsottiin olevan paljolti riippuvaista lumen paksuudesta. Jatkokei-luita aiheeseen liittyen esitettiin toteutettavaksi jatkossa. Erityisesti tykistön liikkuvaisuudesta suhteessa suksin varustettuun jalkaväkeen oltiin huolissaan, vaikka olemassa olevia tykkija-laksia pidettiin tyydyttävinä. Erityisesti hitaammin liikkuvan tykistön suojaamista jalkaväellä pidettiin tärkeänä.⁵⁷

Vuoden 1924 talven kokemusten perusteella myös 1.divisioonassa päädyttiin siihen johtopäätökseen, että koko jalkaväki olisi liikkuvuuden varmistamiseksi varustettava suksilla. Joukon riippumattomuus teistä nähtiin tärkeänä asiana, jolloin joukon taktisella liikkuvuudella olisi suuri merkitys. Jo pelkästään resurssien takia tulisi suomalaisia erityisolosuhteita hyödyntää. Suksien merkitys nähtiin yhtä suurena niin puolustuksessa, kun hyökkäyksessäkin. Puolustuk-sessa voitaisiin hyödyntää syvyyttä sekä hiihtäen liikkuvaa reserviä. Sissitoiminnan mahdoli-

⁵⁵ Os I. Pvk. N:o 384/81/23.sal. Talvisotakokemukset vuonna 1923 (2.divisioona) Viipuri 6.6.23. T22104/Hh44. s.4–5.

⁵⁶ Ylösmarssi tarkoitti käytännössä taistelukosketukseen etenemistä

⁵⁷ Os I. Pvk. N:o 384/81/23.sal. Talvisotakokemukset vuonna 1923 (2.divisioona) Viipuri 6.6.23. T22104/Hh44. s. 6–10.

suudet hiihtävälle joukolle nähtiin niin ikään tärkeänä ja erittäin mahdollisena sodankäynnin muotona. Sissitoiminnan ei silti katsottu olevan yksinään ratkaisevassa asemassa, mutta osana puolustusjärjestelmää se täydentäisi sitä. Taktisten havaintojen lisäksi tehtiin havaintoja myös teknisistä asioista ja sotavarusteista.⁵⁸

Tässä vaiheessa talvisodankäynnin kehitystyötä sotilassuksen malli ei vielä vastannut tarkoitustaan. Suksen leveyteen, suksisauvoihin ja suksisiteiden rakenteeseen haluttiin muutoksia, jotka käytännössä tekisivät hiihtovälineistä kestävämmät ja sotilastoimintaan tarkoituksenmukaisemmat. Suksisauvojen katsottiin tarvitsevan lenkit, jolloin sauvoja voitaisiin käyttää myös taistellessa. Hiihtojoukon selkärepuksi katsottiin norjalaisen satulareppumallin olevan kotimaista parempi. Talven havaintojen perusteella käytössä olleen lumivaipan (käytännössä lumiviitta) katsottiin olevan kömpelö, ja tilanteen korjaamiseksi ehdotettiin lumipukua, jossa olisi erillinen takki ja housut.⁵⁹

Divisioonana keräsi talven perusteella kokemuksia talvimajoittumisesta. Lausunnon mukaan nimenomaan taktisista syistä joukon olisi kyettävä majoittumaan maastoon vailla riippuvuutta sisämajoituksesta. Näin ollen joukkoja olisi siellä missä niitä tarvitaan ja erilaiset sotaliikkeet maastoa käyttäen olisivat mahdollisia. Monien muiden joukko-osastojen lausunnoista poiketen 1.divisioonan kanta majoitusratkaisun osalta oli selvä: Vain telttamajoitus ratkaisisi majoituskysymyksen tyydyttävästi. Siihen asti käytössä olleiden havumajojen katsottiin olevan liian hitaita ja vaivalloisia rakentaa. Teltan olisi lausunnon mukaan oltava vähintään puolijoukkuetta varten.⁶⁰

Koulutukselliset seikat ja varsinkin kunnollisen ohjesäännön puute katsottiin ongelmaksi. Olemassa olleen suksijoukkojen ohjesäännön luonnoksen katsottiin olevan vain tekninen ja se ei ollut tarpeeksi kattava pohjaksi talvikoulutukselle. Katsottiin, että jalkaväkikoulutus talvella oli vaihtelevaa jalkaväkikoulutuksen soveltamisen yrittämistä ja asioiden kokeilemistä. Olikin tärkeää, että talvella noudatettavan taktiikan eroa talviseen tuli yrittää kaventaa mahdollisimman paljon. Ei katsottu voivan luottaa vain kansalaisten laajaan hiihtotaitoon.⁶¹

Divisioonan komentajan mielestä talvikokeilutoiminta oli vielä erittäin varhaisessa vaiheessa. Näin ollen päävastuu kokeilutoiminnasta olisi tullut hänen mielestään laittaa erikseen rahoituille ja käsketyille kokeilumuodostelmille, jossa olisi hyvin koulutettu miehistö sekä päälly-

⁵⁸ Osasto: IP. Diaari N:o 265.sal Koskee: kokemuksia talvella pidetyistä harjoituksista, (1.divisioona), 6.6.1924. T 22104/Hh 44. s.1-3.

⁵⁹ Sama. s. 4-8.

⁶⁰ Sama. s.12-14.

⁶¹ Sama. 16-17.

tö. Lisäksi vallinnut upseeripula vaikeutti laajan mittakaavan kokeilutoimintaa 1920-luvun alkupuolella.⁶²

Vuoden 1925 talven vähälumisuudesta ja lyhydestä huolimatta 2.divisioona suoritti monipuolisia talvikokeiluita joukko- osastoissaan. Varsinkin Karjalan Kaartin Rykmentti oli ollut aktiivinen kokeilutoiminnan suhteen, ja sen komentaja oli muodostanut tätä varten kokeilulautakunnan alaisistaan upseereista. Erityisesti tuona talvena testattiin erilaisia välineitä ja varusteita, jotta olisi saatu selvitettyä välineiden soveltuvuus sotilaskäyttöön. Divisioonan joukko-osastoissa testattiin muun muassa telttakankaita, erilaisia ahkioita, hiihtovälineitä ja talvivaatteita. Taktinen puoli jäi talven laadusta johtuen vähemmälle, jolloin pidemmälle vietyjä johtopäätöksiä erilaisista toimintatavoista ei tehty, vaikkakin havainnot kirjattiin kattavasti ylös.⁶³

Ahkioita oli tuona talvena testattavana kahta eri mallia, joita kokeiltiin konekivääriahkioina, ammusahkioina, sairaankuljetusahkioina sekä muunlaisina erikoisahkioina. Ahkiokysymys nähtiin yleisestikin tärkeänä, koska se vähentäisi joukon riippuvuutta teillä liikkuvasta kuormastosta, tehden joukosta liikuntakykyisemmän. Kokemusten valossa tiedostettiin myös ahkioiden käyttöön liittyvät rajoittuvuudet ja heikkoudet. Sotilaskäyttöön soveltuvan ahkion katsottiin vaativan kompromissia, jottei ahkiosta tulisi kestävyytensä vuoksi liian painavaa. Liian painavan ahkion hyötykuorma on pieni, ja liian raskaasti lastattu ahkio taas väsyttää miehistöä liikaa mutta voi silti rikkoutua. Keveyden ja halvan hinnan katsottiin olevan hyvän sotilasahkion ominaisuuksia. Ahkion tulisi olla kenttäkorjattava ja niin halpa että sen voisi tarpeen tullen hylätä tai hävittää. Kokeiltavana ollut perusahkiomalli koettiin aikaisempia malleja huonommaksi raskautensa ja rakenteensa vuoksi. Sen vuoksi kyseisen ahkion katsottiin soveltuvan huonosti esimerkiksi ampumatarvikkeiden kuljetukseen.⁶⁴

Talvimajoituskokeiluita varten käytössä oli ranskalaismallisia telttakankaita, joiden rakennetta oli vielä erikseen vahvistettu. Nämä telttakankaat olivat kolmion muotoisia, ja ne saattoi puinoa yhteen teltan kaltaista kenttämajoitusratkaisua varten. Lisäksi kokeiltiin ilmeisesti suomalaista alkuperää olevia vastaavia telttakankaita, jotka oli kehitetty aiempien kokemusten perusteella. Ainoa kokeiluissa mukana ollut arinamalli oli ruotsalaista alkuperää, ja muita arinamalleja ei ehditty saada mukaan talven kokeiluihin. Everstilutnantti Savonius oli lähettänyt kehittämänsä arinan 2. divisioonaan, mutta sitä ei ehditty kokeilemaan.

⁶² Osasto: IP. Diaari N:o 265.sal Koskee: kokemuksia talvella pidetyistä harjoituksista, (1.divisioona), 6.6.1924. T 22104/Hh 44.s.17–18.

⁶³ 2.DE. N:o 108/I/25.sal. T 17644/7. s.1–2.

⁶⁴ Sama. s.2-4.

Erikoisuutena kokeiltiin eversti Heikinheimon kehittämää muonatorpedoa, joita oli käytössä kolme kappaletta. Nämä muonatorpedot olivat kuusikulmaisia, tammilevystä ja kuparikiskosta valmistettuja säiliöitä, jossa oli muonasäiliönä alumiinista valmistettu lämpöastia. Muonatorpedon säiliön tilavuus oli noin 15 litraa, ja torpedoa saattoi vetää perässään hiihtämällä.⁶⁵

Konekiväärien talvikäyttöä silmälläpitäen kokeiltiin konekiväärin lumijäähdytysvaippoja, joita oli käytössä everstiluutnantti Savoniuksen kehittämä niin sanottu V-vaippa sekä erillinen tavallisesta vesijäähdytysvaipasta muokattu sylinterivaippa. V-vaippa sai nimensä siitä, että sen poikkileikkaus oli V-kirjaimen muotoinen, ja sen tasaisessa yläosassa oli täyttöaukko jäähdyttävää ainetta, eli tässä tapauksessa lunta varten. Sylinterivaippa oli muuten samanlainen kun konekiväärissä muutenkin oli, mutta siihen oli tehty oikeaan kylkeen erillinen salpalaitteella varustettu lumentäyttöaukko.⁶⁶

Hiihtovälineitä ei ollut kokeiltavana tarpeeksi useita malleja, jotta sen perusteella olisi voinut aukottomasti sanoa jonkun mallin erityinen soveltuvuus sotilassukseksi. Käytössä olleeseen murtomaasukseen oltiin pääosin tyytyväisiä, ja sen katsottiin sopivan sotilassukseksi jos suksen laatu vain on hyvä. Puiset suksisauvat todettiin heikoiksi, ja bamburuo'osta tehdyt osoitautuivat kestävämmäksi. Somman materiaali ja laatu olivat myös tärkeitä sauvan toiminnalle, joten somman materiaaliksi ehdotettiin rottinkia. Sauvan rakennetta ehdotettiin tehtävän kestävämmäksi kiinnittämällä sompa, hela ja piikki erikseen kiinni sauvaan. Sopivin tapa kiinnittää jalkine sukseen sen sijaan aiheutti enemmän mietintöä. Talven kokemuksien perusteella yksinkertaista mäystintä⁶⁷ pidettiin kantapäälentävää suksisidettä parempana ratkaisuna sotilaskäyttöön. Hiihtovälineisiin liittyen kokeiltiin suksivoiteita ja suksien hoitamiskysymystä kokeiluretkellä. Loppu tulemana päädyttiin siihen, että varaosia niin suksiin kuin sauvoihinkin olisi oltava aina mukana, ja että ainakin vesikelillä olisi oltava myös voiteita.⁶⁸

Kuten 1.divisioona havaitsi edellisenä talvena, havaittiin myös 2.divisioonan kokeiluissa lumivaippa kömpelöksi ja liikkumista haittaavaksi. Kokemusten perusteella varsinaista kaksiosaista lumipukua pidettiin parempana tapana toteuttaa yksittäisen sotilaan talvinaamiointi.⁶⁹

Kevään 1925 huonojen keliolosuhteiden vuoksi esimerkiksi 1.divisioona joutui jättämään kaikki talvisotaharjoitukset väliin. Maantiede lienee osaltaan vaikuttanut tähän, sillä 1.divisioonan joukot sijaitsivat Etelä- ja Länsi-Suomessa.⁷⁰

⁶⁵ 2.DE. N:o 108/I/25.sal. T 17644/7.s.4–5.

⁶⁶ Sama.s.5–6.

⁶⁷ Mäystin tarkoittaa suksessa olevaa sidelenkkiä, johon jalkineen kärki sovitetaan.

⁶⁸ Sama.s.6–10.

⁶⁹ 2.Divisioonan talvikokemukset, v 1925. T 17644/7. Kertomus päättyy.

Jyväskylän suojeluskuntapiiri suoritti leiripäivillään talvikokeiluita 8–13.1.1926. Käytännön mukaan leiripäivien kokemukset sotavarustuksesta ja taktisista havainnoista toimitettiin sotaväen yleisesikunnan käytettäväksi. Huomionarvoisimmat kokemukset leiripäiviltä koskivat talvisodankäynnin kannalta kenties olennaisinta välinettä, suksia. Suojeluskuntalaiset toivat leiripäiville mukanaan omat suksensa, jolloin useiden eri mallien vertailu sotilaskäyttöön oli mahdollista. Leveät ja kilpasuksia lyhyemmät murtomaasukset havaittiin jälleen parhaiten tarkoitustaan vastaaviksi.⁷¹

3.3. Kokemukset 1920-luvun edetessä: Taktiset näkemykset alkavat saada muotoaan

Vaasassa esikuntaansa pitänyt, pohjoisessa sijannut Jääkäriprikaati suoritti 1920-luvun kuluessa useita talvikokeiluita, joista se raportoi kattavasti muun muassa vuosien 1926 ja 1928 osalta. Talven 1925–1926 kokemukset olivat teknisten havaintojen lisäksi sekä taisteluteknisiä että taktisia.

Talviolosuhteiden katsottiin antavan runsaasti mahdollisuuksia, mutta myös riskejä jos vihollinen on myös varautunut taistelemaan talviolosuhteissa. Sissitoiminnan osalta Jääkäriprikaatin havainnot ja mielipiteet olivat muita joukko- osastoja optimistisemmat. Jääkäriprikaati näki itsenäisten hiihtopartioiden toimintamahdollisuudet vihollisen selustassa hyviksi. Samoin lukuisten pienten partioiden käyttämisen sivustojen suojaamisessa ja marssivarmistuksessa koettiin toimivan hyvin. Taktiselta kannalta otettiin esille puolustuksen syvyyden tarve sekä aktiivinen puolustustaistelu, jossa voitaisiin käyttää liikkuvaa reserviä. Hyökkäyksessä painotettiin mahdollisuutta iskeä vihollisen sivustaan ja selustaan liikkuvaisuutta hyväksikäyttäen. Lisäksi tulivoimaisen osaston käyttämistä takaa-ajoon voitaisiin käyttää vihollisen tuhoamiseen tai lyömiseen. Sen sijaan hyökkäyksen suoraan vihollisen ryhmytykseen varsinkin avo- maastossa nähtiin olevan mahdotonta. Kaikessa toiminnassa tulisi huomioida syntyvät ladut. Ne voivat paljastaa, ja vanhojen latujen käyttö voisi olla riskialtista. Toisaalta ymmärrettiin latujen mahdollinen käyttö harhauttamistarkoituksissa.⁷²

Huomionarvoisesti Jääkäriprikaatissa tultiin jo näin varhaisessa vaiheessa siihen tulokseen, että konepistooli olisi tulivoimansa takia hyvä lisä hiihtojoukkojen aseistukseen. Nähtiin, että

⁷⁰ Toivonen (1983) s.10.

⁷¹ N:o 563 26.I b. sal Koskee kertomusta Jyväskylän talvileiripäivistä, Helsinki 5.3.1926. T 22104/Hh44.

⁷² Jääkäriprikaatin esikunta. Os Ia. N:o 1721/193/1. salainen. Talvisotakokemukset Jääkäriprikaatissa 1925–1926, Vaasa 26.5.1926. T 17644/4. s.1-4.

yksi kappale per jalkaväkijoukkue olisi riittävä määrä pahimman puutteen poistamiseksi. Yleisesti käytössä ollut ”kolmen linjan” kivääri sen sijaan nähtiin hiihtojoukoille sopimattomaksi aseeksi pituutensa ja hihnan kiinnityspisteen sijainnin takia. Hiihtojoukon aseistuksen lisäksi pohdittiin soveltuvaa kantamusta ja erityisiä ”syöksytornistereita”.⁷³

Kysymys joukkojen kenttämajoittumisesta nousi esille myös Jääkäriprikaatissa. Isompien joukkoyhtymien katsottiin edelleen tarvitsevan sisämajoitusta majoitustarpeensa tyydyttämiseen. Syynä tähän nähtiin olevan majojen rakentamisen hitaus sekä paljastavien tulien näkyminen vihollisen lentäjille. Kuitenkin ulkomajoituksessa nähtiin myös hyviä puolia, jos majoitukset valmistellaan huolella. Havumajat ja telttakankaista tehdyt arinoilla lämmitetyt majat olivat edelleen perusratkaisut joukkojen ulkomajoittumisessa. Kysymys telttamajoittumisen mahdollisuudesta nousi kokemuksissa esille. Varsinkin suuremman joukon ollessa kyseessä olisi tarveaineiden sekä ajan tarve liian suuret havumajoja rakentaessa. Silti lausunnossa painotettiin havumajojen mahdollisuuksia pienempien osastojen sekä sissiosastojen majoitusratkaisuna, ja sen rakentaminen tulisi opettaa kaikille asevelvollisille. Kokeiluissa everstiluutnantti Savoniuksen ketjuarina koettiin pienin muutoksin toimivaksi.⁷⁴

Perinteiset erämiesten majoitusratkaisut, kuten kuvassa oleva laavu rakotuliseen, olivat pitkään osa joukkojen keinovalikoimaa maastomajoittumisessa. Kuva on Jääkäriprikaatista 1920-luvun loppupuolelta.⁷⁵

Jääkäriprikaatiin kuulunut Jääkärikykistörykmentti kokeili samana talvena erilaisia tykistörekiä, ja kohtasi suuria haasteita tykkien kuljettamisessa talviolosuhteissa. Käytössä olleet Kuljetus Oy Vulcanin reet olivat kokeilujen perusteella pienistä ja helposti korjattavista puutteistaan huolimatta kohtalaisen onnistunut konstruktio. Sen sijaan Taisteluvälineosaston kehittämä tykistöreki koettiin kaikin puolin kelvottomaksi. Kevyttä kenttäkanuunaa kuljettiin myös

⁷³ Jääkäriprikaatin esikunta. Os Ia. N:o 1721/193/1. salainen. Talvisotakokemukset Jääkäriprikaatissa 1925-1926, Vaasa 26.5.1926. T 17644/4. s.5.

⁷⁴ Sama. s 18–20.

⁷⁵ Kuva liittyy kertomukseen ”Talvisotakokemukset Jääkäriprikaatissa talvella 1928–1929”. Saapuneet lausunnot jalkaväen suorittamista kokeiluista 1926- 1929. T 17814/2.

osiin purettuna tavallisessa sotilasreessä, jolloin luonnollisesti tykki oli hidas saattaa ampumavalmiiksi. Haupitsien kuljettamiseen olivat käytössä olleet rekimallit käyttökelvottomia, joten haupitseja kuljetettiin asentamalla niiden pyörien alle jalakset. Kaiken kaikkiaan havaittiin epäsuoran tulen aseiden kuljettamisen talviolosuhteissa asettavan runsaasti haasteita toiminnalle. Jääkärikykistörykmentin itse kehittämä laskuasemateltoa koettiin onnistuneeksi omaan käyttötarkoitukseensa. Tykkien, hevosten ja kuormaston talvinaamioimista pohdittiin. Tässä vaiheessa ei pidetty mahdollisena naamioida kaikkia kohteita verhoamalla niitä valkoisella kankaalla. Maaston käytön ja erilaisten hajamuotojen katsottiin olevan paras ratkaisu.⁷⁶

Jääkäriprikaati oli tehnyt talven kokemusten perusteella erittäin kattavan luettelon käyttämiensä välineiden soveltuvuudesta ja laadusta. Kiväärin kantotapa oli edelleen aiheuttanut haasteita, ja ratkaisuksi ehdotettiin ns. ”boeriremmin” (buuriremmin) käyttöä, jonka avulla asetta voisi kantaa ampumavalmiina selässä. Käytössä ollut hakasella katkaistava remmi oli koettu liian kömpelöksi ja hitaaksi avata tulitaistelutilanteessa. Pikakiväärin kantaminen selässä ilman ahkiota koettiin toimivaksi, mutta jo kevyelle konekiväärille tarvittiin ahkio. Patruunojen kuljettamiseen molemmille konetuliaseille tarvittiin niin ikään ahkiota. Everstilutnantti Savoniuksen kehittämä konekiväärin V-vaippa, jonka avulla konekiväärin jäähdytys voitiin hoitaa lumella veden sijaan, koettiin onnistuneeksi.⁷⁷

Sotilassuksien katsottiin vaativan vielä kehitystyötä varsinkin rakenteensa kestävyuden osalta. Jääkäriprikaati oli kaiken kaikkiaan suksien osalta eri mieltä kun esimerkiksi 2.divisioona oli vuoden 1924 kokeilujen perusteella ollut. Jääkäriprikaatin lausunnossa painotettiin perinteisten murtomaasuksien ominaisuuksia, jotka auttaisivat varsinkin jos hiihtäjällä on mukanaan kantamuksia. Majuri Raappanen oli lisäksi esittänyt kokeiltavaksi suksia, jossa olisi kärjet molemmilla puolella ja käännettävät mäystimet, sekä reiät kärjissä suksien sitomista varten. Suksisauvojen osalta katsottiin nahkalenkkien olevan tarpeelliset, jotta ne pysyisivät kädessä myös taistelutilanteessa.

Talvivaatetuksen osalta Jääkäriprikaati koki sukat, vedenpitävän tuulipuvun sekä lumipuvun tärkeiksi varusteiksi hiihtojoukoille. Muonituksen osalta kokeiltiin sissimuonia, ja erikoista muonatorpedoa. Yhden miehen kuljetettava muonatorpedo mahdollisti kiehumispisteeseen lämmitetyn ruoan kypsymisen matkan aikana, ja lisäksi siinä voisi kuljettaa muutakin materiaalia jonka täytyisi säilyä lämpimänä. Jääkäriprikaatin voidaan sanoa suorittaneen melko kat-

⁷⁶ Jääkäriprikaatin esikunta. Os Ia. N:o 1721/193/1. salainen. Talvisotakokemukset Jääkäriprikaatissa 1925–1926, Vaasa 26.5.1926. T 17644/4. s.24–32.

⁷⁷ Sama. s.33–34. V-vaipasta tarkempi kuvaus 2.divisioonan talven 1925 kokemuksissa.

tavia kokeiluja jo melko varhaisessa vaiheessa, ja huolellinen raportointi on varmasti edesauttanut talvikokeilujen jatkamista myöhemmin.⁷⁸

Talvella 1926 2.divisioona suoritti lisää talvikokeiluja, ja divisioonan lausunnossa he vertasivat kokemuksiaan Jääkäriprikaatin seikkaperäisenä pidettyyn lausuntoon. Lausunnon mukaan talviolosuhteissa on varottava liiallista optimismia hiihtojoukon kykyyn toimia vihollisen selustassa. Tämä johtui lausunnon mukaan siitä, että rauhan aikana ryhdytään liian uhkarohkeisiin suorituksiin koska hengenvaaraa ei ole olemassa. Sodan aikana lieväkin haavoittuminen sellaisissa olosuhteissa saattaisi johtaa kuolemaan tai vangiksi joutumiseen. Samalla tavalla otettiin kantaa hiihtovälineiden kunnossapitoon ja varaosien varaamiseen kenttäolosuhteissa. Hiihtovälineiden rikkoutuminen saattaisi aiheuttaa sen, että miehiä jää jälkeen tai vihollislinjojen taakse heidän menetettyä liikuntakykyä. Liikuntakykyyn liittyivät myös kokemukset ahkioista, joiden vetäminen sitoi kertomuksen mukaan liikaa miesvoimaa. Jääkäriprikaatissa oli tehty kokeiluita koirien käytöstä puhelinahkioiden vetäjinä, ja tästä heräsi ajatus koirien käytöstä laajemminkin. Lausunnossa ehdotettiin koirien antamista kokeilupataljoonalle seuraavaksi talveksi.⁷⁹

Divisioonan lausunnossa oltiin myös eri mieltä Jääkäriprikaatin kanssa ratsumiesten tarpeesta vetämään hiihtäjiä perässään. Ratsuväen lukumäärän ollessa vähäinen, heidän hevosensa sitoutuisivat jo omiin tehtäviinsä sekä ratsuväen hiihtosotilaiden hiihtohinaamiseen. Ratsuväen rooli nähtiin mahdollisena nopeana reservinä toimiminen, jolloin sitä tulisi käyttää koossa ja sen tulisi olla jatkuvasti toimintavalmiina.⁸⁰

Talvinaamiointiin oli kiinnitetty kokeiluissa jonkin verran huomiota. Kokeilujen mukaan valkoiset lumivaipat ja naamiovaatteet eivät yksin olisi riittävä keino talvinaamioimiseen esimerkiksi ilmatähystystä vastaan. Lausunnon mukaan maassa olevien esineiden ”varjokuvaa” tulisi muuttaa hävittämällä niiden ääriviivat naamioimalla kohteet lisäksi luonnonmateriaalilla, eli käytännössä siis risuilla ja oksilla. Huolella tehdyn naamioinninkaan ei nähty täysin estävän vihollisen ilmatiedustelua havaitsemasta joukkoa, jolloin oikeanlainen maastonkäyttö ja ilmasuojan hyväksikäyttö korostuisi. Pimeyden käyttäminen liikkumiseen nähtiin hyvänä keinona salata oman joukon liike. Erilaisista menetelmistä huolimatta nähtiin, että divisioona-

⁷⁸ Jääkäriprikaatin esikunta. Os Ia. N:o 1721/193/1. salainen. Talvisotakokemukset Jääkäriprikaatissa 1925-1926, Vaasa 26.5.1926. T 17644/4.s. 34-43.

⁷⁹ 2.divisioona Ia Pvk. N:o 171/177.sal.i 21.5.1926,2. Divisioonan talvikokemukset 1926. Wiipuri 21.5.1926. T 22104/Hh44. s.1-2.

⁸⁰ Sama. s.7-8.

tasolla tulisi olla ilmatorjuntatykistöä vähintään patterin verran suojaamaan liikettä kriittisissä kohdissa.⁸¹

Ilmakuva vuodelta 1928 todistaa talvinaamioinnin tarpeellisuuden. Vasemmassa yläkulmassa verkoilla naamioitu tykki, keskellä naamioimaton tykki avomaastossa ja oikeassa alakulmassa tykki on puuston suojassa.⁸²

Marssin suorittamisen suhteen kokemukset ja mielipiteet olivat divisioonassa hieman eriävät Jääkäriprikaatin kanssa. Etujoukon käytössä pääosien edellä oli totuttu käyttämään joustavampaa Karjalan Kaartin Rykmentin käyttämää tapaa, jolloin etujoukon ja pääjoukon välinen etäisyys ei olisi vakio, vaan riippuisi maastosta ja tilanteesta. Tärkeintä olisi mahdollistaa pääjoukon tasainen marssinopeus, ja tämän nähtiin onnistuvan paremmin ilman tiukasti määrättyä etäisyyttä. Lisänä tähän silloisesta ohjesäännöstä poikkeavaan tapaan oli lisäksi lähettien käyttö osastojen välillä maastoon jätettyjen yhdysmiesten sijaan. Positiivisista kokemuksista huolimatta myös tämän aihekokonaisuuden katsottiin tarvitsevan vielä lisää kokeiluita jatkossa. Marssivarmistuksen osalta katsottiin, että monien pienien partioiden lähettäminen sivustoihin heikentää päävoimia liikaa, ja niitä ei saataisi tarpeeksi nopeasti takaisin joukkonsa yhteyteen. Tästä johtuen nähtiin, että joidenkin vahvempien tiedusteluosastojen käyttö esimerkiksi etujoukon johtajan alaisuudessa olisi tarkoituksenmukaisempaa. Lausunnon mukaan joukko ei voisi täysin puhdistaa maastoa vihollispartioista marssireitillä jo pelkän sen vaati-

⁸¹ 2.divisioona Ia Pvk. N:o 171/177.sal.i 21.5.1926,2. Divisioonan talvikokemukset 1926. T 22104/Hh44.s.2-3.

⁸² Kuva on kansiossa:” Saapuneet lausunnot jalkaväen suorittamista kokeiluista 1926- 1929. T 17814/2.” Kuvatekstin mukaan se on otettu Kenttätäkistörykmentti I:n tykeistä vuonna 1928. Kuvaa ei oltu liitetty mihinkään kokeilukertomukseen.

man ajan ja joukkojen määrän takia. Nähtiin, että marssimuodon tulisi olla sellainen, että vihollisten partioiden toiminta sitä kautta tulisi mahdottomaksi.⁸³

Esimerkkinä mainittiin ruotsalainen tapa: Jalkaväki voisi hiihtää molemmilla puolilla suuntauraa jonossa tai useissa jonoissa, jolloin tiellä etenevä kuormasto ja muut tietä tarvitsevat osat olisivat suojassa sivustahyökkäyksiltä. Näin marssirivistöstä ei myöskään tulisi tarpeettoman pitkä. Lausunnossa painotettiin, että ruotsalaisilla oli ollut tuohon ajankohtaan mennessä jo vuosikymmenien ajan talvisotakokeiluita. Näin ollen ruotsalainen malli voisi olla varteenotettava, ja pitäisi ottaa ainakin kokeilutoimintaan mukaan.⁸⁴

Jo mainitun etuosaston käytön tarpeeksi pitkän etäisyyden päässä nähtiin tarjoavan mahdollisuuksia myös tykistön käyttöön liittyen. Rekikalustolla varustettu kevyt kenttätykistö voisi marssia jo etuosaston takana, jolloin etuosasto saisi siltä tukea ja voisi itsenäisesti lyödä heikomman vihollisen. Tykistön sijoittaminen riippuisi etujoukon ja pääjoukon välisestä etäisyydestä sekä etujoukon koosta. Etujoukon ajateltiin tässä tapauksessa olevan pataljoonan kokoinen, ja sen ollessa suurempi olisi tykistönkin tuki jo itsestänselvyyttä.⁸⁵

Vuoden 1926 talvi oli edellistä edullisempi kokeilutoimintaa silmälläpitäen, sillä divisioona oli saanut aikaisempaa enemmän kokemuksia taisteluteknisistä ja taktisista seikoista. Aiheina olivat olleet etuvartiopalvelus, puolustus ja hyökkäys, ja kokemuksia näiden osalta edelleen verrattiin Jääkäriprikaatin kokemuksiin. Esimerkiksi etuvartiopalveluksen osalta nähtiin, että Jääkäriprikaatin ajatus etuvartioiden hyökkäyksistä vihollisen sivustoihin ja selustaan ei tulisi onnistumaan pimeään aikaan. Lisäksi nähtiin, että myös vihollisen liikenoikeus talvella saattaa olla suuri, jolloin etuvartioiden pitäisi sijoittaa riittävän etäälle pääjoukosta. Lisäksi pääjoukon paikallisvartioiden määrän tarpeen nähtiin olevan talvella suurempi kuin kesällä, koska liikkuva vihollinen saattaisi päästä etuvartioiden ohi.⁸⁶

Puolustustaisteluiden suhteen 2.divisioonan johtopäätökset olivat selkeästi erilaiset ja jopa yllättävät. Aikalaisessa ajattelussa etuvartioasema oli se, joka pakottaa ennen päävastarintaa vihollisen vetämään joukkonsa ja varsinkin tykistönsä taisteluun. Divisioonan lausunnon mukaan tämänkaltaisen syvyyteen perustuva ryhmitys ei olisi maasto-olosuhteiden mukaan lainkaan pakollista, koska tykistön käyttö olisi vaikeaa tai mahdotonta ja hyökkäykset perustuisivat pääosin elävän voiman käyttöön. Päävastarintaa asema olisi näin ollen yksistään riittävä. Puolustajan eduksi katsottiin olevan myös lähitaisteluun pääsemisen vaikeus paksun

⁸³ Ia Pvk. N:o 171/177.sal.i 21.5.1926,2. Divisioonan talvikokemukset 1926. T 22104/Hh44. s.5-8.

⁸⁴ Sama. s.9-10.

⁸⁵ Sama.s.17-18.

⁸⁶ Sama. s.13-16.

lumipeitteen takia, vaikkakin erilaisten kiertoliikkeiden suorittaminen sivustoihin nähtiin olevan talvella helpompaa. Vihollisenkin arvioitiin kykenevän liikkumaan talvella nopeasti ja että se voi ilmestyä yllättäviin paikkoihin.⁸⁷

Hyökkäystaistelun osalta mainittiin erityisesti marssin oikeanlaisen suorittamisen tärkeys rinnakkaisten marssirivistöjen avulla. Oikea-aikaisen ja tarpeeksi ajoissa tapahtuvan siirtymisen marssiryhmyksestä taisteluryhmyykseen katsottiin lisäksi olevan ensiarvoisen tärkeää. Muuten toiminta olisi liian hidasta, ja kuormastot jäisivät liian kauaksi taakse. Kertomuksessa otettiin kantaa ns. ”Kolmen linjan kiväärin” pistimeen, jonka kanssa oli vaikea hiihtää. Lisäksi epäiltiin muutenkin, että lähitaistelu hyökkäyksessä talvella olisi vaikeaa tai mahdotonta, jolloin pistimen käyttö jäisi joka tapauksessa vähäiseksi. Aseesta oltiin siis samaa mieltä Jääkäriprikaatin taannoisen lausunnon kanssa. Raskaan tykistön kuljettamista talvella maastossa katsottiin olevan edelleen täysin ratkaisematon ongelma. Huomionarvoisesti koko raportin esimerkkinä todennäköisestä taistelumaastosta käytettiin metsäistä ja maastollisesti rikkonaista Karjalankannasta.⁸⁸

Divisioonan virkaatekevä komentaja, eversti Harald Öhquist⁸⁹ piti siihenastisia sotaväen kaikissa joukko- osastoissa suoritettuja talvikokeiluja liian hajanaisesti koordinoituina. Öhquist ehdotti eri osa-alueisiin liittyvien kokeilujen tarkempaa käskemistä joukoille, ja tässäkin tapauksessa se tarkoittaisi tarkkaan rajattuihin kysymyksiin vastaamista. Näin joukolle muodostuisi joku erikoisosa-alue, jota se voisi kehittää pitkälle. Luonnollisesti tulosten ja kokemusten jakaminen olisi kuulut tähän toimintatapaan. Tällä tavalla toimien Öhquist arvioi saavutettavan aiempaa tehokkaammin ja nopeammin kestäviä tuloksia, jotta saataisiin aineistoa kaivatun talvisotaohjesäännön kirjoittamiseen.⁹⁰

Sotaväen 3. divisioona suoritti niin ikään talvikokeiluja talvella 1926, ja raportoi kokemuksistaan Yleisesikuntaan saman vuoden kesällä. Divisioonan raportissa ei oltu niin optimistisia kokeilutoiminnan suhteen, kuten asian laita ehkä muissa joukko- osastoissa oli. Raportin mukaan osaaminen ja materiaali olivat vielä sikäli heikolla tasolla, jotta voitaisiin tehdä oikeasti hyödyllisiä johtopäätöksiä. Perusvaatimuksina tulisi olla taktisen osaamisen parantaminen sekä talven vaatiman varustuksen kehittäminen. Molemmat edellä mainituista seikoista olivat 3.divisioonan mukaan vielä heikolla tasolla. Lisäksi keliolosuhteet tulisi tuloksissa ottaa huomioon, jotta tulokset eivät olisi harhaanjohtavia. Vaatetuksen, varustuksen sekä majoitusvälineiden kehittämisen tulisi olla ensisijaisen tärkeää, jotta joukko kykenee suorittamaan lopulli-

⁸⁷ Ia Pvk. N:o 171/177.sal.i 21.5.1926,2. Divisioonan talvikokemukset 1926. T 22104/Hh44. s.13.

⁸⁸ Sama. s.15–17.

⁸⁹ Harald Öhquist (1891–1971) .Jääkäritausta, ylennettiin kenraaliluutnantiksi vuonna 1935.

⁹⁰ Ia Pvk. N:o 171/177.sal.i 21.5.1926,2. Divisioonan talvikokemukset 1926. T 22104/Hh44. s.21–22.

sia taktisia kokeiluita. Puutteista ja haasteista huolimatta 3.divisioona suoritti talven aikana käsketyt kokeilutehtävät.⁹¹

Tulokset tiedustelun ja sissitoiminnan suhteen olivat hyvin samankaltaiset muiden joukko-osastojen kanssa. Sissitoiminnan osalta otettiin esille ”ketunlenkin” hiihtäminen ennen joukon leiriytymistä. Talven mahdollistamat liikkuvuus ja joukon liikkumisen joustavuus koettiin asioina jotka tulisi ehdottomasti hyödyntää. Divisioona otti liikkuvuuden suhteen lisäksi esille karttatiedustelun merkityksen reittejä ja toimintaa suunnitellessa. Näin hidastavat ja estävät maastonkohdat eivät haittaisi toimintaa niin paljoa. Samoin tehtäviä suunnitellessa olisivat keliolosuhteet otettava ehdottomasti huomioon. Tiedustelutehtäviin ehdotettiin erillisen tiedusteluosaston käyttöä. Pataljoonaan kuuluvan joukkueen (30–40 miestä) kokoisen tiedusteluosaston miehet olisivat eritoten tehtävään valikoituja ja joidenka varustus olisi erityisesti tähän tehtävään suunniteltu. Motivoinniksi miehistölle esitettiin erillisen hiihtomerkin perustamista. Lisäksi painotettiin talvisodankäynnin kannalta hyvien lajien, kuten ampumahiihdon ja tiedusteluhiihdon merkitystä koulutuksessa.⁹²

Puolustustaistelusta otettiin esille maaston estearvon parantaminen jokiin ja järviin hakattavilla avannoilla. Konekiväärien käyttö estearvoltaan huonon maaston puolustamisessa nähtiin hyvänä mahdollisuutena. Talvella aktiivisen puolustustaistelun merkitys tulisi jopa korostumaan sulan maan aikaan verrattuna. Hyökkäystaistelussa tulokset olivat hyvin samankaltaiset muiden joukkojen kokemusten kanssa. Maaston ja liikkuvuuden hyväksikäyttö olisi ratkaisevaa, ja suorat hyökkäykset avoimen maaston kautta olisivat mahdottomia suorittaa.⁹³

Kuormastojen liikkuvuuden suhteen kokeilut onnistuivat hyvin. Kuormastojen talvinaamiomista ei sen sijaan vielä kokonaisuudessa kokeiltu. Kuormaston haavoittuvuuden ja jalkaväkeä heikomman liikkuvuuden takia suojamiesten tarve tuli kokeiluissa esille. Kuormaston kanssa havaittiin samat keliolosuhteiden aiheuttamat muutokset, kun yleisestikin hiihtomarsilla. Koska suksivoiteita koskeva kokeilutoiminta oli vielä kesken, ei varsinaisesta marssinopeudesta voitu vielä antaa luotettavia tuloksia. Sen sijaan erilaisia marssimuodostelmia kokeiltiin. Leveä rivistö, jossa etenee useita parijonoja rinnakkain, koettiin toimivaksi marssimuodostelmaksi. Näin kuormastoa voisi suojata ja muodostelmassa joukkojen suojaustaso olisi muutenkin hyvä. Pataljoonakoossa leiriytyminen ehdotettiin suoritettavaksi siilipuolus-

⁹¹ Os I a. N:o 50/29/sal. Koskee: Talvisotakokemuksia (3. Divisioona,1926). Mikkeli 27.5.1926. T 22104/Hh44. s.1–2.

⁹² Sama s. 2–5,17.

⁹³ Sama s. 6–8,12,15.19.

tuksen mukaisesti, jolloin etuvartiopalvelusta olisi mahdollisimman vähän ja hiihtopartioita voisi hyödyntää vartioinnin järjestelyissä.⁹⁴

Luonnollisesti myös 3.divisioonan kokeiluissa majoittuminen oli yhtenä aiheena. Divisioonan suosituksen mukaisesti tulisi ennen kaikkea pyrkiä ulkomajoitukseen jo pelkästään harvaan asutun rajaseudun takia. Lausunnon mukaan talvimajoittumisvälineet olivat vielä alkeellista tasoa ja joukkojen harjaantuminen aiheeseen liian vähäistä jotta luotettavia tuloksia olisi talven 1926 osalta saatu. Silti telttamajoitusta pidettiin yksinkertaisuutensa vuoksi havumajoja parempana ratkaisuna.⁹⁵

Kokeilupataljoonana toiminut Polkupyöräpataljoona I suoritti omia talvikokeiluitaan talvella 1926. Tarkoituksena oli ollut saada aikaan kattava kuva talvisodankäynnin vaatimuksista niin taktiikan kun tarvittavan materiaalin osalta. Pataljoonan joukot oli varustettu kokeiluvarusteilla, ja pataljoonaa oli vahvennettu muista Karjalan Kaartin Rykmentin (KKR) osista. Kokeiluista tehty raportti oli kattava varsinkin materiaalin osalta. Pataljoona oli kokeillut vaatetusmateriaalia kaikkine osineen, asemateriaalia, kenttämuonia, kuljetusvälineitä, viestivälineitä ja lääkintäalan materiaalia.⁹⁶

Vaatetusmateriaalin osalta erikoisin artikkeli oli kenties kokeilupusero, jonka taskuihin sai mahtumaan yhteensä 120 patruunaa ilman erillisten patruunataskujen tarvetta. Puseron lisäksi kokeiltiin flanellista valmistettuja alusvaatteita sekä erilaisia villapaitoja, jotka koettiin pääosin hyviksi. Päähineiden osalta kokeiltiin kaikkia käytössä olevia lakkeja niin asevoimien kun suojeluskuntien osalta, ja kaikki koettiin sopimattomiksi talvikäyttöön varsinkin hiihtäessä. Lipallisen kokeilulakin katsottiin olevan mahdollisen jatkokehittelyn arvoinen. Sukkien, jalkarättien ja käsineiden osalta villan katsottiin olevan talvella paras materiaali.⁹⁷

Jalkineiden osalta tärkeimpinä kriteereinä oli niiden käyttömahdollisuus hiihtojalkineena sekä riittävä tilavuus lämpimille syylingeille ja jalkaräteille. Parhaiksi koettiin paulakengät ja erikseen kehitetyt hiihtojalkineet. Lumipukuja oli kokeiltavana 3- ja 4-osaiset lumipuvut. Osat olivat ilmeisemmin housut, takki, päähineosa ja tornisterin⁹⁸ suojuus (4-osaisessa). Tornisterin suojuksen parantamiseksi ehdotettiin sen tekemistä irtonaiseksi ja toiselta puolen punaiseksi

⁹⁴ Os I a. N:o 50/29/sal. Koskee: Talvisotakokemuksia (3. Divisioona, 1926). Mikkeli 27.5.1926. T 22104/Hh44.s. 12–16.

⁹⁵ Sama.s. 15–16.

⁹⁶ YE Järjestelytoimisto N:o 247/VIII/26.sal. Koskee: v. 1925–26 Jalkaväessä suoritettujen talvikokeilujen yhteenvetoa (materiaalipuoli), Helsinki 4.10.1926. R-76/19. s.1–3.

⁹⁷ Sama. s.3–4.

⁹⁸ Tornisteri on käytännössä pieni reppu, jonka sisällä ja ulkopuolelle sidottuna kuljetetaan sotilaan henkilökohtaista varustusta, kuten pakkia, manttelia ja asepuhdistusvälineitä. Tornisterin nimi ja käyttöperiaatte oli saksalaista alkuperää.

jotta sitä voitaisiin käyttää yhteydenpitoon lentokoneiden kanssa. Naamioinnin osalta hevos- ja kuormastolakanat koettiin välttämättömiksi. Kehitettyyn tuulitakkiin oltiin tyytyväisiä sen monikäyttöisyyden takia, mutta varsinainen sadekaapu todettiin huonoksi. Selkään laitettavien kantamusten osalta pehmeä selkäreppu koettiin parhaaksi.⁹⁹

Vasemmalla hiihtojalkineiksi soveltuvat, sotaväen kokeilemat paulapieksut 1920-luvun loppupuolelta. Korostetusti pystyyn taivutettu kärkiosa oli muotoiltu erityisesti suksessa ollutta mäystintä varten. Oikealla peitteillä talvinaamioitu kuormastoreki.¹⁰⁰

Työkalujen osalta mainittiin puukon olevan jokaiselle sotilaalle välttämätön väline. Erikoisuutena pohdittiin ison lappalaismallisen puukon käyttömahdollisuutta myös pistimenä.¹⁰¹

Telttakankaiden osalta oli kokeiltu kaikkia aiemmin käytössäkin olleita malleja, ja lisäksi keuhkettiin näiden avulla erilaisia telttamalleja. Harjatelta koettiin kotateltaa paremmaksi nopeutensa ja tilan takia. Havumajat mainittiin myös mahdolliseksi, ja majoituksen laadun katsottiin olevan riippuvainen taktisesta tilanteesta. Ruotsalaismallinen arina koettiin toimivaksi, vaikka muitakin malleja (mm. everstiluutnantti Savoniuksen mallia) kokeiltiin. Telttakankaiden ja arinoiden osalta viitattiin ja yhdyttiin KKR/2.divisioona lausuntoon vuoden 1924–1925 talven osalta.¹⁰²

Monenlaisia kenttämuonia kokeiltiin, ja näistä tehtiin muun muassa kalorilaskelmataulukot. Hernekeitto ja sianlihasäilykkeet katsottiin sopiviksi sissimuoniksi, mutta myös kalliiksi. Asealan osalta havaittiin, että ns. ”kolmen linjan” kivääri ei ole sopiva ase ”meikäläisiin” olosuhteisiin. Karbiinin kaltainen, paremmilla tähtäimillä, hihnan kiinnitystavalla ja varmistimel-

⁹⁹ YE Järjestelytoimisto N:o 247/VIII/26.sal. Koskee: v. 1925–26 Jalkaväessä suoritettujen talvikokeilujen yhteenvedoa (materiaalipuoli). Helsinki 4.10.1926 R-76/19.s.5–7.

¹⁰⁰ Kuva naamioidusta kuormastoreesta löytyvä kokeilupataljoonaa koskevien asiakirjojen joukosta YE:n jalkaväen tarkastajan vuosien 1926–1929 talvikokeiluja yhteenvedoista. T 17814/2.

¹⁰¹ YE Järjestelytoimisto N:o 247/VIII/26.sal. Koskee: v. 1925–26 Jalkaväessä suoritettujen talvikokeilujen yhteenvedoa (materiaalipuoli). Helsinki 4.10.1926. R-76/19.s.7.

¹⁰² Sama.s.7–8.

la varustettu ase olisi parempi. Kiväärin hihnoja kokeiltiin kolmea mallia, josta ns. buurihihna koettiin parhaimmaksi. Konekiväärien osalta viitattiin jälleen KKR:n lausuntoon vuodelta 1925, ja painotettiin sekä vesi- että lumijähdytysmahdollisuuden tärkeyttä. Savoniuksen V-vaippaa pidettiin kehityskelpoisena.¹⁰³

Hiihtovälineiden osalta armeijan käytössä ollut murtomaasuksimalli koettiin hyväksi, ja niihin ehdotettiin tehtäväksi reikä kärkeen. Pataljoona oli kokeillut myös Lappilaista alkuperää olevia suksia. Sauvojen osalta havainnot olivat samanlaisia kun muillakin 1920-luvun kuluessa, ja kokeillut bamburuokosauvat olivat toimineet hyvin. Niihin ehdotettiin lisättäväksi nahkalenkit ja pieniä muutoksia tehtäväksi somman kiinnitykseen. Suksen kiinnitystapana kiinnitösiteet nähtiin olevan hyviä vain marssilla, ja nahkaisten mäystimien taas katsottiin olevan toimivat pienin muutoksin.¹⁰⁴

Ahkioita kokeiltiin jo aiemmin käytössä olleita malleja. Erikoisahkioita oli kokeiltu sairasahkiota ja konekivääriahkiota, muiden ollessa yleisahkioita. Vuoden 1926 raskaan konekiväärin ahkio sekä saman vuoden mallinen ahkiopeite koettiin hyväksi, sekä 1. divisioonan sairasahkiomalli koettiin hyväksi. Muonatorpedoa pidettiin hyvänä ja jatkokehittelyn arvoisena ajatuksena, mutta panostorpedoa pidettiin ahkioon verrattuna tarpeettomana.¹⁰⁵

Kokeilupataljoona suoritti seuraavana talvena lisää kokeiluja erilaisilla kokeiluvälineillä, ja tulokset lähetettiin vakiintuneeseen tapaan yleisesikuntaan. Lausunnossa viitattiin toiston välttämiseksi edellisen talven kokemuksiin. Kokeilut olivat olleet varustepainotteisia, koska lauha talvi ja pataljoonassa ilmeisesti vallinnut influenssaepidemia haittasivat taistelutaidollisia kokeiluja. Liitteenä oli kattava taulukko kokeilluista välineistä. Pataljoonankomentaja ehdotti kokeilujen laajentamista myös muillekin joukko-osastoille. Syynä tähän oli se, että yksittäisten henkilöiden vastuulle tuli liikaa yksityiskohtia, ja näin ollen ratkaisujen löytäminen olisi hidasta. Kokeilutoimintaa suoritettiin muuallakin, mutta komentajan käsitykseen lienee vaikuttanut pataljoonan kokeilujen sekä kokeiluvälineiden suuri määrä. Tämä lienee kuormittanut pataljoonaa runsaasti.¹⁰⁶

Sotaväen 1.divisioonaa suoritti kokeiluja ja harjoituksia talvella 1927, ja laati lausunnon kokemuksistaan. Kritiikkiä saivat osakseen hiihtopuku, tornisteri sekä hiihtovälineiden vaihteleva ja huono laatu. Varsinkin suksisauvat koettiin helposti hajoaviksi. Joukkueille tai ryhmille

¹⁰³ YE Järjestelytoimisto N:o 247/VIII/26.sal. Koskee: v. 1925–26 Jalkaväessä suoritettujen talvikokeilujen yhteenvetoa (materiaalipuoli). Helsinki 4.10.1926. R-76. s.9.

¹⁰⁴ Sama. s.10.

¹⁰⁵ Sama.s.11.

¹⁰⁶ Kok.P. esikunta N:o 24/sal. Terijoki 5.27. T 22104/Hh57.

ehdotettiin hankittavaksi hiihtovälineitä varten korjaustarvelaatikko sekä esitettiin että kompaniatasolla tulisi olla erityinen hiihtovälinealiupseeri.

Sotaväen 2.divisioonan kokemukset samalta talvelta olivat samankaltaisia, kun 1.divisioonassa oli. Hiihtovälineiden vaihteleva laatu sekä suksien kapeus aiheuttivat haasteita. Suksisauvojen osalta peräänkuulutettiin nahkaremmien tarvetta, jotta sauvat pysyisivät kädessä. Divisioonan joukoissa ehdotettiin piipun suun sekä jyvän suojuksen käyttöönottoa varsinkin metsässä liikuttaessa. Tornisterit koettiin epämukavaksi, ja kenttävarustus edelleen liian raskaaksi hiihtäen etenevälle joukolle. Hiihtomarssien tiedustelun sekä ladunaukaisijoiden (latupartioiden) merkitys koettiin tärkeäksi sujuvan marssin suorittamisen kannalta.¹⁰⁷

Jääkäriprikaati suoritti edelleen talvikokeiluja talvella 1927–1928. Tällä kertaa kokeiluilla oli aikaisempaa taktisempi luonne. Talvella Jääkäriprikaatiin kuuluneissa joukoissa järjestettiin erityisen pitkät marssit tiettömällä tai vähäteisellä alueella. Eri osastojen marssit pyrittiin järjestämään maastossa lentotähystyksen välttämiseksi, mutta huolta aiheuttivat kuormaston ja tykistön riippuvaisuus tiestöstä sekä jalkaväen tarjoamasta suojasta. Reittiä avaavan ja sitä raivaavan latupartion toimintaa kokeiltiin ja kehitettiin talven aikana. Latupartion toiminnan kannalta korostettiin sitä, että kolmoisladun hiihtämisellä voidaan merkittävästi helpottaa perässä tulevien ahkioiden kulkua lumessa. Ahkioiden osalta mainittiin uuden Lahti- Saloranta pikakiväärin kantamisen mahdollisuus selässä. Näin ollen asetta ei tarvitsisi kuljettaa ahkiossa vanhan saksalaisen konekiväärin sijaan.¹⁰⁸

Suunnistamisen osalta käytössä olleiden kompassien erilaiset astejaotukset aiheuttivat haasteita suunnan pitämisessä, ja sen perusteella ehdotettiin mallin vakinaistamista. Marssilla käytettiin erillistä suuntapartiota, jonka käyttö koettiin hyödylliseksi. Suuntapartioiden oli tarkoitus pitää marssirivistö oikeassa suunnassa, varoittaa latupartioita vaikeista maastonkohdista, sekä samalla toimia omalta osanaan joukon varmistuksena. Latupartioiden ja suuntapartioiden käyttö koettiin erityisen toimivaksi vaikeassa maastossa.

Marssinopeuksista saatiin tällä kertaa tehtyjä aikaisempaa parempia havaintoja. Jääkäriprikaatin lausunnon mukaan marssinopeus usein arvioidaan liian optimistisesti, vaikka siinä pitäisi ottaa miesten rasiustaso sekä keli huomioon. Jalkaväen marssinopeus oli silti kohtalainen, vaikka ahkioissa olikin yhden vuorokauden muonatarpeet. Erityisesti yömarssit koettiin eri-

¹⁰⁷ Huomautuksia ja havaintoja joukko-osastoissa suoritetuista hiihtomarssikokeiluista talvella 1927. Yleisesikunta, toimisto X. Talvisota- ja asekokeiluista 1925–1929, T 17644/7. s.1–4.

¹⁰⁸ Talvikokemukset Jääkäriprikaatissa talvella v.1927–1928. T 17644/3. s.1–2.

tyisen rasittavaksi, ja pidemmän päälle miehistön kuntoa alentavaksi. Edelleenkin kompassien erilaiset astejaotukset aiheuttivat haasteita suunnistamiselle.¹⁰⁹

Tykistöaseiden marssi oli kokemusten mukaan teihin sidottua, ellei lunta ole alle 30 senttimetriä ja käytössä ollut tykkirekeä. Tykistöaseiden vetämisen lumessa nähtiin olevan sikäli raskasta hevosille, että ehdotettiin kevyiden lumiaurojen käyttöä. Tykistöaseiden ja niitä vetävien hevosvaljakoiden talvinaamioimista valkoisilla peitteillä pidettiin mahdollisena, mutta sitä ei kyseisenä talvena päästy kokeilemaan. Suurimpana huolena oli vihollisen lentotähystys. Tykistön toimintamahdollisuuksista talvella otettiin esille kaiken toiminnan hidastuminen verrattuna sulan maan aikaan, sekä tähystämisen vaikeus lumisateiden aikana. Hiihtoratsastajien käyttö tiedustelussa ja lähettitoiminnassa koettiin varsin tehokkaaksi, kunhan yhtä hevosta kohti ei ole liikaa hiihtäjiä vedossa.¹¹⁰

Luonnollisesti Jääkäriprikaati majoittui talven aikana marssiinsa ja kokeiluihinsa liittyen. Olosuhteiden ollessa huonot, nähtiin ulkomajoituksen silti olevan useammin sisämajoitusta parempi vaihtoehto. Varsinaisia teltoja ei ilmeisesti ollut käytössä, vaan majoittuminen tapahtui havumajoihin tai kotarakennelmiin. Kyseisiä rakennelmia paranneltiin käytössä olleilla telttakankailla, jolloin nukkumisolosuhteita kyettiin parantamaan.

Kuormastojen marssinopeus havaittiin liian hitaaksi jalkaväkeen verrattuna, ja yhtenä syynä tähän katsottiin olevan kenttäreittien painon. Rekeen sijoitettavat keittolaatikat koettiin toimivaksi ratkaisuksi. Koirien käyttö erikoisrekien ja ahkioiden vetäjinä otettiin Jääkäriprikaatin lausunnossa esille. Tavallisen ahkion ei katsottu soveltuvan tähän kovin hyvin.¹¹¹

Vaikka varsinaisten tykistöaseiden osalta koettiin jälleen suuria haasteita, ei jalkaväki jäisi vailla epäsuoraa tulta. Uudet Stokes- kranaatinheitin kulkivat joukon mukana kätevästi ahkioissa. Ahkiomäärän katsottiin muutenkin lisääntyvän, koska uusi Lahti-Saloranta pikakivääri ei enää tarvitsisi ahkiota kulkeakseen joukon mukana, ja näin ollen ahkioita vapautuisi kranaatinheittimien kuljettamiseen.

Jääkäriprikaati huomioi lausunnossaan jalkaväen yhteistoiminnan hyökkäysvaunujen kanssa, vaikka talven kokeiluissa ei ilmeisesti ollut käytössä hyökkäysvaunuja. Talvella yhteistoiminnassa nähtiin olevan ongelmana hiihtäjien suuri nopeus verrattuna hyökkäysvaunuun. Tällaisessa tilanteessa hiihtävä jalkaväki voisi eksyä liian lähelle hyökkäysvaunuja, ja joutua näitä

¹⁰⁹ Talvikokemukset Jääkäriprikaatissa talvella v.1927–1928. T 17644/3.s.3–6.

¹¹⁰ Sama. s.7–9.

¹¹¹ Sama.s.9–11.

vastaan toimivien tykistöaseiden vaikutuspiiriin. Ratkaisuna nähtiin erillisten etenemistasojen määrääminen jalkaväelle, jolloin etenemisnopeutta voisi säännöstellä.¹¹²

Erityisesti lausunnossa pohdittiin sotakoirien käytön mahdollisuutta valjakon vetäjinä sekä viestinviejänä. Talvella kokeiltiin erilaisia valjas- ja vetoaisamalleja, tassujen suojia, koirien yöpymisjärjestelyitä maastossa, erilaista ravintoa, sekä koirille suunniteltua kaasunaamaria. Viestipalveluksen osalta kokeiltiin erilaisia tuoksuvia öljyjä, joiden hajun perusteella koira voisi suunnistaa. Koirien käyttöä varsinkin vetokoirana kalustolle pidettiin mahdollisena, kun vaan järjestelyt ovat oikealla lailla hoidetut ja lumihanki ei ole liian syvä.¹¹³

Taktisen ja taisteluteknisen pohdiskelun lisäksi Jääkäriprikaati arvioi käytössään olleita sota-varusteita selostuksensa lopussa. Havainnot vaatetuksen osalta olivat hyvin samanlaisia edellisten talvien ja muiden joukko- osastojen kanssa. Onnistuneimpina varusesineinä otettiin vaatetuksen osalta esille flanelliset alusvaateet, villapaita ja kunnolliset sukat. Parhaimman mallisesta lumipuvusta ei päästy johtopäätöksiin. Ranskalaismalliset telttakankaat eivät ilmeisesti vastanneet tarkoitustaan, mutta kokeiluita varten kehitetyt kolmiotelttakankaat koettiin tyydyttäväiksi. Pieni kokoonpantava ja savupiipulla varustettu kamiina oli ilmeisesti onnistunein lämmityslaite. Tornisteri koettiin edelleen epämukavaksi kantamukseksi, ja lausunnossa peräänkuulutettiin norjalaismallisen repun tarvetta. Kokeiltavana olleet ahkiot koettiin pienin muutoksin olevan tarkoituksenmukaisia. Hiihtovälineiden osalta kokeiltiin sinkkipelistä ja nahasta valmistettuja mäystimä, joiden rakennetta vielä parannettiin prikaatin toimesta. Rakenteeltaan paranneltua mäystimä pidettiin siihenastisista kokeilluista parhaimpana.¹¹⁴

Jääkäriprikaati jatkoi talvikokeiluja ja harjoituksia talvella 1929. Tällä kertaa käytössä olivat uudet oppaat ”Talvisotakäsikirja” ja ”Talvitaktiikka”¹¹⁵, joita pyrittiin soveltamaan toiminnassa.¹¹⁶ Talvi oli leuto ja vähäluminen, joten kokemusten ei katsottu olevan kattavia. Tästä huolimatta katsottiin, että annetut ohjeet talvisodankäynnistä olivat paikkansapitäviä ja että oppaiden sisältö pääosin vastasi tarkoitustaan. Pieniä erimielisyyksiä oli joidenkin teknisten ja taktisten asioiden osalta. Havainnot sotavarustuksesta olivat hyvin samankaltaiset edellisten talvien osalta. Kestoaiheena oli edelleenkin talvimajoittuminen. Lausunnossa vertailtiin muun muassa erilaisia ketjuarinoita keskenään, ja telttakankaiden muoto aiheutti ongelmia. Risu- tai

¹¹² Talvikokemukset Jääkäriprikaatissa talvella v.1927–1928. T 17644/3.s.12–13.

¹¹³ Sama.s.11, 17–21.

¹¹⁴ Sama.s.14–16.

¹¹⁵ Oppaat esitellään kattavammin luvussa 3.5.

¹¹⁶ JPR:n esikunta Osasto Ep. N:o 102. 18.4.29. T 17814/2.

havumajan vahvistamisen sisäpuolelta telttakankaalla mainittiin nostavan sisälämpötilaa 2-4 asteella.¹¹⁷

Vasemmalla kartioarina, jota pidettiin ylivertaisena keskellä olevaan tasapohjaiseen verrattuna. Majoituttaessa tilapäisluontoisiin ratkaisuihin, kuten oikealla olevaan telttakankaista rakennettuun teltaan tai havumajaan, käytettiin pääosin ketjuarinoita.¹¹⁸

Metsähallitus lähetti Yleisesikunnalle oman muistionsa talvimajoittumisesta 1920-luvun puolivälissä. Muistiossa käsiteltiin majoittumista rakotulille, louteen ja havumajan rakentamista, ja myös hirsistä tehdyn pirtin rakentamista majoitukseksi. Tilapäisluontoisemmissa majoituksissa painotettiin luonnosta löytyvien materiaalien käyttöä, ja vähäisen työkalumäärän tarvetta. Sen sijaan muistiossa ymmärrettiin hirsipirtin rakentamisen olevan liian aikaa vievä ratkaisu kenttäolosuhteissa, mutta säännöllisesti toistettavissa harjoituksissa samalla alueella tämä nähtiin teltaa paremmaksi ratkaisuksi. Metsähallituksen kirje oli ei-sotilaallisesta luonteestaan huolimatta salainen.¹¹⁹

3.4. Teknillisten joukkojen ja teknilliseen alaan kuuluvat kokeilut 1920-luvulla

Talvitaisteluun liittyvät kokeilut ja niistä raportoiminen eivät olleet pelkästään jalkaväkijoukkojen ja tukevien aselajien asia. Niin sanotut teknilliset joukot, kuten pioneerijoukot ja viesti-

¹¹⁷ Sama kun edellinen, mutta tieto asiakirjan liitteestä ”Talvisotakokemukset Jääkäriprikaatissa talvella 1928–1929.”

¹¹⁸ Kuvat ovat kansiossa Saapuneet lausunnot jalkaväen suorittamista kokeiluista 1926–1929. T 17814/2. Kuvat ovat todennäköisesti Jääkäriprikaatista 1920-luvun loppupuolelta.

¹¹⁹ Liite N:o 2. Jäljennös. Salainen. Talvikokeilut 1924–1927. T 22104/Hh44.

joukot suorittivat kokeiluita omiin toimialoihinsa liittyen. Teknilliseen alaan katsottiin kuuluvaksi tienpitoon liittyvät asiat, vesistöjen ylimenot sekä yhteydenpitoon liittyvät asiat.

Vuoden 1922 talven kokemusten perusteella sekä Pioneeripataljoona että Kenttälennätinpataljoona laativat raportit talven kokemuksista omien aselajiensa osalta. Pioneeripataljoonan joukot olivat sotineet harjoituksissa Keski Suomen Rykmentin (KSR) joukkoja vastaan, jolloin suksien merkitys havaittiin merkittäväksi syvän lumen aikaan. Samoin havaittiin hävitystöitä suorittavan, ja suksilla varustetun räjäytyspartion mahdollisuudet talvisessa sodankäynnissä hyväksi.

Talven kokemusten perusteella Pioneeripataljoonan komentaja oli sitä mieltä, että sodan ajan pioneerikomppanioiden sotilaat olisi heidän tehtäviensä luonteen takia kaikki varustettava suksilla. Ongelmana oli tähän asti ollut suksien huono laatu, johon pataljoonan komentaja myös otti lausunnossaan kantaa.

Kenttälennätinpataljoonan mielipiteet olivat hyvin samankaltaiset. Sodan aikana komppanioiden kaikki puhelinmiehet olisi varustettava suksilla, jotta he pysyvät jalkavaen mukana. Pataljoonan lausunnossa otettiin kantaa myös puhelinryhmän kokoonpanoon ja puhelinlinjan rakentamiseen suksisauvoja hyväksikäyttäen. Suksista murtomaasuksi mainittiin sopivaksi.¹²⁰

Teknillisen tarkastajan alaiset joukot suorittivat edelleen kokeilutoimintaa 1920-luvun puolivälissä, ja etenkin talven 1925–1926 osalta tehtiin erityisen kattava raportti. Kokeita suorittivat Pioneeripataljoona, Autopataljoona, Kenttälennätinpataljoona sekä Radiopataljoona omiin erikoisaloihinsa liittyen. Pioneeriteknillisinä ja ajoneuvoliikenteeseen liittyen kokeiltiin talvi-ten tekoa hevოსkuormia varten, erilaisia jääsiltoja ja lauttoja, räjäytyksiä talviolosuhteissa, majoituskokeilut risumajoissa, sekä tienpitoa ja teiden avaamista. Viestiteknilliseltä puolelta kokeiltiin puhelinahkioiden käyttömahdollisuuksia, kenttäjohtojen vetoon suksilla liittyviä osatekijöitä, vilkkulamppujen ja sähkötyksen onnistumista talvella sekä radioasemakokeiluja.¹²¹

Kaikilta erikoisaloilta tehtiin kattavat raportit johtopäätöksineen. Suoritusten teknilliset järjestelyt, eli tarvittavat mitat, välineet ja tekotapa esiteltiin raportissa tarkoin. Jääsiltojen ja jäälauttojen käyttäminen todettiin mahdolliseksi, ja jään keinotekoinen vahventaminen onnistui. Tienpito ja teiden raivaus onnistuivat ja raportissa oli kattava ohje tekotavoista. Jään hävittä-

¹²⁰ Osasto I Pvk 2/22. sal. Pioneeripataljoonan lausunto Teknillisten joukkojen esikuntaan koskien lausuntoa talvisotaa koskevista havainnoista, Korja 18.2.1922. Myös Os: Ia N:o 101/20 koskien lausuntoa talvisotaa koskevista havainnoista, Kenttälennätinpataljoona, Riihimäki 18.4.1922. T 22104/Hh44.

¹²¹ Teknillisten joukkojen esikunta. Os. Eu N:o 88/5/26.sal. Helsinki 29.6.1926. T 22104/Hh46.

minen räjähteillä onnistui hyvin, kun kokeiluilla saatiin selvitettyä järkevin tapa asettaa räjähteet.¹²²

Puhelinahkioista todettiin, että erityisemmin lokeroitua erikoisahkiota ei välttämättä tarvittaisi, vaan hyvin peittävää kaluston tallessa pitävä ahkio olisi riittävä. Puhelinjohdon vetäminen hiihtäen onnistui hyvin muodostetulla kokeilukokoonpanolla. Jotkut toimenpiteet katsottiin enemmän aikaa vieviksi kesäaikaan verrattuna. Radiopataljoona kokeili alun perin muonahkioiksi suunniteltujen ahkioiden käyttöä radioahkioina. Ahkion suurin ongelma oli sen korkea paino jo itsessään, ja painavan radiokaluston sijoittaminen siihen teki kokonaisuudesta erittäin painavan. Ratkaisuksi ehdotettiin kevyempien yleisahkioiden hankkimista kokeiltavaksi. Erityistä radioahkiota ei nähty tarpeelliseksi. Radiot toimivat pakkasessa hyvin, ja suurimpana haasteena näiden kunnossa pysymiselle nähtiin olevan kosteus sekä äkilliset lämpötilavaihtelut jotka aiheuttavat kondensaatiota. Radioaseman pystyttäminen sen sijaan osoittautui huomattavasti kesäaikaa hitaammaksi. Tuuli sekä lumi- tai vesisade aiheuttivat suurimmat haasteet sähkötystoiminnalle. Pataljoona suunnitteli erityisen sähköttäjän teltan kehittämistä. Kokeiden perusteella radioaseman osia oli parempi vetää ahkiossa kun kantaa selässä.¹²³

Teknilliseen alaan kuuluvia havaintoja tehtiin muissakin kun teknilliseen alaan keskittyneissä joukko- osastoissa. Jääkäriprikaatissa tehtiin teknilliseen alaan liittyviä kokeiluita talvina 1926 ja 1927. Havaintojen perusteella vesistöjen ja soiden jäätyminen mahdollistavat kunnollisten teiden luomisen ajamalla keveitä kuormia haluttua uraa pitkin ja sitten seurata raskeammilla. Lyhyempiä teitä katsottiin myös jalkaväen voivan tehdä tamppaamalla lumihanki tiiviiksi. Teiden tekemiseen metsään sen sijaan katsottiin tarvittavan erikoisosaamista omaavia joukkoja.¹²⁴

Tienpidon, eli maantien korjaamisen ja ylläpidon katsottiin olevan mahdollista talviolosuhteissa. Tietä voisi korjata sekä lapioimalla kuopat umpeen, että käyttämällä täytteenä havuja tai oksia. Kuopat voisi myös täyttää vedellä ja antaa veden jäätyä pakkasella. Jääkäriprikaati testasi teknillisen tarkastajan esikunnan kehittämää lumiauraa, jota voitiin vetää hevosilla. Auran katsottiin soveltuvan ainoastaan tasaiseen maastoon, ja sen käyttö metsässä koettiin vaikeaksi. Talviteiden kunnostaminen ja leventäminen katsottiin olevan auralla vaikeaa.

Jääkäriprikaatiin kuulunut Jääkärikykistörykmentti (JTR) teki tiet tarvitsemiinsa tuliasemiin hangen polkemisella ja kovettamisella kuormarekien avulla. Edellä mainittu lumiaura ei so-

¹²² Teknillisten joukkojen esikunta. Os. Eu N:o 88/5/26.sal.Helsinki 29.6.1926. T 22104/Hh46. s. 12–25.

¹²³ Sama. s. 56–63.

¹²⁴ Talvikokemukset Jpr:ssa talvella v.1927- 1928. T 17644/3. s.14.

veltunut tähän tarkoitukseen, ja kokemuksissa peräänkuulutettiin keveämmän lumiauran tarvetta varsinkin metsäolosuhteisiin. Lopullisten talvikokeilujen suorittamiseen talviteiden osalta katsottiin tarvittavan erikoisosaamista ja välineistöä.¹²⁵

JTR testasi myös rekiin sijoitettua kehäantenneja ja radioyhteyden muodostamista etu – ja jälkipään välille, etäisyyden ollessa noin 1,5 kilometriä. Rekien ollessa liikkeessä yhteyttä ei saatu, mutta paikallaan ollessa radioyhteys saatiin toimimaan. Kenttäpuhelin-yhteyksien kannalta katsottiin olevan hyödyksi, jos useita liitoksia ei tarvitsisi tehdä. Jo käytössä olleen kelankantolaitteen ”selkäkela malli PPP2” katsottiin soveltuvaksi kaikkien joukkojen yleiseksi laitteeksi.¹²⁶

Kokeilutoiminnassa aktiivisesti mukana ollut 2.divisioona suoritti niin ikään teknilliseen alaan kuuluvia kokeiluita 1920-luvun kuluessa, ja raportoi kokemuksistaan muun muassa talven 1926 osalta. Talviteiden osalta ehdotettiin, että Ruotsista hankittaisiin mahdollisimman paljon tietoa asiaan liittyen, sillä ruotsalaiset olivat ilmeisen pitkällä talvitaistelun teknillisessä puolessa. Kokeiluista oli vastannut jääkärimajuri Lindström, jolla ilmeisesti oli kokemusta talviteistä tukkitöiden osalta.¹²⁷

Viestiteknilliset kokeilut olivat olleet haastavia kaluston riittämättömyyden takia, jolloin kokemuksia ei ollut kertynyt tarpeeksi. Kertomuksessa peräänkuulutettiin sota-aikaisten vahvuuksien mukaisen viestivälineistön saamista harjoituskäyttöön varsinkin suurempien sota-harjoitusten osalta. Radioasemien osalta todettiin, että ne eivät pääsääntöisesti toimineet. Syytä toimimattomuuteen ei tarkalleen tiedetty. Viestitoiminnan osalta harmiteltiin kunnollisen ohjesäännön puuttumista. Olemassa olevat ohjesäännöt olivat teknillistä laatua, jolloin taistelutaidollisiin ja viestipalveluksen organisointiin liittyviä asioita ei käsitelty ilmeisesti missään.¹²⁸

Luonnollisesti kokeilumuodostelmana toiminut Polkupyöräpataljoona I teki muiden kokeilujensa osalta myös teknilliseen alaan kuuluvia kokeiluja. Näitä kokeiluita tehtiin muun muassa vuosina 1926 ja 1927. Kokeiltavina varusteina olivat erilaiset puhelinreelit, selkäkelat ja kantolaitteet, johtotangot, erilaisia puhelinlaukkuja ja tornistereita, keskusosia, puhelimia ja viestivälineahkiot. Suurempina kokonaisuuksina kokeiltiin eri johtoportaiden radioasemia. Iso osa varustuksesta koettiin kokeiluissa tyydyttäväksi. Talvivarustusta voitiin hyödyntääkin joissain osa-alueissa. Esimerkiksi johtotankoa ehdotettiin korvattavaksi suksisauvaan asetettavalla

¹²⁵ Sama. s.14–15.

¹²⁶ Talvikokemukset Jpr:ssa talvella v.1927- 1928. T 17644/3. s.15–16.

¹²⁷ Osasto Ia Pvk.N:o 171/177.sal. 21.5.1926. 2. Divisioonan talvikokemukset 1926. T22104/Hh44. s.14. Alaotsikko ”Teknilliset joukot”.

¹²⁸ Osasto Ia Pvk.N:o 171/177.sal. 21.5.1926. 2. Divisioonan talvikokemukset 1926. T22104/Hh44. s.14–21.

johtotangon päällä, jolloin linjaa voisi rakentaa hiihtäessä. Jotkut varusteet, kuten jalkaväen mallin puhelintornisteri koettiin kömpelöksi, koska se joka tapauksessa täytyi ottaa pois selästä käyttöä varten. Radioasemien osalta haasteita aiheutti lähinnä suuri paino ja kuljettamisen vaikeus.¹²⁹

Vasemmassa kuvassa on lastattu puhelinreki ja oikeassa johdonveto-ahkio. Viestivälineiden osalta haasteena oli usein kuormien suuri paino.¹³⁰

Vuodenaikojen vaihtelut piti luonnollisesti ottaa huomioon vesistöjen ylittämismenetelmissä. Talviolosuhteet piti erilaisuutensa takia ottaa huomioon pioneeritoiminnassa. Pioneeripataljoona suoritti omaan aselajiinsa liittyen kokeiluita asiaan liittyen. Kokeiluissa ja harjoituksissa opittiin vahventamaan heikkoja jäitä, ja sulien salmien ja uomien yli rakennettiin jääsilloja. Eräessä menetelmässä rantajäädästä leikattiin jääsahoilla sopivan kokoinen jääteli, joka tämän jälkeen käännettiin virran poikki. Näin syntyi hyvin kantava jääsilta. Menetelmää oli ilmeisesti käytetty Pohjanmaalla jo kauan, ja asiasta kuullut Pioneeripataljoonan komentaja, Majuri L Stark ujutti idean pioneerien toimintaohjelmaan. Jääsilloja tehtiin Kymijoella säännöllisesti, ja esimerkiksi vuonna 1929 rakennettiin jääsilta, jonka pituus oli noin 120 ja leveys noin 40 metriä.¹³¹

Vuoden 1928 talvella 3.divisioonan joukot suorittivat tekniseen alaan liittyviä kokeiluita. Kokeiltavina olivat muun muassa heikkojääpeitteisen vesistön ylittäminen ja tienteko. Lisäksi kokeiltiin T.S.K.K.¹³² toimikunnan pyynnöstä pioneeriteknilisiä asioita, kuten lumen ja jään käyttöä kenttälinoituksissa ja esteiden vahvistamista talvella. Teknisen alan kokeiluista vastasivat pääosin Pohjois Savon Rykmentti (PSR) ja Pioneeripataljoona (PIONP).¹³³

¹²⁹ YE Järjestelytoimisto N:o 247/VIII/26.sal. v.1925–1926 jalkaväessä suoritettujen talvikokeilujen yhteenvedo (materiaalipuoli). Helsinki 4.10.1926. R- 76/19.

¹³⁰ Kuvat löytyvät kokeilupataljoonaa koskevien asiakirjojen joukosta YE:n jalkaväen tarkastajan vuosien 1926–1929 talvikokeiluja yhteenvedoista. T 17814/2.

¹³¹ Saarinen, Eero Eetu: *Pioneeriaselajin historia 1918- 1968*. Jyväskylä 1975. s. 127–128.

¹³² Talvisotakäsikirjan laatimiseen liittynyt komitea

¹³³ Os. Ia. N:o 62/29.sal, Mikkeli 27.4.1928. T 17644/3.

Pioneeripataljoona kokeili virtaavan veden jäädyttämistä Kymen joella (Kymijoella). Kokeilupaikalla joki oli 78 metriä leveä, ja virta oli heikohko. Virran yli vedettiin köysi, johon sidottiin riukuja ranskalaismallisen pikasillan tapaan. Riukuihin sidottiin ja pujoteltiin havupuun oksia sidosaineeksi. Lämpötilan pysytellessä molemmin puolin lähellä nollaa, ei jäädyttämistä havaittu. Vasta lämpötilan alennuttua huomattavasti neljännen vuorokauden kohdalla havaittiin jäädyttämistä. Viidentenä vuorokautena jää kantoi hiihtävän miehen, ja kuudentena vuorokautena se kesti jonossa kulkevan jalkaväkiosaston. Tiettyjen lisämenetelmien kanssa arvioitiin, että olisi mahdollista saada aikaan kevyitä kuormastojakin kantava jääsilta. Joka tapauksessa kokeet osoittivat, että kylmällä säällä oli mahdollista jäädyttää virtaava vesi muutamassa vuorokaudessa.¹³⁴

Pioneeripataljoona kokeili virtaavan veden jäädyttämisen lisäksi jään vahvistamista keinotekoisesti. Kokeessa lapioitiin lumi pois halulta alueelta, ja alue jaettiin lumivalleilla kaistoihin. Lumivallit jäädytettiin vesipumpulla kastelemalla ja polkemalla, ja näiden jäädyttyä vallien väliin pumpattiin vettä. Vallit alkoivat kuitenkin pian vuotaa vettä, ja tämä toistui kokeessa pariin kertaan. Parempaan tulokseen päästiin, kun jäädytettävä alue vahvennettiin säkeillä, havuilla tai oljilla, joista olkien todettiin toimivan parhaiten kestävämmän jääpeitteen aikaansaamisessa. Pioneeripataljoona kokeili lisäksi raskaan kuorman kuljettamista heikolla jäällä laudoista tehdyn alustelineen avulla, jota vedettiin vahvemman jään kohdalta tai rannalta. Kokeet onnistuivat pataljoonan lausunnon mukaan hyvin. Jo ilmeisesti säännölliseksi muuttunut jääsiltöjen tekoa jatkettiin myös talvella 1928. Talven suurin silta oli 103 metriä pitkä ja 20 metriä leveä.¹³⁵

Eryteisesti tienteko kuului pioneerien erikoisalaan, ja kokeet asiaan liittyen jatkuivat edelleen. Vuonna 1928 kokeet keskittyivät aurauksiin, ja pataljoona konstruoi oman kaksipuoleisen kokoonpantavan lumiauran, jota ajateltiin vielä jatkokehittävän. Kokeiltavana oli myös siiviltoimittajan yksipuoleinen ohjattava lumiaura, joka koettiin onnistuneeksi. Sitä saattoi vetää hevosilla, ja sen säädettävä leveys todettiin hyväksi myös metsämaastossa. Aurojen lisäksi kokeiltiin pataljoonan valmistamaa lumijyrää, josta ei saatu mitään positiivisia tuloksia. Tienpitokokeiluihin liittyi myös erilaisten lumen nietostumista estävien lumiaitojen rakentaminen.¹³⁶

Heikkojääpeitteisten vesistöjen ylittämistä kokeiltiin myös Kuopion seudulla kevättalvella 1928. Kokeileva joukko oli Pohjois-Savon Rykmentti (PSR). Alussa kokeiluosastossa oli

¹³⁴ Os. Ia. N:o 62/29.sal, Mikkeli 27.4.1928. T 17644/3.s.2–4.

¹³⁵ Sama. s.4–8.

¹³⁶ Sama.s.9–14.

yhteensä 76 sotilasta, ja mukana oli tarvittava määrä työkaluja. Ensimmäisessä kokeilussa sahattiin rantajäystä 30 metriä leveä ja 52 metriä jäälautta, jonka paksuus oli 15- 35 senttimetrin väliltä. Tämä jäälautta käännettiin ja hinattiin paikoilleen köysien ja rautakankien avulla sillaksi vesistön sulan kohdan yli. Silta ilmeisesti toimi ja kantoi ainakin ihmisten painon.¹³⁷

Toisessa kokeessa vahvistettiin heikkoa jäätä ja yritettiin saada sulaa kohtaa jäätymään uudelleen. Henkilöstöä oli tällä kertaa 98. Olkia käytettiin jään sidosaineena ja vahvikkeena, ja jäädytettävää vettä toimitettiin ämpäreillä sekä paloruiskulla. Lisäksi käytettiin köyttä hidastamaan pintavirtausta. Havaintojen mukaan paksunnettu jää paksuni muutamassa tunnissa pikkupakkasilla noin 5 cm. Täysin sulaa kohtaa ei katsottu voivan jäädyttää pienillä pakkasilla. Arveltiin, että kovilla pakkasilla päästäisiin parempiin tuloksiin, ja että myös esimerkiksi havuja voisi käyttää olkien sijaan sidosaineena.¹³⁸

3.5. Talvitaisteluun liittyvä ohjesääntökirjallisuus

Ensimmäinen talvisodankäyntiin puhtaasti keskittyvä ohjesääntö tai opas oli jo mainittu vuonna 1922 julkaistu ”Jalkaväki suksilla”. Kirjanen oli sekä tekninen että taktinen opas, jolloin aihepiirit liikkuivat aina mieskohtaisesta hiihtokoulutuksesta komppaniatason liikkeisiin asti. Lisäksi oppaassa käsiteltiin kenttäpalvelusta, kuten etuvartiopalvelusta, kuormaston toimintaa ja majoittumista. Monen suojeluskuntien julkaisun tapaan oppaassa käytettiin jonkin verran historiallisia esimerkkejä hyväksi opetustarkoituksessa ja asioiden tärkeyden korostamisessa. Jääkäriluutnantti Hannula tuo oppaassa selkeästi esille mielipiteensä, jonka mukaan hiihtopalvelus ja talvikoulutus yleensä on sotaväessä laiminlyöty, ja se tulisi aiheuttamaan paljon erityishuomiota ja työtä jatkossa. Sen lisäksi että opas oli 1920-luvun alussa ainoa alansa opas, se tarjosi katsauksen talvisodankäynnin nykytilaan, haasteisiin sekä kehittämistarpeisiin lähitulevaisuudessa.¹³⁹

Hannula laati Jalkaväki suksilla - kirjan lisäksi Jalkaväen hiihtokoulutusohjesäännön vuonna 1922, joka jaettiin samana vuonna suojeluskuntapiireille kokeiltavaksi ja kommentoitavaksi. Hiihtokoulutusohjesääntö edellytti, että joukot osaavat jo hiihtämisen perusteet. Ohjesäännön tarkoituksena oli antaa suuntaviivat yksilö ja joukkotasolle suksien käyttöön sotavälineenä. Suksien asemaa liikkumisvälineenä, eikä niinkään urheiluvälineenä korostettiin. Ohjesäännössä käsiteltiin muun muassa suksisulkeisia ja komennoin tapahtuvia toimenpiteitä erilaisiin

¹³⁷ 3.Div.E. Os Ia N:o 62/29, liite n.o 1. T 17814/27.

¹³⁸ Sama.s.2–3.

¹³⁹ Hannula, E (1922). s.3–164.

suksimanöövereihin liittyen. Suojeluskuntien yliesikunta julkaisi vuonna 1924 lisäksi teoksen ”Jalkaväen harjoitusohjesääntö I, jossa käsiteltiin hiihtoharjoituksia, varusteita sekä varusteiden hoitoa.”¹⁴⁰

Vuosikymmenen kuluessa käytössä olivat jääkäriluutnantti Hannulan laatima kirja ”Jalkaväki suksilla” sekä Jalkaväen harjoitusohjesäännön I hiihtopalvelusta koskevat osuudet. Vasta vuonna 1928 julkaistiin ohjesääntö ”Talvisotakäsikirja”, josta tuli sotaväen ensimmäinen varsinainen alaan erikoistunut ohjesääntö. Niin kuin oppaani nimi jo ehkä paljastaa, käsikirja tarkoitettiin tekniseksi eikä niinkään taktiseksi oppaaksi keski- ja alijohdon tarpeita silmälläpitäen. Talvisotakäsikirjan alussa mainitaankin taktisten periaatteiden pysyvän suhteellisen muuttumattomina talviolosuhteista huolimatta. Taktiikan toteuttaminen vaatii käsikirjan mukaan erilaisia järjestelyitä etenkin materiaalin ja teknisten suoritusten osalta. Talvisotakäsikirja oli sinänsä monipuolinen opas, jossa käsiteltiin yleisesti talviolosuhteiden vaikutusta toimintaan.

Yksityiskohtaisemmin teoksessa käsiteltiin vaatteita, varustusta, talvimajoittumista, hiihtotekniikkaa, tilapäisvälineitä, muonitusta ja niin edelleen. Käsikirjassa käsiteltiin myös erikoisajelajien, kuten viestipalveluksen toimintaa ja pioneeritekniillisiä asioita. Käsikirja sisälsi runsaasti tietoa talviolosuhteiden vaikutuksesta eri toimintoihin, ja sisälsi runsaasti selventäviä kuvia ja taulukoita. Talvisotakäsikirjan voidaan sanoa olleen 1920-luvun kokemukset melko hyvin summaava yleisopas talvisodankäynnin teknisestä puolesta. Varsinaisia taistelulajeja, kuten hyökkäystä, puolustusta tai viivyttämistä oppaassa ei erikseen käsitelty. Talvisotakäsikirja oli käytössä ainakin 1930-luvun puoliväliin asti. On huomionarvoista, että tämä ensimmäinen talvisodankäyntiä koskeva suomalainen sotaväen ohjesääntö ilmestyi vasta 1920-luvun loppupuolella. Oppaan sisältöön olivat vaikuttaneet sekä suojeluskuntien että sotaväen kokemukset eri välineistä ja menetelmistä.¹⁴¹

Majuri Kustaa Anders Tapolan teos ”Talvitaktiikkaa” vuodelta 1929 ei ollut varsinainen ohjesääntö, mutta sitä jaettiin joukoille samanaikaisesti Talvisotakäsikirjan kanssa. Toisin kun Talvisotakäsikirja, Sotakorkeakoulussa opettajana toimineen Tapolan teos keskittyi enemmän taktiseen puoleen, ja oli luonteeltaan enemmän ikään kuin talvitaisteluun liittyvä tutkimustyö. Kirjassa summattiin vuosikymmenen alusta asti tehdyt tutkimukset talvitaistelun osalta. Suurimman määrän lähteistä muodostivat ruotsalaiset kirjat, mutta kokeilutoiminta ja harjoitus-

¹⁴⁰ Pylkkänen (2004): s. 267. Jalkaväen hiihtokoulutusohjesääntö: P.E.O. Susitaival. Sodankäyntiä talvella koskevia asiakirjoja 1916–1931: Erkki Hannulan laatima ohjesääntöehdotus Jalkaväen hiihtokoulutusohjesäännöksi vuodelta 1922. PK 1147/5.

¹⁴¹ *Talvisotakäsikirja*. Yleisesikunnan julkaisu. Helsinki 1928. s. 5–200. Pylkkänen. s 270. Myös: Kts. luku 4.1.

toiminta mainittiin silti tärkeimmiksi. Taktisten osa-alueiden lisäksi kirjassa huomioitiin myös talvitaistelun kannalta välttämätön tekninen välineisiin liittyvä puoli. Teoksessa oli niin ikään taulukoita ja tilastoja talveen liittyvistä sääilmiöistä, kuten lumen paksuudesta ja keskilämpötiloista. Tapolan mukaan ilmaston ja maaston vaihtelu tuli tuntea ja sitä tuli ennakoida: ”*Samoin on opittava tarkoin tuntemaan kunkin vaihdoksen vaikutus joukkoihin ja niiden toimintaan sekä epäedullisten vaikutusten poistaminen ja edullisten hyväksikäyttäminen. Se on talvitalitiikan yleistehtävä.*”¹⁴²

Teoksessa käsiteltiin tiedustelua, marsseja, hyökkäystaistelun ja puolustustaistelun eri osa-alueita, majoittumista sekä joitakin aselajitoimintoja. Taktiselta kannalta teos painotti liikkuvuuden hyödyntämistä ja reservien varaamisen merkitystä niin hyökkäyksessä kun puolustuksessa. Teoksen alkulauseessa painotettiin, että sen oli tarkoitus antaa jonkinlainen aloite ja osviitta taktillisiin kokeiluihin ja koulutukseen. Loppulauseessa edelleen painotettiin rauhan aikaisen kokeilu ja harjoitustoiminnan tärkeää merkitystä välineiden ja toimintatapojen kehittämisessä sekä henkilöstön harjaannuttamisessa. Tapolan mukaan oli varottava yliarvioimasta oman kansan ”muka yleistä” hiihtotaitoa, joka ei sellaisenaan olisi riittävää talvisodan haasteisiin. Samoin olisi varottava aliarvioimasta vihollisen kykyjä. Majuri Tapolan kirjaa käytettiin runsaasti lähteenä tutkimustöissä ja sitä käytettiin oppikirjana talvitaisteluun liittyvissä asioissa. Myös Talvitalitiikkaa oli salainen ja vain virkapalveluksessa käytettäväksi tarkoitettu.¹⁴³

Rajavartiostot osallistuivat joihinkin kokeiluihin ja niiltä saatiin tietoa heillä käytössä olleista toimintatavoista. Tästä huolimatta rajavartiostolla ei itsellään ollut talvikokeiluja koskevaa kirjallista aineistoa tai varsinaisia ohjesääntöjä ainakaan 1920-luvun alkupuolella. Rajavartiosto lähetti omat talvikokemuksensa yleisesikunnalle vuonna 1926, mutta näiden vaikutusta ohjesääntötyöskentelyyn on vaikea arvioida.¹⁴⁴

Talvisodankäynnin erityispiirteitä käsiteltiin lyhyesti myös muissa kun varsinaisissa talvisodankäyntiohjesäännöissä. Tällainen oli esimerkiksi pioneerien käyttöön tarkoitettu Unio Sarlinin kirjoittama sotilaskirja ”Vesistöjen Ylimeno” vuodelta 1924. Kirjassa käsiteltiin muun muassa eri paksuisen jään kantavuutta sotilaallista toimintaa ajatellen sekä ylityspaikan valinnassa huomioitavia tekijöitä. Jään vahvistamiseksi voitaisiin käyttää lautoja, tai sitten havuja ja oksia jota valellaan vedellä. Aiheen tiimoilta otettiin esille historiallinen esimerkki

¹⁴² Suoraa lainaus: Tapola, K A: *Talvitalitiikkaa*, Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki 1929, s.9.

¹⁴³ Tapola (1929). Tynkkynen s.43.

¹⁴⁴ Pylkkänen (2004): s.268–269. Luvun 3.1 alkupuolella on mainittu rajavartioston lausunnoista.

eräästä taistelusta vuodelta 1849. Kirja ilmestyi vuonna 1924, joten on todennäköistä että jään vahventaminen perustui ideana historiaan ja perimätietoon, eikä varsinaiseen kokeilutoimintaan. Kirjassa ei ollut ohjesääntömäisiä esimerkkikuvia tai mittoja jään vahvistamiseen liittyen.¹⁴⁵

3.6. Yhteenveto 1920-luvun kokeilutoiminnasta

Kokeilutoiminta talvitaistelun osalta oli 1920-luvulla aktiivista, ja kokeilutoimintaa suoritettiin laajalti miltei koko sotaväen piirissä. Näin ollen jo vuosikymmenen puolivälin tietämällä useiden materiaalia ja taistelutekniikkaa koskevien asiakokonaisuuksien osalta oli enenevässä määrin selvää, mitä on vielä kehitettävä ja mihin suuntaan asioita olisi vietävä. Itsestään selviene asioiden lisäksi kehitettiin kokeiluja varten innovatiivisiakin keksintöjä. Kokeilutoiminta oli varmasti korkealla prioriteettilistalla, sillä kokeilukertomukset olivat pääasiassa laadukkaita ja toimintaa ohjattiin verrattain aktiivisesti Yleisesikunnasta.

Rohkaisevista tuloksista ja laaja- alaisesta raportoinnista huolimatta tilanne ja kehitys ei millään muotoa vakiintunut tai pysähtynyt 1920-luvulla. On silti perusteltua sanoa, että laaja kokeilutoiminta varmasti edesauttoi jatkoa koska suuntaviivat olivat monen asian suhteen selvästi alkuvaihetta paremmalla tolalla. Joukko- osastojen lausunnoissa oli nähtävissä yhä enemmän samankaltaisia johtopäätöksiä, ja kokeiluja suorittavat joukot selvästi seurasivat myös muiden tekemiä kokeiluja ja perehtyivät tuloksiin. Vaikka lähes kaikki suorittivat kokeilutoimintaa, oli pelkästään kokeiluvälineillä varustettujen kokeilumuodostelmien, kuten Polkupyöräpataljoona I:n merkitys varmasti yleisjoukkoja suurempi. Pienemmällä joukolla on varmasti ollut helpompi koordinoita toimintaa ja kokemusten kerääminen lienee ollut helpompaa.

Kokeilutoiminnan osalta päädyttiin 1920-luvun kuluessa jo selviin kehityslinjoihin tiettyjen välineiden sekä taisteluteknisten periaatteiden osalta. Tärkeinä asioina pidettiin joukkojen maastoliikkuvuutta, kykyä kuljettaa tarvittava materiaali mukanaan sekä joukkojen kykyä majoittua maasto- olosuhteissa. Hiihtovälineiden osalta yhteneväiset tulokset puhuivat murtomaasuksien puolesta, joihin lisättäisiin reiät kärkiin erilaisia kuljetus- ja käyttötapoja varten. Sauvojen materiaaliksi alkoi vakiintua puuta kestävämpi bamburuoko, ja sauvoihin lisättävät nahkalenkit helpottaisivat taistelemista sukset jalassa sekä suksien kuljettamista. Hiihtovälineiden osalta välineiden huoltoa ja varaosien varaamista alettiin myös ymmärtää.

¹⁴⁵ Sarlin, Unio: *Vesistöjen ylimeno*. Otava. Helsinki 1924. s.117–118.

Ahkioiden tarve ja hyödyllisyys olivat myös tulleet kokeilutoiminnan kautta selväksi, ja vuosikymmenen loppupuolella jako yleisahkioiden ja erikoisahkioiden välillä oli käsitteenä jo selvä. Toki ahkioiden katsottiin vaativan vielä jatkokehittelyä. Samaan kategoriaan kuuluivat myös erilaisten muonatorpedoiden, kenttäkeittiöiden ja rekien kokeilutoiminta. Tämä kaikki tähtäsi maastoliikkuvuuteen ja joukkojen verrattaiseen omavaraisuuteen kenttäolosuhteissa.

Vuosikymmenen loppuun mennessä talvinaamioinnin osalta oli tehtävissä jo selviä johtopäätöksiä. Kömpelöt lumiviitat tulisivat vähitellen syrjäytymään kaksi tai useampiosaisien lumipukujen tieltä, ja erilaisen materiaalin maastouttamisen periaatteet olivat jo selviä. Muutenkin hiihtosotilaan henkilökohtaisen varustuksen osalta vaatimukset kävivät toiminnan edetessä yhä selvemmiksi. Olihan kokeiluissa testattu erilaisia tuulipukuja, alusvaatteita, hiihtojalkineita, kantolaitteita ja niin edelleen.

Eräänä kulmakivenä ja kokeilemisen vakiokohteena oli ollut talvimajoittuminen maasto-olosuhteissa. Harjoituksissa ja kokeiluretkillä aluksi pääasiallisena majoituksena olleet havumajat alkoivat vähitellen jäädä erilaisten telttakangasratkaisujen varjoon. Viimeistään 1920-luvun loppupuolella kokeilukertomuksista alkoi paistaa läpi kunnollisen teltan edut nyt käytettävien ratkaisujen sijaan. Telttakankaista rakennetut teltat olivat loppujenlopuksi epäkäytännöllisiä, koska ne olivat usein vetoisia ja ahtaita. Niiden pystyttäminen oli lisäksi aikaa vievää.

Jalkaväkiaseistuksen osalta talvitaistelukokeilut puolsivat tiettyjä seikkoja. Tarkoituksenmukainen ase olisi käytössä ollutta venäläistä kivääriä lyhyempi, hihnan kiinnitystapa olisi hiihtämiseen paremmin sopiva, sekä varmistinlaite parempi. Yllättävän aikaisessa vaiheessa havaittiin konepistoolin käyttökelpoisuus hiihtävän sotilaan aseena, vaikka konepistooli ei vielä tuolloin ollut kovin yleinen ase. Pikakiväärin ja uuden kranaatinheittimen käyttöönotto edelleen puolsivat hiihtävän joukon liikkuvaa taistelutapaa.

Tykistön osalta kevyt tykistö saatiin verrattain liikkuvaksi suksijalasten ja rekien avulla, mutta raskaan tykistön osalta ratkaisuun ei päästy. Pääosin tykistö olisi kuitenkin aurausten ja teiden varassa. Kehitettävää jäi edelleen osin hyvistäkin tuloksista huolimatta.

Taistelutekniset ja taktiset periaatteet kehittyivät kokemusten karttuessa. Pääasiallinen syy tähän oli talven olosuhteiden erilaisuus kesään nähden, sekä erityisesti talvisodankäynnin tekninen, siis varustukseen ja suoritukseen liittyvä puoli. Liikkuvuuden hyväksikäyttö, reservien varaaminen sekä käyttäminen, yllätyksen merkitys sekä lumen estearvon käyttö kaikki esiintyivät kertomuksissa avaintekijöinä. Joukkojen kykyä majoittua maastossa pidettiin niin ikään tärkeänä, tarjosihan sekin mahdollisuuksia joukkojen käytölle yllättävästi ja halutuilla alueilla. Omien mahdollisuuksien tiedostamisen lisäksi tiedostettiin vähitellen myös vihollisen vastaa-

vat mahdollisuudet talvisodankäynnissä. Usein raporteissa ja kokemuksissa esiintyvät myös sissisodankäynnin mahdollisuudet talviolosuhteissa, pidettiin sitä erityisen suomalaisena sodankäynnin muotona jo historiankin takia.

Luonnollisesti kokeilutoiminta ja lisääntyneet kokemukset auttoivat ohjesääntötyöskentelyä, ja ensimmäiset kunnolliset ohjesäännöt ilmestyivätkin 1920-luvun loppupuolella. Nyt sotaväellä ja suojeluskunnilla oli jonkinlainen lähdemateriaali ja viitekehys jatkossa tapahtuvaa harjoitus- sekä kehittämistoimintaa silmälläpitäen. Joukko- osastoissa oli jo vuosien ajan peräänkuulutettu ohjesäännön tarvetta talvisodankäynnin osalta.¹⁴⁶

Kaiken kaikkiaan voidaan sanoa, että 1920-luvun kokeilutoiminta oli ajoittaisesta hajanaisuudesta huolimatta melko tuloksellista, ja suuntaviivat talvisodankäynnin kokonaisuudesta alkoivat vähitellen hahmottua. Näin 1920-luvun kuluessa laskettiin hyvä perusta jatkon kokeilu – ja kehittämistoimintaa varten. Tästä huolimatta suurin osa käyttöönotetuista ja kokeilluista varusteista vaati vielä jonkin verran jatkokehittelyä. Suurin haaste jatkon kannalta olikin kokeilutoiminnan runsas teknispainotteisuus. Taistelutekniikka ja taktiikka eivät vielä olleet hioutuneet riittäväälle tasolle 1930-luvulle tultaessa.

¹⁴⁶ Esimerkiksi 2. Divisioonan komentajan, eversti Öhquistin lausunto talvikokemuksista 1926, kts. luku 3.2.

4. 1930-LUKU: HAASTEITA JA VAKIINTUMISTA

4.1. Kokeilu - ja harjoitustoiminta

Vaikka harjoitus- ja kokeilutoiminta vähenikin sotaväen ja suojeluskuntien osalta 1930-luvulla, se ei kuitenkaan loppunut. Vuosikymmenen alun leudot talvet vaikeuttivat osaltaan talvitoimintojen harjoittelua ja kokeilutoimintaa. Sotaväen aluejärjestelmään liittyneen uudelleenjärjestelyn yhteydessä perustettiin Armeijakunnan esikunta Viipuriin 1933, ja varsinaisena johtoesikuntana se aloitti vuonna 1934. Armeijakunnan komentaja sai komentoonsa aiemmin Sotaväen päällikön alaisuudessa olleet 1:en, 2:en ja 3:en divisioonan sekä Ratsuväkiprikaatin. Ansiokkaasti talvikokeiluissa mukana ollut Jääkäriprikaati lakkautettiin tämän uudelleenjärjestelyn yhteydessä. Joukko- osastojen kokoonpanot muuttuivat lisäksi hieman.¹⁴⁷

Kaikesta huolimatta kokeiluita jatkettiin maavoimien kenttäharjoituksissa. Erilaiset hiihtoretket ja talviharjoitukset kuuluivat kadettikoulunkin ohjelmaan läpi koko 1930-luvun. Osa harjoituksista liittyi kaiketi rajaseudun maaston ja sen erityispiirteiden tuntemukseen, sillä hiihtoretkeä järjestettiin muun muassa Laatokan Karjalassa. Kadettikoulussa etenkin majuri Armas Kallas Pihlajamaa oli talvikokeilujen ja harjoitusten osalta todella aktiivinen. Pihlajamaa testasi muun muassa ”Talvisotakäsikirjan” havaintoja, sekä järjesti kokeiluita sekä talvitaisteluharjoituksia ollessaan kadettikomppanian päällikkönä. Pihlajamaa laati kokemustensa perusteella runsaan määrän muistiinpanoja ja luentomonisteita, jossa hän käsitteli varusteita, ladun- tamista, ja talvitaktiikkaa yleisesti. Hän havainnollisti varusteisiin liittyviä asioita valokuvilla, jossa kadetit käyttivät erilaisia varustekokonaisuuksia.

¹⁴⁷ Arimo, Reino: *Suomen puolustussuunnitelmat 1918- 1939. III- osa Jääkärien aika 1925- 1939*. Helsinki 1987.s. 131- 134.

Kuvissa demonstroidaan käytännöllistä tapaa pakata tornisteri hiihtämistä silmälläpiitäen. Kuvat ovat kadettikoulusta 1930-luvun alusta.¹⁴⁸

Pihlajamaa oli säännöllisesti yhteydessä suojeluskuntain yliesikuntaan, ja hänellä oli ilmeisesti henkilökohtaiset yhteydet urheiluosaston päällikköön, kapteeni Lauri Pihkalaan.¹⁴⁹ Voidaan olettaa, että kadettien talvitaistelukoulutuksella on ollut oma merkityksensä sotaväessä, onhan heistä tullut sotilasjohtajia ja kouluttajia kaikkiin sotaväen joukko-osastoihin.

Vaikka talvikokeiluita ja harjoituksia oli järjestetty kuluneen vuosikymmenen aikana kohtalaisen runsaasti, oli suojeluskuntien sotilastarkastajana ja koulutusosaston päällikkönä toiminut everstiluutnantti Aaro Pajari jokseenkin tyytymätön kehitykseen. Hän julkaisi 1930-luvun alussa sotahistoriallisen katsauksen talvisodankäynnistä. Pajarin mukaan talvisotaa koskevissa kysymyksissä Suomessa oltiin vielä talviteknillisten seikkojen pohdinnan asteella, ja taktisiin seikkoihin ei vielä ollut kiinnitetty vastaavaa huomiota. Suojeluskuntajärjestö aloitti taktiset kenttäharjoitukset samoihin aikoihin.

Suojeluskuntain päällystökoulu suunnitteli talvikokeilukurssia helmikuulle 1930, ja kääntyi suojeluskuntapiirien puoleen saadakseen tietoja jo pidettyjen talvikokeilujen tuloksista. Samaan aikaan yliesikunta kävi neuvotteluita norjalaisten upseerien saamiseksi täydentämään järjestön opettajistoa. Kokeilukurssille komennettiin 21 aluepäällikköä ja sotilasohjaajaa.¹⁵⁰ Kurssien tarkoituksena oli tuoda esille talvikokeilujen siihenastiset tulokset ja havainnot päällystökoululle. Sen lisäksi tarkoituksena oli edelleen kehittää jalkaväen taktista käyttöä suksilla. Suojeluskuntapiirien kokemusten lisäksi tärkeäksi lähteeksi mainittiin opas ”Talvisotakäsikirja”. Kurssin ohjelmaan kuului luentoja eri osa-alueisiin, kuten talvihygieniaan ja talvinaamiointiin liittyen, ja harjoituksia ohjelmassa oli muun muassa leiriytymisestä, latupartion toiminnasta ja puolustustaistelusta. Ohjelmassa oli kiinnitetty erityistä huomiota erilaisiin hiihtoharjoitteisiin ja hiihtovälineiden kunnossapitoon.¹⁵¹

Vuonna 1930 Yleisesikunta oli hankkinut kokeilutarkoituksissa ruotsalaismallisia suksisiteitä sekä erityisiä kahdella kärkiosalla varustettuja suksia kokeilukäyttöä varten. Edelleen oli selvitettävä sotilaskäyttöön soveltuvin suksimalli. Kokeilut määrättiin suoritettavaksi mahdollisimman todenmukaisissa tilanteissa, ja niissä tuli huomioida sotilaan sodanaikaisen varustuksen paino. Suksien lisäksi suksisidekysymys katsottiin tärkeäksi, vaikuttihan se laajemminkin

¹⁴⁸ T 17766/1. AK Pihlajamaan asiakirjojen kuvaliitteet.

¹⁴⁹ Pylkkänen (2004).s.275. N:o 334/1/2 Käsky Kadettikoulun talviretkeilyä varten. Munkkiniemi 18.2.35.T 17766/1. Lisäksi KadK:n talvikokemus P.M:n kuvaliitteistä, T 17766/1.

¹⁵⁰ Pylkkänen .s.270–271.

¹⁵¹ N:o 986.30.Ib.7. Helsinki 8.2.30.Koskee: talvikoulutuskurssia. Lisäksi Päällystökoulun kiertokirje piiripäälliköille em. liittyen, sekä kurssin ohjelma. SK Päällystökoulu, Kurssien asiakirjat II 1930, SK 2496/ Ha 11.

mahdolliseen sotaväen valintaan soveltuvaksi jalkineeksi. Myös jalkinemalleista haluttiin saada tietoa. Suksisidekysymyksessä tuli kiinnittää erityistä huomiota sodanajan toiminnan lisäksi lähitaistelukykyyn.¹⁵²

Sotilaskäyttöön soveltuvat sukset, suksisiteet ja hiihtojalkineet ehtivät sotaväen joukko-osastoihin kokeiltavaksi talvella 1930. Kokeiltavana oli ollut käytössä olleista suksista m/30 poikkeavat kaksikärkiset ja hieman leveämmät sukset ja ruotsalaismalliset suksisiteet. Lisäksi joukko-osastot antoivat lausuntonsa soveltuvista hiihtojalkineista. Varsinkin suksisidekysymys kiinnosti erityisesti Yleisesikuntaa. Jos suksiside toimisi kaikkien jalkinemallien kanssa, nähtiin sen olevan suuri etu liikekannallepanotilanteessa reserviläisten tuodessa omat kenkensä tai saappaansa mukanaan. Talven kokeilujen perusteella kannatettiin jäykkää irtosidettä, vaikka ruotsalaismallinen suksiside toimi useampien jalkinemallien kanssa. Leveäkärkistä lapikasta pidettiin soveltuvana hiihtojalkineena, ja lisäksi se oli ilmeisesti maassa yleinen jalkinemalli. Tämä ainakin siinä tapauksessa, mikäli päädyttäisiin lopulta erilliseen hiihtojalkineeseen.¹⁵³

Vuonna 1931 hiihtovälinekokeilut jatkuivat, ja lisäksi kokeiltiin selkäreppuja m/27¹⁵⁴ sekä erinäisiä vaatteita. Sotaväen 3. divisioonassa tultiin selkäreppun m/27 osalta siihen lopputulokseen, että kantolaitteita tulisi olla vähintään kahta eri kokoa, ilmeisesti jotta reppu sopisi paremmin erikokoisille sotilaille.

Kokeiltavana ollutta turkistakkia pidettiin hyvänä, varsinkin käytettäessä kesäpuseron ja vilpapidan kanssa. Nähtävissä oli siis ilmeisesti kerrospukeutumisen hyöty talviolosuhteissa. Sotaväen suksimalliin m/30 oltiin pääosin tyytyväisiä, mutta toivottiin niitäkin olevan saatavissa eripituisina. Kaksikärkisiä suksia pidettiin liian raskasrakenteisina, mutta takana olevaa kärkeä ei koettu huonoksi. Ruotsalaista suksisidemallia pidettiin hyvänä sen takia, että se sopi käytettäväksi tavallisenkin saappaan kanssa. Silti jäykkää irtosidettä pidettiin pääasiallisesti parempana hiihdettäessä. Divisioonan komentaja, eversti Heikinheimo¹⁵⁵ piti suksiside ja hiihtojalkinekysymystä tärkeänä. Heikinheimo piti rajavartioston, suojeluskuntien ja sotaväen yhteistyötä tärkeänä talvivarustekysymysten ratkaisussa.¹⁵⁶

¹⁵² YE. Osasto 1 Järjestelytoimisto N:o 7/VIII. Jäljennös. Helsinki 8.1.1930. PLM-47/Hd:6.

¹⁵³ Jäljennös. Yleisesikunta Osasto I. Järjestelytoimisto. Helsinki 16.6.1930. PLM-47/Hd:6.

¹⁵⁴ Selkäreppussa m/27 oli metallirunkoinen kantolaite, ns. ”satularepun” tapaan.

¹⁵⁵ Heikinheimo toimi myöhemmin samana vuosikymmenenä jalkaväen tarkastajana.

¹⁵⁶ 3.Divisioona. Ye.os. N:o 20./19.sal.Koskee: Talvikokeiluja. Mikkeli 30.3.1931. PLM-47/Hd:6.

Talvella 1930 myös 1.divisioonan joukko-osastot kokeilivat hiihtovälineitä ja selkäreppuja. Kaksikärkisiä kokeiluksia pidettiin tarkoitustaan vastaavina, ja ne katsottiin erityisen sopiviksi etenkin viestijoukoille. Muuten lausunnot suksista olivat joukoissa ristiriitaiset, mutta yleisesti kokeilujen perusteella esitettiin käytössä olleiden suksien leventämistä suuremman kantavuuden saavuttamiseksi.¹⁵⁷ Divisioonaan kuulunut Suomen Valkoinen Kaarti (SVK) piti kaksikärkisiä suksia suorastaan erinomaisina, ja ruotsalaismallisia kiintositeitä pidettiin sopivina sotilaskäyttöön. SVK:n lausunnon mukaan tämä suksisidemalli olisi poistanut erityisen hiihtojalkineen tarpeen.¹⁵⁸ Selkäreppua m/27 oli kokeillut erityisesti Porin Rykmentti (PR). Selkäreppun osalta päädyttiin johtopäätökseen, että kantolaitetta tulisi olla vähintään kolme eri kokoa erikokoisille käyttäjille. Samoin ehdotettiin kantolaitteen alaosan taivuttamista sotilaan koon mukaan, ja että repun olkahihnassa voisi olla selkään laittamista varten koukku.¹⁵⁹ Viestipataljoona I oli kokeillut kokeiluksia, ja piti niitä erityisen hyvinä viestimiehille linjanrakennustöissä. Takana olevat kärjet mahdollistivat liikkeen lyhyen matkaa taaksepäin ilman tarvetta kääntää rintamasuuntaa. Käytössä olleisiin suksiin ehdotettiin eri levyisiä suksia käyttöönotettavaksi eri painoisille sotilaille.¹⁶⁰

Näyttää siltä, että 1930-luvun alkupuolella sotavarustuksen kehitystyössä pyrittiin yhä enenevässä määrin ottamaan huomioon sotilaiden erilaiset fyysiset ominaisuudet, sekä liikekannalphanossa mukana tuotavan materiaalin käyttökelpoisuuden hyödyntäminen.

Suojeluskunnat järjestivät 14–15.3.1931 talvisotaharjoituksen Jänisjoella Laatokan pohjoispuolella. Harjoitukseen osallistui suojeluskuntalaisia Sortavalasta, Pohjois-Karjalasta sekä Viipurista, sekä lisäksi harjoitukseen osallistuivat Salmin ja Joensuun rajavartiostot. Harjoitus paljasti puutteita koulutukseen liittyen niin miehistö, alipäällystö - kuin päällystötasollakin. Seuraavana talvena Suojeluskunnat järjestivät talvikenttäharjoituksen, johon osallistui 33 Suojeluskuntien vakinaiseen päällystöön kuuluvaa upseeria. Harjoitus järjestettiin 14.2–27.2.1932. Suojeluskuntien yliesikunta järjesti talvitoimintakurssin 6.2–16.2.1933, johon osallistui 133 Suojeluskuntien vakinaiseen päällystöön kuuluvaa upseeria. Kurssin johtajana toimi piiripäällikkö, everstiluutnantti Pajari.

Kurssi valmisteltiin huolella, ja sen ohjelma käytiin tarkoin läpi osanottajille ennen sitä. Lisäksi kurssille komennettujen upseerien tuli ennalta perehtyä talvisotaa käsittelevään kirjallisuuteen, kuten kirjoihin ”Talvisotakäsikirja” ja ”Talvitaktikka”. Kurssin ohjelma oli raskas,

¹⁵⁷ Tsto II/YE-os. N:o 120/sal./365.Koskee: Lausunnot talvikokeiluista v. 1931. Helsinki 31.3.1931. PLM-47/Hd:6.

¹⁵⁸ SVK.esikunta os III. N:o 57/I6/sal/31.Koskee: suksikokeiluja. Helsinki 24.3.31. PLM-47/Hd:6.

¹⁵⁹ Liite No1. PR:n kirj.N:o 56/sal./24.3.31. PLM-47/Hd:6.

¹⁶⁰ VP1 esikunta. Toim III. N:o 21/sal. Koskee: talvikokeiluja v.1931. Santahamina 17.3.31.PLM-47/Hd:6.

ja ennen maastoon siirtymistä kurssilaisille luennoitiin viiden päivän ajan talvisodankäynnin eri osa-alueista. Kurssilla harjoiteltiin hyökkäystä, puolustusta ja käskytystä lumisissa olosuhteissa. Lisäksi kurssilla kokeiltiin erilaisia välineitä ja aseita. Välineiden lisäksi kurssilaiset kokeilivat ”Talvisotakäsikirjan” ohjeiden mukaisia muonareseptejä. Harjoitus päättyi viisi päivää kestäneeseen ”hiihtoretkeen”, jonka aikana suoritettiin erilaisia taistelutehtäviä. Yliesikunnan talvikokeilukurssien tarkoituksena oli luoda perusta suojeluskuntapiireissä tapahtuville talvikurssseille.¹⁶¹

Sotaväen piirissä 2.divisioona suoritti YE:n suuntaviivojen antamia kokeiluluontoisia harjoituksia talvella vuonna 1933. Painopisteenä oli talvien olosuhteiden vaikutus taktisiin suoriin. Kyseisen talven harjoitusten aiheet käsittelivät latujen avaamista erilaisissa tilanteissa, hyökkäystä avomaastossa syvän lumen aikana, rynnäkön suorittamista lumessa ja teistä riippumatonta maastoliikkumista. Jälkimmäisessä pyrittiin laittamaan erityinen huomio kuormaston liikkumiseen ja huollon järjestelyihin. Osa toiminnasta oli kokeiluluontoista, mutta joistakin asioista, kuten telttakankaiden käytöstä teltan rakentamisessa annettiin jo harjaannuttavaa koulutusta asevelvollisille.¹⁶²

Eryteisesti suksien käyttöä erilaisissa tilanteissa pohdittiin talven kokemusten perusteella. Pakostakin syntyvien latuverkostojen takia pohdittiin harhauttavien latujen tekemisen mahdollisuutta vihollisen taisteluvoiman hajauttamiseksi. Tämä pätisi varsinkin viivytyksasemassa käytävissä taisteluissa. Hyökkäystaistelun ja rynnäkön suorittamisen osalta ei tullut juurikaan aikaisemmasta poikkeavia havaintoja. Pohdiskelua aiheutti edelleen suksien käytön ja hylkäämisen vaiheistus, sekä niiden jälkikuljetus. Nyt päädyttiin siihen lopputulokseen, että hyökkäävän ryhmän jätettyä suksensa jäisi yksi mies jälkeen tuomaan sukset mukanaan, tekemällä niistä suksilautan.¹⁶³

Tykistön kuljettamista maastossa ei koettu haasteelliseksi, mutta sen sijaan moottoroidun ilmatorjuntapatterin katsottiin ehdottomasti tarvitsevan aurauksia. Valmisteluosastossa oli käytetty auralla varustettua traktoria sekä lapiomiehiä. Kertomuksessa ehdotettiin, että olisi hyvä varustaa patterista vähintään kaksi tykinvetäjää auroilla. Sopivaa aurakonstruktiota tähän ei ilmeisesti ollut vielä olemassa.¹⁶⁴

Majoituksen osalta päädyttiin siihen lopputulokseen, että kahdestakymmenestä telttakankaasta valmistettu kahden ryhmän telttä oli huomattavasti kuudentoista kankaan telttää parempi.

¹⁶¹ Hersalo, N: *Suojeluskuntain historia osa II*. Vaasa 1962. s. 159- 160. Pylkkänen (2004). S. 271- 273.

¹⁶² N:o 223/II/Ye.Os./138. sal: 2.Divisioonassa v.1933 suoritettujen talvisotakokeilujen kokeilutulokset. Viipuri 2911.33. T 17645/8.

¹⁶³ Sama.s.2-7.

¹⁶⁴ Sama.s.7-8.

Teltoa oli tilavampi, mukavampi nukkujille sekä mahdollisesti paremmin varusteiden kuivaamisen. Ylipäättään telttakangasratkaisuja pidettiin perinteistä havumajaa kaikin puolin edullisempänä ratkaisuna. Miehistön majoittamisen lisäksi kokeiltiin joukkosidontapaikan sekä elintarvikepaikan varastosuojien rakentamista kolmiotelttakankailla. Vaatetuksen osalta lausunnossa sanottiin nykyisin käytössä ollutta lumipukua epäkäytännölliseksi. Tässä vaiheessa lumipuku oli itse asiassa vielä yksiosainen kaapu. Lausunnossa peräänkuulutettiin erillisten takin ja housujen tarvetta.¹⁶⁵

Muiden kokeilujen lisäksi oli 2.divisioonan PPP2:a suoritettu kokeita konekiväärin sijoittamiseksi ahkioon. Käytössä ollut ahkio ei sellaisenaan suoraan sopinut konekivääriahkioksi, ja ahkioon olikin tehtävä pieniä lisäyksiä ampumisen mahdollistamiseksi. Konekivääriammuntoja suoritettiin hankikelin aikana 300 metrin etäisyydelle, ja tuloksia pidettiin tyydyttävinä. Konekivääriahkion lisälaitteet olivat pikakiinnitettävää mallia, jolloin itse ahkioon ei tarvinnut tehdä muutoksia, ja konekiväärin irrottaminen ja kiinnittäminen oli nopeaa. Konekivääriahkion lisäksi kokeiltiin sairaankuljetusta ahkiolla sekä suksipaareilla.¹⁶⁶

Asealan kokeiluissa oli syksystä 1932 asti kokeiltu peltistä kiväärinpiipun suunsuojusta. Lausunnossa mainittiin samanlaisen suojuksen olleen jo kauan käytössä Ruotsin armeijassa. Suojuksen tarkoituksena oli estää pölyn, lumen ja sadeveden pääseminen piippuun. Ohuesta peltilevystä valmistettu suojuus kiinnitettiin kiväärinpiippuun vahalla. Divisioonan joukot olivat pääosin tyytyväisiä suojukseen, vaikka sen paikallaan pysyminen pakkasessa vaati hieman eritysjärjestelyjä. Muun muassa PPP2 käytti onnistuneesti mehiläisvahaa suojusta kiinnitettäessä. Kaiken kaikkiaan suojalevyjen käyttöä pidettiin tarkoituksen mukaisena.¹⁶⁷

Osassa koulutusaiheissa oli talven osalta havaittavissa selkeitä ristiriitoja käytössä olevien oppaiden osalta. Tässä vaiheessa 2.divisioonan käytössä olivat Talvisotakäsikirja (1928) sekä Talvitaktiikkaa (1929). Käytössä olevien oppaiden lukumäärä ja ristiriitaisuudet ovat todennäköisesti osaltaan vaikuttaneet siihen, että vuonna 1935 aloitettiin työ materiaalin keräämiseksi uutta talvisotaohjesääntöä varten.¹⁶⁸

Talvella 1934 kaikki sotaväen divisioonat suorittivat edelleen joukko-osastoissaan kokeilu- luontoisia harjoituksia ja erilaisten välineiden kenttätestausta. Talven kokeiluissa taktillisilla ja taisteluteknillisillä suorituksilla alkoi vähitellen olla materiaalikysymyksiä suurempi painopiste. Tähän seikkaan lienee vaikuttanut jo tiettyjen välineiden onnistunut rakenne ja vähittäi-

¹⁶⁵ N:o 224/II/Ye.Os./138. sal: 2.Divisioonassa v.1933 suoritettujen talvisotakokeilujen kokeilutulokset .Viipuri 29.11.33.T 17645/8. s.9.

¹⁶⁶ Sama.s.10–11.

¹⁶⁷ Sama. s.12–13.

¹⁶⁸ Sama. s.13.

nen vakiintuminen, sekä testauksen mielekkyyttä vähentänyt leuto talvi. Erikoisimpiin testiarikkeleihin kuuluivat tuona talvena Ratsuväkiprikaatin kokeilemat hevosen lumikengät, jotka kuitenkin katsottiin olevan jopa toimintaa haittaavia.¹⁶⁹

Divisioonat jakoivat kokeilutehtävät joukko- osastoilleen parhaaksi katsomallaan tavalla. Esimerkiksi 2.divisioonaan kuulunut Kenttätykistörykmentti 2 kokeili edelleen talvimajoitukseen liittyviä asioita, kun taas Karjalan Kaartin Rykmentti keskittyi taktisiin ja taistelutekniisiin kysymyksiin. Koulutuksellisten puutteiden katsottiin edelleen vaikeuttavan luotettavien taktisten havaintojen tekemistä. Kaikissa sotaväen joukko-osastoissa kokeilutoiminnan tulokset olivat samankaltaisia: Rynnäkkö avomaastossa onnistuisi vain tietyin edellytyksin, ahkiokysymys on tärkeä joukon tiestöstä riippuvuuden vähentämiseksi ja niin edelleen. Varsinkin raskaiden aseiden kuljettamisen haasteet otettiin esille, samoin kun aseiden tehon aleneminen talviolosuhteissa. On huomionarvoista, että KTR 2: n lausunnon mukaan nyt käytössä olleiden teltojen käyttökelpoisuudesta huolimatta tulisi havumajan rakentaminen edelleenkin kouluttaa kaikille varusmiehille. Toisaalta 1.divisioonan lausunnon mukaan teltojen laadussa eikä niinkään mallissa, oli edelleen ongelmia.¹⁷⁰

Vaikka erimallisia ahkioita oli testattu joukko- osastoissa ja kokeilupataljoonassa jo 1920-luvusta alkaen, niiden testaaminen jatkui vielä 1930-luvun puolivälissäkin. Ahkiotoimikunta jatkoi yhä kokeilujaan. Puolustusministeriö hankki edelleen 300 ahkiota jaettavaksi kokeilutoimintaa varten. Tarkoituksena oli selvittää mitä lisälaitteita voitaisiin käyttää ahkioissa, sekä ahkiomäärävahvuuksien päättäminen.¹⁷¹

Suojeluskuntien ja sotaväen yhteistyö tiivistyi 1930-luvun alkupuolella. Suojeluskunnat jatkoivat tästä huolimatta edelleen omia talvikoulutustilaisuuksiaan, ja vuonna 1934 suunnitelmiin kuuluikin järjestää yli 70 tällaista koulutustilaisuutta. Tuona vuonna järjestettiin muun muassa ensimmäinen talviolosuhteiden lääkintäkurssi. Seuraavan vuoden lääkintään keskittyvään talvitoimintakurssiin Nurmeksessa osallistui 18 lääkäriä ja upseeria, 52 lääkintäaliupseeria, ja 70 lääkintäkoulutuksen saanutta suojeluskuntalaista. Pohjois-Karjalan suojeluskuntapiirin Ilomantsin seudun talviretkellä vuonna 1934 kokeiltiin yhdestä kankaasta valmistettua, kamiinalla lämmitettävää 20 hengen teltaa.¹⁷²

¹⁶⁹ Rpr Esikunta.N:o 192/II/126sal. Koskee: Lausuntoa suoritetuista talvitaktillisista kokeiluista. Lappeenranta 31.10.34. T 17646/1.

¹⁷⁰ KKR. N:o 367/II/sal. Koskee Talvikokeiluja, Viipuri 26.11.34. Lisäksi 1.D esikunta.Tsto II N:o 99/II/219. Koskee: 1.div:ssa talvella 1933/34 suoritetujen kokeilujen tuloksia. 12.7.1934.Helsinki T 17646/1.

¹⁷¹ Osasto 4, Ahkiokokeiluja. 7/3/X/sal. Liittyy 21.K.K.D.n:o 183/35.x.sal/22.11.35. T 17646/1.

¹⁷² Pylkkänen. s 274. Telta oli todennäköisesti telta m/33 tai joku sen kehitysversio.

Vuonna 1935 kysymys sotilassuksista oli vielä osittain kesken, tai ainakin kaikki mahdollisuudet haluttiin ottaa huomioon. Ruotsin armeijan oli kuultu tilaavan kokonaan tervattuja sukusia käyttöönsä, ja tällaiset sukset haluttiin kokeiltavaksi vielä saman talven aikana. Jalkaväen tarkastaja, kenraalimajuri Heikinheimo peräänkuulutti ennen kokeiluita, että mitään kokeiluissa mukana ollutta suksea ei tule tervata tai rasvata, ja että sukset palautetaan yleisesikuntaan juuri siinä kunnossa kun ne kokeilujen jälkeen ovat. Tällä haluttiin ilmeisesti varmistaa tulosten vertailukelpoisuus. Jalkaväen tarkastajan pyynnön mukaisesti rajavartiosto osallistui Viipurin Rykmentin ohella ruotsalaisten sotilassuksien kokeilemiseen kevättalvella 1935.¹⁷³

Lapin rajavartioston Sallassa toteutetuissa kokeiluissa ruotsalaisia sotilassuksia verrattiin suomalaisiin sotilassuksiin. Ruotsalaiset sukset koettiin joustonsa ja luistavuutensa osalta hyväksi, ja suomalaisia sukusia vahvempirakenteisiksi. Jäykempi rakenne aiheutti tasaisemman kulumisen, kun suomalaisissa suksissa. Ruotsalaiset sukset olivat kokonaan kyllästetyt tervassa, eivätkä ne vettyneet vesikelilläkään.¹⁷⁴ Samana talvena myös Viipurin Rykmentti kokeili ruotsalaisia sotilassuksia, ja havainnot olivat samankaltaisia Lapin rajavartioston tekemien kanssa. Viipurin rykmentin kolmannen pataljoonan arvion mukaan ruotsalaisilla suksilla olisi voinut hiihtää jopa koko talven niitä tervaamatta.¹⁷⁵

Hiihtovälineiden lisäksi ahkiokokeilut jatkuivat edelleen vuonna 1935. Ahkiotoimikunnan oli määrä kokeilla ahkioita Rovaniemellä maaliskuussa 1935, jossa kokeiluosastoina toimisi rajavartioston ja paikallisen suojeluskunnan sotilaita. Tarkoituksena oli verrata konekiväärin kuljettamista ahkiossa selässä kannettavaan kuljetuslaitteeseen. Kokeiltavana oli ilmeisesti ainakin kaksi siihen asti kokeilujen perusteella kehitettyä ahkiomallia.¹⁷⁶

Maalis- huhtikuun vaihteessa 1936 järjestettiin Sotaväessä kokeiluluontoinen retki Sallan, Savukosken sekä Kemijärven alueella. Tämän retken tulosten perusteella ahkiotoimikunnan suunnittelema yleisahkio todettiin toimivaksi, ja lisätoimet niiden hankkimiseksi sotaväelle aloitettiin hetimiten. Kokeiluretkellä kokeiltiin myös uudenmallisen kenttäpuvun (asepuku m36) soveltuvuutta hiihtämiseen ja talvitoimintaan. Pukua kyseisellä retkellä käyttäneet pitivät sitä onnistuneena.

¹⁷³ Jalkaväen tarkastaja N:o 166, 18.4.1935, SArk 2134/2.

¹⁷⁴ Sisäasiainministeriö, Rajavartiostojen esikunta N:o 939/I. Koskee: Ruotsalaisia kokeilusuksia. Helsinki 14.5.1935. Lisäksi Lapin rajavartioston esikunta Os.I Pvk. N:o 830/I. Koskee: Ruotsalaisia kokeilusuksia. Rovaniemi 10.5.1935. SArk 2134/2.

¹⁷⁵ VR. N:o 3261/III/57.koskee: kokeilua ruotsalaisilla suksilla. Jaakkima 11.5.35. SArk 2134/2.

¹⁷⁶ Ahkiotoimikunta: Kirje Lapin rajavartiostolle 11.3.35, SArk 2134/2, J.tark. Koskee: ahkiokokeiluja, 9.3.34, SArk 2134/2.

Retkellä oli mukana myös rajavartioston henkilöstöä. Heidän varustuksensa poikkesi joiltakin osin sotaväen vastaavista varusteista. Esimerkiksi rajamiesten käyttämää turkkiliiviä pidettiin käytännöllisenä tauko- ja leirivaatetuksena. Samoin lyhytvartisten retkikenkien kanssa käytettävät kangassäärystimet koettiin hyväksi, muun muassa siksi että mainitunlaisia varusteita olisi hyvin saatavilla liikekannallepanon tapahtuessa. Eri osastojen testaamat sissimuonat koettiin retkellä toimivaksi. Samoin jo käytössä oleviin hiihtovälineisiin oltiin tehdyn retken perusteella tyytyväisiä.

Retkellä käytettiin teltoja majoittumiseen, ja kokemukset niistä olivat pienin lisävälinoivomuksin positiiviset. Kokeiluretkellä käytettiin myös kolmiokankaista rakennettuja teltoja, jotka mukailivat teltan m33 mallia. Kolmiokankaita oli suuri määrä varastoissa, joten niillä saattoi majoittua kustannustehokkaasti eikä uusia teltoja tarvitsisi näin ollen valmistaa ja olemassa olevat telttakankaat tulisivat hyötykäytettyä.¹⁷⁷

Telttamallin kehitys aiheutti muutenkin toimenpiteitä vuonna 1936. Puolustusministeriön intendentuuriosasto oli ilmeisesti hankkimassa kohtalaisen suurta telttamäärää tuona vuonna. Jalkaväen tarkastaja oli sitä mieltä, että ennen suurempaa hankintapäätöstä tulisi tutkia ruotsalaisten teltat ja telttakalusto. Kyseessä katsottiin olevan niin merkittävä hankinta, että kaikki yksityiskohdat haluttiin saada kerralla kuntoon. Kotimaisen teltan kehitystyössä ei ilmeisesti ollut alun perinkään suurta henkilömäärää mukana, ja muitakin näkemyksiä haluttiin vielä saada. Ruotsista haluttiin etenkin neulomistapaan, nurkkien vahvistamiseen ja kamiinaan liittyviä tietoja. Kenraalimajuri Heikinheimo esitti Ruotsiin lähetettäväksi Kapteeni T. Hedmania¹⁷⁸ 3. Divisioonan esikunnasta, jota hän piti alan asiantuntijana.¹⁷⁹

Heikinheimo peräänkuulutti muutenkin mahdollisimman tiivistä vuorovaikutuksesta ruotsalaisten kanssa etenkin talvisotavälineitä koskevissa asioissa. Erityisesti tämän katsottiin olevan tärkeää hiihtovälineiden ja erilaisten rekien osalta. Näihin asioihin liittyen Heikinheimo esitti Ruotsiin komennettavaksi insinöörimajuri Hongistoa.¹⁸⁰ Ilmeisesti havaintojen saamista Ruotsista pidettiin sikäli tärkeänä asiana, että itse puolustusministeri Arvi Oksala otti asiaan myönteisen kannan. Oksala toivoi Suomen sotilasiamiehen Ruotsissa antamaan kaiken tarvittavan virka-avun kapteeni Hedmanille. Ilmeisesti tulevan hankinnan laajuus vaikutti asiaan.¹⁸¹

¹⁷⁷ Jalkaväen tarkastajan vuosikertomus v. 1936. T 17646/6

¹⁷⁸ Hedman oli myös ahkiotoimikunnan jäsen.

¹⁷⁹ Jalkaväen tarkastaja N:o 22/jtark. 14.1.1936. SArk 2135/1.

¹⁸⁰ Jalkaväen tarkastaja N:o 23/jtark. 15.1.1936 SArk 2135/1

¹⁸¹ Int.288.694/36, 17.1.1936. SArk 2135/1.

Kokeilutoiminta jatkui edelleen 1930-luvun loppupuolella. Sotaväen 2. Divisioona suoritti suurehkon talvisotaharjoituksen Kankaanpäässä 12–15.2.1939. Harjoitus oli yhtämittainen taisteluharjoitus monipuolisessa maastossa, jossa kaksi osapuolta, hyökkäävä ja puolustava, taistelivat toisiaan vastaan. Opetustarkoitukset olivat taisteluteknisiä ja taktisia käsittäen aina rautatiekuljetusten suorittamista, viivytystaistelua, sekä siirtymistä taistelulajeista (viivytyks, hyökkäys, puolustus) toiseen. Lisäksi harjoiteltiin reservien käyttöä sekä hyökkäämistä hyökkäävän vihollisen sivustaan. Harjoitukseen osallistui kertausharjoitusjoukkoja sekä suojeluskuntalaisia.

Harjoituksesta laadittiin tuttuun tapaan kattava harjoituskertomus, jossa otettiin kantaa taktiilisiin sekä välineisiin liittyviin havaintoihin. Edelleenkin ongelmia aiheutti talven aiheuttama aikalaskelmien paikkansapitämättömyys, sillä talviolosuhteiden hidastavaa vaikutusta ei osattu ottaa riittäväällä tavalla huomioon. Toisena merkillepantavana ongelmana oli suunnistamisen ja suunnassa pysymisen vaikeus, jonka korjaamiseksi ehdotettiin suunnistuskoulutuksen lisäämistä kertausharjoituksissa. Harjoituksessa oli mukana panssarivaunuja, mutta yhteistoiminta niiden ja jalkaväen kanssa ei onnistunut. Syynä tähän pidettiin harjaantumattomuutta. Yhteistoiminta parani hieman harjoituksen edetessä, mutta asian katsottiin tarvitsevan lisähuomiota jatkossa.

Yleisesti ottaen kantamusten keventämistä tilanteen mukaisesti pohdittiin. Tämä tulisi kyseen esimerkiksi lyhyemmän tavoitteen hyökkäystehtävissä, tiedustelutehtävissä ja esimerkiksi asemia varusteltaessa. Ilmeisesti katsottiin lyhytaikaisenkin paremman liikkuvuuden olevan edullista monessa tilanteessa talviolosuhteissa.¹⁸²

Hieman erikoislaatuiseen kokeilutoimintaan voidaan laskea vuoden 1939 kokeilut linnoituslaitteiden käytöstä talvella. Yleisesikunta määräsi Puolustusministeriön koulutusosastoa suorittamaan kokeilut Karjalankannaksella Summassa Munasuon lähellä olleilla kahdella betonikorsulla. Kokeiluilla haluttiin saada käyttökokemuksia linnoituslaitteiden käytöstä monissa eri tilanteissa, kuten majoittumisesta, asemien miehittämisnopeudesta, tähytysmahdollisuuksista, tulenkäyttömahdollisuuksista sekä esteiden vaikuttavuudesta taistelussa. Ilmeisesti käyttökokemuksia Kannaksen linnoituslaitteista ei vielä tässä vaiheessa ollut tarpeeksi. Kokeilut määrättiin suoritettavaksi helmikuussa 1939, ja niiden oli määrä kestää kaksi viikkoa.

Linnoituskokeilujen tärkeyttä kuvastanee niitä varten laadittu todella seikkaperäinen ohjelma kokeiltavista ja mitattavista tekijöistä. Muun muassa korsujen ilman lämpötilaa, kosteuspro-

¹⁸² N:o 315/II/219. sal. Koskee: 2.D:n talvisotaharjoitusta.. Havaintoja 2.D:n talvisotaharjoituksesta 12–15.2.39. Viipuri 3.6.1939.T 17648/5.

senttia ja hiilidioksidipitoisuutta oli määrä mitata jatkuvasti, jotta voitiin selvittää ilmanvaihtolaitteiden toimivuus, sekä korsun miehittämisen vaikutus lukuihin. Kaasusodankäyntiä pidettiin ilmeisesti todennäköisenä, koska korsujen kaasutiiveyden todentamiseen tuli kiinnittää erityistä huomiota kaikessa toiminnassa.

Toisen suuren kokonaisuuden muodostivat ammunnat ja asekokeilut varsinkin konekivääriaseistuksen osalta. Ammunnat liittyivät luonnollisesti korsuista tapahtuvan taistelun erityispiirteisiin, kuten ampumiseen tähytettynä, valaisun aikana, sekä rajoittimien ja osoittimien mukaan.¹⁸³

4.2. Talvitaisteluun liittyvä ohjesääntötyöskentely 1930-luvulla

Suojeluskuntain yliesikunta julkaisi vuonna 1933 oppaan ”Talvi ja suojeluskuntain sotilaskoulutus”. Kirjaseen oli kannen lisätekstin mukaisesti tarjota suojeluskuntalaisille ”periaatteita ja määräyksiä talvikoulutusta varten”. Aihepiiri oli hyvin samankaltainen kuin esimerkiksi sotaväen aikaisemmin julkaisemassa ”Talvisotakäsikirjassa”. Oppaassa käytettiin runsaasti historiallisia esimerkkejä hyväksi talvikoulutuksen ja hiihtotaidon merkityksen painottamiseksi. Historialliset esimerkit olivat kirjasssa mukana todennäköisesti myös hengennostattamistarkoituksessa. Kirjanen ei ollut Talvisotakäsikirjan tapaan pelkästään teknillinen opas, vaan siinä käytiin läpi myös taktillisia periaatteita niin hyökkäyksen kuin puolustuksenkin osalta. Lisäksi sivutilaa oli varattu myös kenttäpalveluksen ulkopuoliseen hiihtokoulutukseen, kuten hiihtosulkeisiin ja yleisiin hiihtoharjoitteisiin.

Taistelutoiminnan osalta opas painotti salaamisen, harhauttamisen, maastonkäytön ja yllätyksen merkitystä menestyksen saavuttamisessa. Puolustustaistelun osalta avaintekijöiksi katsottiin olevan puolustusryhmittymisen syvyys, jolla taataan reservien käytön mahdollisuus ja jossa maasto vaikeuttaisi vihollisen liikettä. Hyökkäystaistelun osalta painotettiin tiedustelu merkitystä, yllätystä sekä epäsuoran tulen käyttöä joka on yhteen sovitettu hyökkäyksen kanssa. Edelleen reservien varaamisen merkitystä painotettiin.¹⁸⁴

Vuonna 1935 jalkaväen tarkastaja määräsi sotaväen joukko- osastoja kokoamaan kaikki siihenastiset kokemukset ja materiaalin talvitaistelusta, ja lähettämään sen jalkaväen tarkastajan

¹⁸³ YE.OpOs. N:o 523/op.1/sal. 29.12.1938, T 17648/5.

PLM. N:o k1.55/39.sal. 25.1.1939, T 17648/5.

PLM N:o k.1.93/39.sal. 10.2.1939, T 17648/5.

¹⁸⁴ *Talvi ja suojeluskuntain sotilaskoulutus*. Suojeluskuntain yliesikunnan julkaisu, 1933. s 3–91.

toimistoon. Tarkoituksena oli saada kokoon kaikki mahdollinen materiaali ja tuki uuden talvi- taisteluohtesäännön kirjoittamista varten. Lähetetty materiaali oli hyvin samankaltaista jo ai- empina vuosina tehtyjen toimintakertomusten ja kokeilukertomusten kaltaista.

Joukko- osastojen materiaalin lisäksi ohjesääntötyön tueksi lähetettiin useita talvitaisteluun liittyviä tutkielmia, niin sanottuja ”kotitöitä”, joita joukko- osastojen upseerit olivat laatineet. Vuosikymmenen alkupuolella laaditut tutkielmat käsittelivät muun muassa lähitaistelua ja rynnäköintiä talvella, varmistusta, vartiopalvelusta ja laduntekoa eri osa- alueineen. Tutkiel- mien laatu oli vaihtelevaa, ja onkin epäselvää missä määrin tutkielmat vaikuttivat varsinaiseen ohjesääntötyöhön. Yleisesikunnan hallussa oli lisäksi ulkomaisia ohjesääntöjä, joista mainit- takoon tanskalainen hiihtopalvelusohjesääntö vuodelta 1927, sekä todennäköisesti jo aiemmin hankittuja ohjesääntöjä muistakin pohjoismaista.¹⁸⁵

Laajempia kokonaisuuksia käsitelleiden oppaiden lisäksi on syytä mainita vuonna 1938 jul- kaistu teltaohjesääntö, joka käsitteli käyttöön otetun teltan ominaisuuksia, pystyttämistä ja varustusta. Aihe oli sikäli tärkeä, koska joukon taistelukunnan säilyttämiseksi oli nopeasti pystytettävän ja hyvän majoituksen merkitys erittäin suuri. Aikaisemman linjan mukaisesti, oli Teltaohjesääntökin rajoitettu virkakäyttöön ja sen sisällön käsittely julkisesti kiellettyä, vaikka se ei suoranaisesti salainen ollutkaan.¹⁸⁶

Ennen talvisodan syttymistä julkaistiin 3.11.1939 ohjesääntö ”Talvisotaopas”. Oppaassa summattiin melko kattavasti siihenastisen kokeilutoiminnan tulokset. On merkillepantavaa, että oppaassa otettiin suurempien joukkojen osalta suorina esimerkkeinä vuoden 1937 pidetystä armeijakunnan talvisotaharjoituksesta. Tämä kuvanee suurempien harjoitusten merkitystä johtopäätösten kannalta, ja 1930- luvun kokeilutoiminnan vähyyttä. Aikaisempien oppaiden tapaan myös Talvisotaopas käsitteli marssia, laduntamista, majoittumista, tiedustelua ja var- mistusta. Taktiikan osalta käsiteltiin puolustustaistelua, hyökkäystaistelua, viivytystä ja takaa- ajoa, sekä aselajitoimintoja talvella. Painopiste oppaassa oli siltikin jalkaväen toiminnoissa. Lähes kaikkien muiden aselajien katsottiin kohtaavan talvella merkittäviä haasteita ja hidas- teita toiminnalleen. Hiihtotaitoa pidettiin oppaassa tärkeimpänä kykynä menestyksellisen tal- visodankäynnin kannalta.

Taktiselta ja taistelutekniseltä puolelta Talvisotaopas painotti aktiivisuutta. Hyökkäystaistelun osalta painotettiin saarrostmahdollisuuksia ja tiedustelun mahdollisuutta ottaa tärkeitä maastonkohtia haltuun. Huonoja keliolosuhteita ja valaistusolosuhteita olisi käytettävä täysi-

¹⁸⁵ Aineistoa talvitaisteluohjesäännön kirjoittamista varten v. 1935. T17644/11. Tanskalainen hiihto-ohjesääntö löytyy YE:n Jalkaväen tarkastajan materiaalista T 17814/6.

¹⁸⁶ Teltaohjesääntö. Puolustusministeriön julkaisu. Otava 1938. s.9.

määräisesti hyödyksi. Hiihtävän jalkaväen kykyä liikkua sekä majoittua pitkä-aikaisesti tietömälläkin alueella telttamajoituksen avulla pidettiin perusedellytyksenä. Puolustustaistelun ja viivytystaistelun kohdalla oppaassa painotettiin sivustauhkan vaaraa sekä reservien käytön merkittävyyttä. Oppaassa painotettiin aktiivisia ja yllättäviä toimenpiteitä kaikissa taistelulajeissa. Talvisotaopas oli luonnollisesti asiasisältönsä vuoksi määritetty salaiseksi.¹⁸⁷ On vaikeaa sanoa, kuinka laajalti oppaan sisältö ehti vaikuttaa joukkojen toimintatapoihin ennen talvisotaa, koska opas ilmestyi vain noin kuukautta ennen sodan syttymistä. Talvisotaoppaan viimeinen lause kuvanee hyvin talvisodankäyntiin liittyvää silloista näkemystä:

*”Jos itse osaamme oikealla tavalla suhtautua talven ilmiöihin, käyttää hyväksemme liikkuvuuttamme, sitkeyttämme ja tottumustamme talviolosuhteisiin, on talvi sodankäynnissä parhaimpia ystäviämme”.*¹⁸⁸

4.3. Tilanne 1930-luvun lopulla

Vuosikymmenen loppupuolella teltta m/36, jota kutsutaan myös puolijoukkueteltaksi, vakiintui sotaväen käyttöön. Vuonna 1938 julkaistiin Telттаohjesääntö, jossa käsiteltiin kattavasti uuden teltan käyttöä ja huoltoa. Näin jo 1920-luvusta asti käynnissä ollut kenttämajoitusvaihtoehtojen kokeilutoiminta ja vakiintumaton tilanne päättyi uuden teltan käyttöönoton myötä. Uusi telttamalli oli tarkoitettu 20 sotilaan majoitustilaksi, ja sitä saatettiin käyttää myös toimisto tai huoltotelttana. Tärkeänä ominaisuutena talvisodankäynnin osalta teltta voitiin lämmittää siihen suunnitellulla kamiinalla.¹⁸⁹

Konekiväärien kuljettaminen talvella oli ollut eräs kokeiluista aiheista, mutta suksijalustan ja konekivääriahkion mallit eivät ilmeisesti täysin vakiintuneet. Kuitenkin vuonna 1937 Suojeluskunnat tilasivat omia pyöräjalustaisia konekivääreitä m/09-09 varten 155 kappaletta ahkioita, malliltaan kk-ahkio m/ Parkkola. Kuljetusahkion oli suunnitellut reservin luutnantti Arvi Parkkola.

Jo 1920-luvun puolivälistä asti kokeiluissa mukana ollut nestejäähdytteisen konekiväärin (maxim) lumivaippa hyväksyttiin virallisesti käyttöön tammikuussa 1939. Kyseessä ei kuitenkaan ollut everstiluutnantti Savoniuksen V- vaippa, vaan tavalliseen pyöreään jäähdytysvaippaan muokattiin lumentäyttöaukko keskelle sen päälle. Kaikki työn alla olleet konekiväärit

¹⁸⁷ *Talvisotaopas*. Yleisesikunnan julkaisu, Otava 1939.

¹⁸⁸ *Talvisotaopas*, 1939. s. 123.

¹⁸⁹ *Telттаohjesääntö*. Puolustusministeriön julkaisu. Otava 1938. s.9–14.

m/32–33 käskettiin varustaa lumivaipoilla jo tehtaalla. Osaan jo valmistuneista vaipoista tehtiin muutostyöt peruskorjauksena. Lumivaippa eliminoi tarpeen kantaa mukana jäätymisherkkiä jäähdytynestekannuja.¹⁹⁰

Niin ikään yleisahkion malli vakiintui ilmeisesti vuosikymmenen loppupuolella noin vuoden 1936 tienoilla. Kokemusten perusteella vielä hieman paranneltuja ahkioita tilattiin 450 kappaletta vuonna 1936.¹⁹¹

Lähes kaikissa kokeiluissa ja harjoituksissa oli jo heti 1920-luvun alusta asti huomioitu sukset. Soveliasta sotilassuksea, ja siihen liittyviä suksisiteitä sekä sauvoja oli kokeiltu ja kommentoitu runsaasti. Itse suksen malliksi alkoi vakiintua melko pitkä kotimainen murto- maasuksi, sekä niiden kanssa käytettäväksi bamburuo’osta valmistetut sauvat joissa oli ranne-lenkit. Kuitenkin vielä vuoden 1939 alkupuolella kokeiltavaksi esitettiin ainakin kahta erimallista suksisidettä¹⁹², eli siteen osalta ei ilmeisesti päästy vielä tyydyttävään lopputulokseen. Luonnollisesti suksisidekysymys liittyi läheisesti kysymykseen sopivasta jalkineesta. Sopivia hiihtojalkineita oli niin ikään kokeiltu ja kommentoitu 1920-luvun alkupuolelta asti.¹⁹³

Vuoden 1937 armeijakunnan talvisotaharjoituksen johtopäätöksinä havaittiin edelleen puutteita joukkojen koulutustasossa sekä sotavarustuksessa. Suuren mittakaavan talvitaisteluharjoitus asetti haasteita johtamistoiminnalle, ja talviolosuhteet aiheuttivat virhearviointeja joukon suorituskyvyn ja toiminnan nopeuden osalta. Joissakin tilanteissa joukot joutuivat esimerkiksi odottelemaan lähtöasemassa useita tunteja pakkasessa, ja tämä aiheutti runsaasti paleltumisia.

Talviolosuhteita ei osattu ottaa johtamisessa riittävästi huomioon. Sotaharjoituksesta paistoi läpi, että suuressa mittakaavassa toteutettuja sotaharjoituksia ei 1930-luvun aikana ollut tarpeeksi. Nyt lisähaasteena olivat lisäksi ankarat talviolosuhteet. Harjoituksen opetustarkoitukset olivat tilanteeseen nähden tarkoituksenmukaiset: Harjoituksen opetustarkoituksena oli saavuttaa kokemuksia johtamisesta ja taisteluista talviolosuhteissa, Laatokan Karjalan maaston tutkiminen sotilaalliselta kannalta talvioloissa sekä tutustuttaa joukkoja talven sekä alueen erikoisolosuhteisiin.

Vaikka talvisodankäynnissä tarvittavaa varustusta oli jo kehitetty 1920-luvun alkupuolelta lähtien, havaittiin varustuksessa yhä edelleen puutteita. Kenttävarustusta pidettiin edelleen liian raskaana, ja ilmeisesti vielä tässä vaiheessa kaikilla joukoilla ei ollut lumipukua käytös-

¹⁹⁰ Palokangas Markku: *Sotilaskäsiaseet Suomessa 1918–1988, II osa*. Suomen asehistoriallinen seura ry, 1991. s. 426, 444–445.

¹⁹¹ Jalkaväen tarkastajan vuosikertomus v. 1936, T 17646/9.

¹⁹² Mäystinside ja jalkineen kannan taakse tuleva kiintoside.

¹⁹³ JT N:o 12/3 sal. Koskee: suksisidekysymystä. T 17648/5.

sä. Suurin osa joukoista käytti vielä lumiviittaa, jota pidettiin selvästi erillisiä lumipuvun housuja ja takkia huonompana ratkaisuna. Tämä on merkillepantavaa, sillä lumipuvun käyttöä oli esitetty useasti käyttöönotettavaksi jo 1920-luvun alkupuolella puhumattakaan joukko- osastojen kertomuksista 1930-luvun alussa. Rekikalustoon oltiin yleisesti tyytymättömiä. Hiihtovälineet vastasivat jo arvioiden mukaan pienten muutosten jälkeen tarkoitustaan. Kaiken kaikkiaan sotaväen päällikkö, kenraaliluutnantti Hugo Viktor Österman¹⁹⁴ piti harjoitusta hyödyllisenä ja melko onnistuneena.¹⁹⁵

Maaliskuussa vuonna 1939 järjestettiin armeijakunnan joukkojen kesken vielä yksi suurehko talvisotaharjoitus, joka oli kuitenkin paljon vuoden 1937 harjoitusta pienempi. Joukkoja oli paljon vähemmän, ja ne koostuivat lähinnä 2.divisioonan ja Ratsuväkiprikaatin joukoista. Vastakkain olivat kolme jääkäripataljoonaa molemmilla puolilla, sekä tukevia aselajeja, kuten tykistöä. Harjoituksen valmistelussa painotettiin aikaisempien kokemusten, ja varsinkin vuoden 1937 harjoituksen havaintojen hyödyntämistä toiminnassa. Puolustusministeriö lisäksi määräsi harjoitukseen kokeiltavaksi yhteensä 200 kappaletta uudenmallisia, erityisesti sotilaskäyttöön kehitettyjä suksisiteitä. Suksisiteiden oli tarkoitus soveltua käytettäväksi useiden eri jalkinemallien kanssa, koska hiihtojalkineeksi hyvin soveltuvia lapikkaita ei olisi jakaa tarpeeksi sodan ajan kenttäarmeijalle. Pidettiin faktana, että reserviläiset joutuisivat liikekannalleanon sattuessa käyttämään paljon omia tai yksityisliikkeistä lunastettuja välineitä.¹⁹⁶

Vuoden 1939 harjoituksen opetustavoitteet olivat hyvin yhteneväiset aiemman suuren talvisotaharjoituksen kanssa. Hyökkäyksellisten ja puolustuksellisten, siis taktiikkaan liittyvien tavoitteiden lisäksi tavoitteena oli harjaannuttaa joukkoja hiihtomarssien sekä majoittumisen suorittamisessa, sekä suorittaa pienimuotoista kokeilutoimintaa jo mainittujen suksisiteiden osalta.¹⁹⁷ Laajempaa, vuoden 1937 harjoituksen kaltaista kattavaa ja analyttistä harjoituskerromusta ei kuitenkaan laadittu vuoden 1939 harjoituksesta. Syynä tähän oli ilmeisesti kiristynyt kansainvälinen tilanne, jolloin sotaväki keskittyi kiireellisempiin asioihin. Vuosien 1937 ja 1939 talvisotaharjoitukset olivat ainoat Armeijakunnan esikunnan suunnittelemat ja johtamat sotaharjoitukset. Vuonna 1936 oli ollut tarkoitus järjestää suuri talvisotaharjoitus, mutta se jouduttiin varojen puutteessa peruuttamaan. Vaikka talvisotaharjoituksissa kohdattiin tottu-

¹⁹⁴ Hugo Viktor Österman (1892- 1975). Sotaväen päällikkönä 1933–1940.

¹⁹⁵ Selostus AK:n talvisotaharjoituksesta v 1937. II osa Kokemukset. Sotaväen päällikön yleisarvostelu. (1938) T 17644/16.

¹⁹⁶ N:o 0/II/219 sal. Koskee: AK:n talvisotaharjoitusta maaliskuussa 1939, Viipuri 7.1939, T 17648/5. N:o 95/II/216 sal. Koskee: Sotaharjoituskokemusten jakelua, Viipuri 18.2.1939. T 17648/5. Lisäksi N:o K1.45/39 sal. Puolustusministeriön kirje AK:n esikuntaan 20.1.1939.

¹⁹⁷ N:o 112/II/219 sal. Erotuomariohjeet AK:n talvisotaharjoituksilla 1939. T 17648/5.

mattomuuden takia suuria haasteita, joukot ja johtajat kykenivät sopeutumaan tilanteisiin hyvin.¹⁹⁸

Talvivarustuksen varustetyypit oli saatu kokeilutoiminnan myötä kehitetyksi, mutta määrät eivät saavuttaneet tavoitetasoa. Talvivarustus oli jakautunut epätasaisesti joukkojen kesken. Esimerkiksi lumipukuja oli vuonna 1939 varastossa 144 400 kappaletta, jotka riittivät hyvin rintamajoukoille mutta ei koko sodanajan kenttäarmeijalle. Erästä tärkeää innovaatiota, eli sotilastelttaa oli syksyllä 1939 varastoissa noin 11 700 kappaletta. Näistä noin 4500 olivat pahvisia korviketeltoja. Kamiinoita oli ehditty valmistaa lähes 9000 kappaletta. Aiemmin pääasiallisena majoituksena toimineet telttakankaat oli tässä vaiheessa poistettu vakiokäytöstä.

Selkäreppu korvasi aiemmin käytössä olleen tornisterin 1930-luvun kuluessa, ja osasyynä lienee myös talvitaistelukokeiluissa tehdyt havainnot. Selkäreppuja oli vuonna 1939 varastossa noin 175 000 kappaletta. Suksitilanne oli vuonna 1939 kohtalainen. Suksia oli jaettavaksi 6-7 divisioonalle. Osin puute oli näennäinen, sillä sotilaspassissa oli ohje tuoda sukset jos liikekannallepano tapahtuisi talviaikaan. Puolustuslaitoksen varastoissa olevat sukset olivat pääosin kotimaisia, ja niissä oli ilmeisesti kokeilutoiminnan perusteella käyttöönotetut mäys-tinsiteet.¹⁹⁹

Tykistön liikkuvuus oli vielä 1930-luvun lopulla pitkälti teihin sidottua. Esimerkiksi vuonna 1932 kunnollisia rekiä ei ollut tarpeeksi neljälle kahdentoista tykin patteristolle. Ahkiotilanne oli niin ikään lukumäärällisesti heikko, vaikka kokeilujen myötä kehitetty malli oli ilmeisen tyydyttävä. Tarpeeksi suurimittaisiin hankintoihin ei yksinkertaisesti ollut varaa.²⁰⁰

Hankintamäärät talvivarusteissa eivät täysin vastanneet suomalaisen taktiikan vaatimuksia talviolosuhteissa, mutta ainakin materiaalia oli kehitetty tarkoituksenmukaiseksi ja joitakin hankintoja tehtiin. Joukkoja ei voida sanoa määrätietoisesti varustetun talvisodankäyntiä varten. Toki on otettava huomioon, että armeijan oli silloisessa tilanteessa pakko priorisoida hankintojaan.²⁰¹

¹⁹⁸ Toivonen (1983). s. 48.

¹⁹⁹ Kronlund (1988), s. 450–451.

²⁰⁰ Iskanius, Markku: Suomen maavoimien taistelukelpoisuus vuosina 1919–1939 materiaallisen valmiuden kannalta. Diplomityö 81/1438, 1981: s.63–64.

²⁰¹ Sama. s.70.

5. JOHTOPÄÄTÖKSET

Suomen sotaväen tilanne oli itsenäistymisen ja vapaussodan jälkeen monin tavoin haasteellinen. Idässä rajanaapurina oli Suomeen vihamielisesti suhtautuva valtio, jonka kanssa käytiin kahakoita heimosodissa ja jonka sotilaallinen ja poliittinen kehitys näytti yhä enemmän uhkaavalta ajan kuluessa. Koulutettua sotaväkeä oli verrattain vähän, ja upseeristo oli taustaltaan vaihtelevaa. Haasteista huolimatta tilanne ei suinkaan ollut toivoton. Jo varhaisessa vaiheessa tajuttiin Suomessa vallinneiden olosuhteiden sekä resurssien erilaisuus ulkovaltoihin verrattuna. Vaikka sotaväen hallussa ollut varustus ja aseistus olivat Vapaussodan jälkeen melko sekalaista, oli esimerkiksi suksia jotakuinkin tarpeeksi rauhan ajan tarpeisiin. Talvi ei ollut maatalousyhteiskunnassa kasvaneille ihmisille täysin vieras elementti, joten lähtökohdat olisivat voineet olla huonommatkin.

Sotaväen ja suojeluskuntien piirissä oli verrattain paljon henkilöitä, joilla oli ideoita ja ajatuksia talvitaistelusta. Kenties innostus omasta itsenäisestä valtiosta ja sen sotaväen kehittämistä vielä korostivat halua kehittää erityisen suomalaisiksi katsottuja osatekijöitä, kuten sissitoimintaa ja talvitaistelutaitoa. Resurssien vähyys on todennäköisesti vaikuttanut asioiden hitaaseen kehittymiseen, mutta henkilöstön motivaatiosta, innostuksen tasosta tai ammattitaidosta nämä asiat eivät ole olleet kiinni. Lisäksi ennakkoluuloton suhtautuminen historian oppeihin ja eri tahojen tarjolla olevaan tietoon on varmasti ollut yksi eteenpäin vieneistä tekijöistä.

Kaikki kokemukset hiihtävien sotilaiden kyvyistä taistella eivät esimerkiksi Vapaussodan jälkeen olleet yksinomaan positiivisia, mutta jo 1920-luvun alkupuolella yhä useammat uskoivat talvitaistelun mahdollisuuteen tulla erittäin merkittäväksi osaamisalueeksi. Voidaan perustellusti sanoa, että talvitaistelukyvyyn ja siihen liittyvän kokeilutoiminnan merkittävyys ymmärrettiin, ja asiaan suhtauduttiin äärimmäisellä vakavuudella. Sotaväki kokosi talvikokemuksia joukko- osastoista heti 1920-luvun alkupuolella. Suojeluskuntien ehdotus kokeilutoiminnan yhdistämisestä oli järkevä: Näin sotaväen huomattavasti suuremmat resurssit ja suojeluskunnissa vaikuttaneiden henkilöiden innovatiivisuus saatiin yhdistettyä yhteisen päämäärän hyväksi. Suojeluskunnat oli toteuttanut omia kokeiluitaan ja talvisodankäyntiin liittyviä asioita oli mietitty alusta asti. Olihan ensimmäinen puhtaasti talvisodankäyntiä käsittelevä teos ”Jalkaväki suksilla” suojeluskuntien yliesikunnan julkaisema teos, joka tosin tuli myös sotaväen käyttöön.

Alkuvaiheilla kokeilutoiminnalla selvitettiin asioita, joita tuli jatkossa selvittää ja josta oli saatava välittömästi tietoa kokeilutoiminnan jatkamiseksi. Omien kokeilujen lisäksi tietoa tuli jakaa kaikille tarvitsijoille. Vähitellen selvitettiin konkreettisempia asioita, kuten suksien soveltuvuutta sotilassuksiksi, marssinopeuksia, vaatteita, ahkioita ja niin edelleen. Alkuvaiheilla kaikki kokemukset talviolosuhteista olivat arvokkaita, vaikka varsinaisia ohjattuja ja koodinoituja kokeiluita ei olisikaan tehty. Pitihän selvittää, mitä talvi mahdollistaisi ja mitä talvi rajoittaisi, ja miten talvi vaikuttaisi sotajoukon toimintoihin. Kokemusten yhä lisääntyessä heräsi jatkuvasti uusia tarpeita selvittää asioita, joita sitten annettiin toimeksiantona kokeilupataljoonalle ja muille joukko- osastoille. Luonnollisesti ulkomailla tapahtunutta kehitystäkin seurattiin, joten selvitettäviä asioita tuli lisää myös sitä kautta. Olihan selvitettävä, toimiiko joku väline tai toimintatapa myös kotimaan olosuhteissa. Ja esimerkiksi Ruotsissa tapahtunutta kehitystä oli heidän runsaampien kokemustensa takia järkeväkin seurata, jottei kaikkia asioita olisi tarvittu keksiä jokaisen yksityiskohdan osalta uudestaan. Tärkeimmät kehitettävät välineet olivat hiihtovälineet, kuljetusvälineet, vaatetus (mukaan lukien naamiointi) sekä majoitusvälineet.

Ajan myötä selvitettävien asioiden painopiste muuttui hieman. Alkuvaiheilla suurin osa problemeista liittyi asioiden tekniseen puoleen, eli yksinkertaistetusti sotavarustukseen, olosuhteista selviämiseen sekä olosuhteiden vaikutuksiin joukon toimintakyvyille. Vähitellen teknispainotteisuus sai antaa enenevässä määrin tilaa taistelutekniikkaan ja taktiikkaan liittyville kysymyksille. Vähitellen tiedettiin talven antamat mahdollisuudet mutta myös sen asettamat rajoitteet, jotka huomioiden talvella olisi taisteltava. Tärkeimmiksi kysymyksiksi nousivat liikkuvuuteen liittyvät tekijät ja liikkuvuuden antamat mahdollisuudet sotajoukolle. Liikkuvuuden katsottiin mahdollistavan yllätykseen pääsemisen, sekä reservien suuntaamisen niin hyökkäys - kun puolustustaistelussakin. Talvi asetti myös rajoitteita, joita piti osata hyödyntää mutta samalla myös varoa.

Painopisteen hienoisesta muuttumisesta huolimatta tarkasteluajanjakson loppuun asti kokeiltiin yhä uusiakin välineitä. Asevoimat olivat silloin ja ovat myös nyt jatkuvasti muutoksen ja kehityksen tiellä, joten tässä ei ole mitään ihmeellistä. Asioiden saavutettua tyydyttävä taso jatketaan yleensä silti vieläkin parempaa tilannetta kohti.

Ohjesääntöjen osalta painotukset muuttuivat jonkin verran kokeilutoiminnan ja kokemusten lisääntyessä. Selkeästä teknispainotteisuudesta ja taisteluteknisistä suoritteista alettiin kaikkien taistelulajien osalta painottaa aktiivisuuden ja liikkeen merkitystä menestystekijöinä.

Ensimmäiset teokset 1920-luvun alussa painottivat hiihtotaidon merkitystä, ja hiihtoteknisille asioille oli varattu runsaasti sivutilaa. Suojeluskuntien opas ”Jalkaväki suksilla” on hyvä esimerkki. Kirjasessa käsiteltiin runsaasti suksilla tapahtuvia perussuoritteita, ja taisteluteknikkaakin käsiteltiin aina komppaniatasolle asti. Varsinaista taktiikkaa ei kirjassa käsitelty. Ensimmäinen sotaväen oma ohjesääntö ”Talvisotaopas” vuodelta 1928 oli niin ikään laajahko teknillinen ohje talviolosuhteista selviämiseen. Kenties katsottiin, että talvesta ei ollut vielä tarpeeksi kokemuksia erityisen talvitaktiikan kehittämisen osalta, mutta oppaasta on varmasti ollut apua talviolosuhteissa toimineille joukoille. Jonkinlaisen ohjesäännön olemassaolo on lisäksi varmasti auttanut perusasioiden ja välineiden kouluttamisessa.

Seuraavana vuonna julkaistu ”Talvitaktiikka” sen sijaan käsitteli puhtaasti taisteluteknisiä ja taktisia asioita. Monet oppaan painotuksista jäivät itse asiassa perustekijöiksi talvitaktiikan osalta. Kahden sotaväen oppaan käyttö rinnakkain on jo antanut kohtuulliset perusteet sotajoukon toiminnalle talviolosuhteissa. Kokeilutoimintaa jatkettiin läpi 1930-luvun, mutta viimeisimmässä oppaassa, eli vuonna 1939 julkaistussa ”Talvisotaoppaassa” ei ollut edeltäjiinsä verrattuna mitään huomattavan erilaisia painotuksia.

On paikallaan hieman vertailla näitä kahta kymmenen vuoden aikaerolla julkaistua ohjesääntöä keskenään. Talvitaktiikkaa painotti taistelulajeissa seuraavia asioita: Yleisesti ottaen taisteluun vaikuttavat talvella eniten liikkeen merkitys, maasto, lumen estearvo sekä pakkasen ja sen vaikutukset. Yllätykseen voidaan päästä käyttämällä hyväksi huonoa säätä, pimeyttä, talviteitä sekä tekemällä ladut viimehetkellä, unohtamatta harhauttavia latuja. Hyökkäyksessä hyökkäysryhmytyksen syvyydellä on suuri merkitys, ja tykistöä on tuotava tarpeeksi eteen. Hyökkäyksessä pyritään sitomaan vihollinen etenemissuunnassa taisteluun, jonka jälkeen liike suunnataan sivustaan tai selustaan. Saarrostaessa korostettiin liikkeen ylläpitämisen tärkeyttä, ja menestystä tuli muutenkin onnistuneen murron jälkeen ylläpitää ja kehittää reserveillä. Oppaassa korostettiin valiohiihtäjien merkitystä sotaliikkeiden tekijänä sekä reservinä, eli ilmeisesti ajatus erityisistä hiihtojoukoista eli jollakin tapaa.

Hyökkäyksessä tiedustelulla ja valmistelulla katsottiin olevan maaston valinnan ohella tärkeä merkitys hyökkäyksen onnistumisen kannalta. Puolustustaistelussa katsottiin, että vihollisen liikuntakyky on huomioitava omissa toimenpiteissä. Katsottiin, että varsinaisessa puolustuslinjassa riitti heikompiakin joukko, mutta reservin tulisi olla vahva. Majoittumisen katsottiin vaikuttavan joukkojen sijoittamisen etäisyyteen etulinjasta. Vastaiskuja ja hyökkäyksiä pidettiin puolustustaistelun luonnollisena osana, eli voidaan puhua aktiivisesta puolustustaistelusta.

Aktiivisen taistelun lisäksi painotettiin lumen ja maaston estearvon sekä linnoittamisen tärkeyttä. Talvitaktiikkaa oli tarkoitettu rinnakkain käytettäväksi teoksen Talvisotakäsikirja kanssa. On perusteltua sanoa, että yhdessä nämä kirjat ovat tarjonneet kohtalaiset perusteet talvikoulutuksen antamiseksi joukoille sekä kokeiden jatkamiselle.

Talvisotaoppaassa painotettiin niin ikään olosuhteiden hyödyntämistä operatiivisen sekä taktillisen yllätyksen saavuttamiseksi. Taktiikan osalta painotettiin pyrkimystä iskeä selustaan ja sivustoihin, ja toimintaan liittyviin aikalaskelmiin tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Aselaji-toiminnoista painotettiin erityisesti tiedustelun merkitystä talvisodankäynnin liikkuvan luonteen vuoksi. Uutena osuutena verrattuna aiempaan oppaaseen Talvisotaoppaassa oli erillinen ilmatorjuntaa ja naamioimista käsittelevä osuus.

Hyökkäystaistelun osalta painotettiin samoja asioita kun teoksessa ”Talvitaktiikka”, lisänä vielä hyvien yhteyksien ja selkeiden osatavoitteiden korostaminen. Pyrkimystä yllätykseen olosuhteiden, kuten huonon sään ja pimeyden turvin pidettiin myös tärkeänä. Vahvaa vihollista vastaan katsottiin voivan käyttää syvää saarrosta, ja sen osalta samoja elementtejä kun Talvitaktiikka -teoksessa katsottiin voivan käyttää. Liian matalaa saarrosta joka johtaa rintamahyökkäykseen vahvaa vihollista vastaan tulisi välttää.

Puolustustaistelun osalta elementit olivat aiemman oppaan mukaan todella yhteneväiset. Nyt lisänä tuli mahdollisuus käyttää teltoja miehistön majoittamiseen lähellä etulinjaa, jolloin pitkät ja väsyttävät vaihdot voitaisiin välttää. Maaston oikeanlaista käyttöä puolustustaistelussa korostettiin vielä entisestään niin asemien valinnan kun maaston estearvon huomioimisen osalta. Puolustustaistelun tuli edelleen olla aktiivista, ja sulutteita tuli käyttää hyväksi sekä mahdollisuutta sivustatuleen tuli hakea. Talvisotaoppaassakin puhuttiin niin sanotuista valiohiihtäjistä, joten ilmeisesti katsottiin että koko jalkaväki ei olisi niin kykeneväinen toteuttamaan kaikkia vaativia tehtäviä talviolosuhteissa. Ohjesääntöjen perusteella taktiikan voidaan sanoa saavuttaneen peruspiirteensä 1920-luvun aikana, ja kokeilutoiminnan myötä jotkut osatekijät saivat lisävahvistusta sekä lisää sävytteitä.

Sotavarustus kehittyi kokeilutoiminnan perusteella verrattain runsaasti. Runsaat samansuuntaiset kokemukset tietyistä välineistä puhuivat selkeää kieltä siitä kehityssuunnasta joka olisi valittava. Monesta olennaisista varusteista, kuten hiihtovälineistä ja lumipuvuista alkoivat kokemukset olla jo 1920-luvun puolella sellaisia, että alustavia johtopäätöksiä kyettiin tekemään. Tästä huolimatta suksisidekysymys ja hiihtojalkinekysymys olivat vielä 1930-luvun

puolenvälin jälkeenkin osin kesken. Suhteellisen pitkä ja leveä murtomaasuksi koettiin useimmiten hyväksi, ja armeijan vakituinen suksimalli kehittyi siitä. Silti esimerkiksi ruotsalaisia sotilassuksia kokeiltiin vielä 1930-luvun puolivälissä niiden tiettyjen erityispiirteiden takia. Suksien tavoin ahkio oli eräs välineistä, joka vähensi joukkojen riippuvaisuutta tiestöstä ja välittömästä kuormaston tuesta. Erimallisia ahkioita kokeiltiin 1920-luvun alkupuolelta asti, ja ilmeisen tyydyttävään yleisahkiomalliin päästiin vuoden 1936 tienoilla. Silti kokeilut erikoisahkioiden osalta jatkuivat vielä.

Kehittyminen oli selkeää esimerkiksi kenttämajoitumisen osalta. Perinteiset havumajat alkoivat jäädä telttakangasratkaisujen varjoon, ja viimeisenä kehityskaudessa seurasi kamiinalla varustettu majoitusteltilta. Ensin ilmestyi teltilta m/33, jonka jälkeen parannusten jälkeen teltilta m/36. Majoittumisen mukavuus sekä sen pystyttämisen vähäisempi aikavaatimus ja helppous lienevät olleet suurimmat syyt muutokseen. Joukkojen kyvyn majoittua ja selvitä talvisissa olosuhteissa toimintakykyisenä voidaan katsoa olevan eräs merkittävimmistä asioista, joita talvikokeiluilla saavutettiin. On aivan selvää, että sisämajoituksista riippuvainen joukko on käyttökelpoisuudeltaan ala-arvoisempi verrattuna oikealla tavalla varustettuun joukkoon, joka kykenee majoittumaan käytännössä missä vain.

Lumipuvun lisäksi myös muu vaatetus kehittyi, mutta tämä tapahtui ikään kuin tapahtuneen asepuvun uudistamisen rinnalla. Kenttäpuku m/36 koettiin aiempia pukuja paremmaksi myös talviolosuhteissa, mutta on hieman epäselvää, että vaikuttivatko talvikokeilut puvun kehitystyöhön. Erityisesti hiihtävälle sotilaille suunnitellut kokeiluvälineet, kuten veden pitävät tuulipuvut ja patruunataskuin varustetut takit eivät sen sijaan tulleet laajaan käyttöön. Samoin käytännöllisiksi taukovaatteiksi koetut rajavartiostojen turkisliivit eivät tulleet yleisesti käytettäväksi. Suurimpana syynä ovat todennäköisesti olleet taloudelliset tekijät. Sotilaiden henkilökohtaisen naamiointin avuksi tuli lumipuku. Kokeilujen perusteella opittiin naamioimaan suurempiakin kohteita, kuten hevosia ja rekiä vihollisen ilmasta ja maasta tapahtuvaa tähtäystä vastaan. Tässä pystyttiin käyttämään halpoja keinoja, kuten valkoisia kankaita ja luonnonmateriaalia. Talvinaamiointin merkitys ymmärrettiin selkeästi aiempaa paremmin.

Talvikokeiluilla oli oma vaikutuksensa aseteknisiin asioihin. Eräänä tärkeänä keksintönä voidaan pitää konekiväärin jäähdytysvaippaa, jonka avulla jäähdytys pystyttiin hoitamaan lumella. Konekiväärin suksijalakset ja konekiväärin sijoittaminen ahkioon ovat niin ikään olleet tärkeitä. Myös muu aseistus kehittyi paremmin palvelemaan talvisodankäyntiä, mutta tämän ei voida katsoa johtuneen pelkästään talvisotakokeiluista. Esimerkiksi Pikakivääri LS-26 oli mahdollista kuljettaa hiihtäessä selässä, kun aiempia kevyitä konekivääreitä varten tarvittiin ahkio. Tärkeäksi välineeksi ammusten ja muiden tarpeiden kuljettamiseen huomattiin jo mai-

nittu ahkio, joka kehittyi hyväksyttävään muotoon vuoteen 1936 mennessä. Ahkiota samoin kuin suksia pystyttiin käyttämään tilapäisenä ampumatukena esimerkiksi pikakiväärille.

Yksittäisen miehen kivääriaseistuksen osalta talviolosuhteissa suositeltiin jo verrattain aikaisin lyhyempää karbiini- mallista kivääriä, mutta suurimittaisiin hankintoihin ei tällaisen aseensa osalta lähdetty. Vaikka kiväärimallit säilyivät pitkänä, ainakin talvitaistelukokeiluiden perusteella aseiden kunnossapitäminen alkoi paremmin vastata talven vaatimuksia. Lisäksi lumen ja havujen menemisen piippuun estäviä piipunsuojuksia kokeiltiin ja hankittiinkin joitakin määriä. Konepistooli havaittiin niin ikään hyväksi hiihtävän sotilaan aseeksi, vaikka aseensa kehitystyöhön talvitaistelukokeilut eivät todennäköisesti juurikaan vaikuttaneet.

Aseistuksen osalta ei päästy kaikilta osin tyydyttäviin ratkaisuihin. Raskas tykistö jäi edelleen riippuvaiseksi tieurista ja auruksista, mutta ainakin aurausten välttämättömyys tiedostettiin ja siihen tiedettiin tarvittavan auraukkalustoa. Kevyempiä tykistöaseita kyettiin kuljettamaan suksijalaksilla ja vähälukuisella tykistörekikalustolla myös huonompia talviteitä ja maastoakin pitkin.

Pioneeritoiminnan osalta talviolosuhteita opittiin hyödyntämään esimerkiksi jään vahventamisen ja jääsiltojen muodossa. Lisäksi lumen este ja suoja- arvot ymmärrettiin ottaa aiempaa paremmin huomioon esimerkiksi puolustustaistelussa. Talviteiden käyttämisestä tuli tavallista, ja esimerkiksi aurausten tarve eri aselajeihin liittyen osattiin ottaa nyt paremmin huomioon. Tienteko ja tienpito liittyivät ainakin ohjesääntöjen mukaan tiiviisti taistelun valmistaviin toimenpiteisiin.

Joukko- osastojen kokemukset sekä erilliset kokeilut näyttivät talven tarjoamat mahdollisuudet sekä sen asettamat rajoitteet. Tällä on ollut suuri vaikutus taistelutekniikkaan, mutta myös taktiikkaan. Syvä lumi on mahdollistanut esimerkiksi hiihtävän joukon koukkaukset ja syvälle etenevät operaatiot vihollisen selustaan, mutta vastaavasti syvä lumi on estävä tekijä suorassa rintamahyökkäyksessä tai rynnäkössä. Taistelutekniikan osalta tuli talvella huomioida monia elementtejä, joita ei tarvinnut ottaa niinkään huomioon sulan maan aikana. Esimerkiksi etuvartiossa toimiessa pakkaselta suojautumisella on suuri merkitys. Vastaavasti maaston ja erityisesti lumen estevaikutus on täytynyt huomioida aivan eri tavalla kaikissa taistelulajeissa.

Kokemukset harjoituksista ja kokeiluista ovat vaikuttaneet myös johtamistoimintaan. Talvi aiheutti aikalaskelmien paikkansapitämättömyyden kesäolosuhteisiin verrattuna, ja asiat pitkin jatkossa suunnitella talviolosuhteiden mukaisesti. Kesällä ei ole välttämättä ongelma, että hyökkäävä joukko odottaa taivasalla koko yön lähtöasemassa, mutta talvella tämä on mahdollonta tai vaarallista ilman majoitusvälineitä. Samoin esimerkiksi joukon marssinopeus on tal-

violosuhteissa huomattavan erilainen kun kesäolosuhteissa. Kuitenkin talviolosuhteet aiheuttivat runsaasti virhelaskelmia suuremmissa harjoituksissa vielä 1930-luvun loppupuolellakin. Tämän voidaan katsoa johtuneen johtajien harjaantumattomuudesta taistella talviolosuhteissa suuremman joukon osana.

Asevelvollisten 1920- ja 1930-luvuilla saaman talvitaistelukoulutuksen merkitystä on vaikea arvioida, mutta sitä ei voida sivuuttaa täysin merkityksettömänä. Tutkimuksen perusteella ainakin perusasioista ja välineiden käytöstä on annettu riittävän tasoinen koulutus. Miehistön harjaantumisen lisäksi johtajien kokemuspohjan lisääntymisellä on epäilemättä ollut merkitystä. Ainakin itseluottamus talvitaistelun osalta omiin kykyihin on varmasti lisääntynyt.

Kaikki pyrkimykset talviolosuhteisiin sopeutumisesta ja talviolosuhteiden täysimittaisesta hyödyntämisen kyvystä eivät ehkä toteutuneet täysin. Tästä huolimatta saavutettuja tuloksia ja kokemuksia ei ole syytä väheksyä. Ilman yli kaksi vuosikymmentä kestäneitä kokeiluita ja asioihin paneutumista olisi tilanne ollut varmasti hyvin toisenlainen lähdeettäessä Talvisotaan vuoden 1939 marraskuussa. Ainakin sotalaitos oli huomattavan erilaisessa tilanteessa 1930-luvun lopulla kun se oli itsenäistymisen ja vapaussodan jälkeen. Kokeilutoiminta olisi todennäköisesti edelleen jatkunut säännöllisesti, mutta kiristynyt ulkopoliittinen tilanne ja marraskuussa 1939 syttynyt talvisota katkaisi sen.

LÄHTEET

1. JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET

1.1 Puolustusvoimain asiakirjat

1.1.1 Yleisesikunta: Jalkaväen tarkastajan kirjeet ja asiakirjat

Henkilökohtainen kirjeenvaihto, 1923. R-76/20. Kansallisarkisto (Sörnäinen).

Salainen kirjeenvaihto, 1924. R-76/17. Kansallisarkisto (Sörnäinen).

Salainen kirjeenvaihto, 1925. R-76/18. Kansallisarkisto (Sörnäinen).

Salainen kirjeenvaihto, 1926. R-76/19. Kansallisarkisto (Sörnäinen).

Saapuneet lausunnot jalkaväen suorittamista kokeiluista 1926- 1929. T 17814/2. Kansallisarkisto (Sörnäinen).

Tanskalainen hiihto-ohjesääntö (1927). T 17814/6. Kansallisarkisto (Sörnäinen).

Talvisotaharjoitusten ja talvikokeilujen asiakirjat 1928- 1930. T 17814/27. Kansallisarkisto (Sörnäinen).

Yleinen kirjeenvaihto. Leiri-, sota- ja taisteluharjoitukset, 5. jalkaväen asiat ja komennukset, kokeilut 1935. SArk 2134/2. Kansallisarkisto (Sörnäinen).

Yleinen kirjeenvaihto. 3. ohjesäännöt ja reserviharjoitukset, 4. leiri-, sota- ja taisteluharjoitukset, 5: A. komennukset, B. jalkaväkiaseistus ja jalkaväkiasiat, 6. Yleisesikunnan ulkomaan-toimiston sanomalehtikatsaukset. 1936. SArk 2135/1. Kansallisarkisto (Sörnäinen).

1.1.2 Yleisesikunnan järjestelyosasto

Vuosien 1924- 1927 suoritettujen varusteiden ja kuljetusvälineiden talvikokeiluiden tuloksia. T 22104/Hh44. Kansallisarkisto (Sörnäinen).

Vuosien 1921- 1928 suoritettujen varusteiden ja kuljetusvälineiden talvikokeiluiden tuloksia. T 22104/Hh46. Kansallisarkisto (Sörnäinen).

Varuskunta- asiat, varustus. Asiakirjoja aiheesta ”joukko-osastojen varustamista suksilla”. T 22104/Hh57. Kansallisarkisto (Sörnäinen).

1.1.3 Yleisesikunnan/Sotaväen esikunnan koulutustoimiston asiakirjat

Salainen kirjeenvaihto, 1924. R-70/13. Kansallisarkisto (Sörnäinen).

Yleinen ja salainen kirjeenvaihto: Suksivahvuudet, lausunnot suksimalleista, suksitelineet, 1921- 1925. T 17644/1. Kansallisarkisto (Sörnäinen).

Talvisota- ja asekokeiluja koskevat asiat 1925- 1929. T 17644/3. Kansallisarkisto (Sörnäinen).

2.Divisioonan talvisotaharjoituskertomus 1925. T 17644/3. Kansallisarkisto (Sörnäinen).

Talvisotaharjoituskokemukset Jääkäriprikaatissa vuosina 1925- 26. T 17644/4. Kansallisarkisto (Sörnäinen).

Talvisotaharjoituskokemukset Jääkäriprikaatissa talvella 1927- 1928. T 17644/3. Kansallisarkisto (Sörnäinen).

Salainen ja henkilökohtainen kirjeenvaihto, 1933. T 17645/8. Kansallisarkisto (Sörnäinen).

Salainen kirjeenvaihto 1934- 1935. T 17646/1. Kansallisarkisto (Sörnäinen).

Salainen kirjeenvaihto, 1937. T 17646/6. Kansallisarkisto (Sörnäinen).

Aineistot talvitaisteluohjesäännön kirjoittamista varten 1935. T 17644/11. Kansallisarkisto (Sörnäinen).

Armeijakunnan talvisotaharjoitus II osa: Kokemukset vuodelta 1937. T 17644/16. Kansallisarkisto (Sörnäinen).

1.1.4 Muut asiakirjat

Kadettikoulu/Kadettikomppania. Talvikenttäharjoituksia ja -retkiä koskevat asiakirjat. Eversti Armas Kallas Pihlajamaan jäämistöön kuuluneita asiakirjoja. T 17766/1. Kansallisarkisto (Sörnäinen).

1.2 Puolustusministeriön asiakirjat

PLM:n koulutusosasto: Salainen kirjeenvaihto. 4a) sota- ja leiriharjoitukset, kokeilut, 1939. T 17648/5. Kansallisarkisto (Sörnäinen).

Puolustusministeriön intendenttiosasto. Vaatetusesineitä koskevat kokeilut ja lausunnot 1922-1933. PLM-47/Hd:6. Kansallisarkisto (Sörnäinen).

1.3 Suojeluskuntien asiakirjat

PK 1136/18 Suunnitelma Karjalan suojeluskuntapiirin talvisotaharjoituksista 1931
15/2202 E2-3: Selostus Karjalan sk. piirien talvisotaharjoituksista Jänisjoella 14-15.3.1931
(1931)

SK Päälystökoulu Kurssien asiakirjat II 1930. SK 2496/Ha 11

SK-2481 Suojeluskuntain Yliesikunnan vuosikertomukset:

- Vuosi 1923. Helsinki 1924.
- Vuosi 1924. Helsinki 1925.

- Vuosi 1925. Helsinki 1926.

1.4 Ohjesäännöt ja oppaat

Hannula, Erkki. *Jalkaväki suksilla*. Suojeluskuntain yliesikunnan julkaisu, 1922.

Talvisotakäsikirja,(T.S.K.K.). Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki 1928.

Talvisotaopas. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki 1939.

Tapola, K.A. *Talvitaktiikkaa*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki 1929.

Talvi ja suojeluskuntain sotilaskoulutus. Oy Uusimaan kirjapaino, Porvoo 1933 (SK yliesikunnan julkaisu).

Telthaohjesääntö. Puolustusministeriön julkaisu. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki 1938.

Vesistöjen ylimeno. Otava, Helsinki 1924.

1.5 Pikkukokoelmat

Paavo Susitaipaleen asiakirjat. PK 1147/5

2. JULKAISTUT LÄHTEET

2.1 Kirjallisuus

Arimo, Reino: *Suomen puolustussuunnitelmat 1918–1939 osat I-III*. Helsinki 1986- 1987.

Hannula, J.O. *Sotataidon historia II. Taktiikan ja strategian pääpiirteet keskiajalla ja uudella ajalla ennen kolmekymmenvuotista sotaa*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki 1931.

Hersalo, N: *Suojeluskuntain historia osa II*. Vaasa 1962.

Kemppi, Jarkko: *Suomalaisen sotataidon kehittyminen vuosina 1918- 1924*. MPKK- sarjat. Helsinki 2006.

Keskisarja, Teemu: *Raaka tie Raatteeseen*. Bookwell oy, 2012.

Kronlund, Jarl: *Suomen puolustuslaitos 1918–1939*. Werner Söderström Oy, Porvoo 1988.

Selén, Kari, Pylkkänen Ali: *Sarkatakkien armeija: Suojeluskunnat ja suojeluskuntalaiset 1918–1944*. Juva 2004.

Raikkala, Hannes: *Suojeluskuntain historia osa III*. Vaasa 1964.

Saarinen, Eero Eetu: *Pioneeriaselajin historia 1918- 1968*. Pioneeriupseeriyhdistys ry. Jyväskylä 1975.

2.2 Opinnäytteet ja tutkielmat

Iskanius, Markku: *Suomen maavoimien taistelukelpoisuus vuosina 1919–1939 materiaalisen valmiuden kannalta*. Diplomityö 81/1438, 1981.

Lindgren, Häkli William: *Talvitaistelut*. SKK:n Diplomityö, 1928.

Toivonen, Hannu: *Maavoimien sotaharjoitukset 1920–1930-luvuilla*. SKK:n dt n:o 1535. 1983. Tulonumero arkistossa: SKK-1/1536

Tynkkynen, Vesa: *Hyökkäyksestä puolustukseen. Taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomessa*. Joutsa 1996.